

*0: EK
*1: 2012-2013
*2: 34
*3: WordXP
*4: 34ste vergadering
*5: Maandag 8 juli 2013
*6: 18.30 uur
**

Voorzitter: Broekers-Knol

Tegenwoordig zijn 51 leden, te weten:

Backer, Barth, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Bröcker, Broekers-Knol, Bruijn, Duivesteijn, Dupuis, Duthler, Elzinga, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Gerken, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijner, Knip, Kok, Koning, Koole, Kox, Kuiper, De Lange, Van der Linden, Postema, Quik-Schuijt, Reuten, Reynaers, Scholten, Slagter-Roukema, Strik, Swagerman, Terpstra, Thissen, Vlietstra, De Vries, De Vries-Leggedoor en Witteveen,

en de heer Asscher, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw Bussemaker, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de heer Opstelten, minister van Veiligheid en Justitie.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van het lid:

Fred de Graaf, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Heroverweging Remigratiewet!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Remigratiewet (heroverweging Remigratiewet) (33085).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Kok** (PVV): Voorzitter. Leuk om de aftrap te mogen doen.

Het is jammer dat de minister het vanavond voornamelijk met mij moet doen. De meeste partijen vinden dit onderwerp kennelijk van minder

of geen belang of gaan er liever maar omheen. Het zij zo, maar dat laat in ieder geval onverlet dat mijn partij graag de gelegenheid aangrijpt om dit dossier fundamenteel ter discussie te stellen en in een wat breder kader te trekken.

Dit wetsvoorstel dient naar onze overtuiging niet partieel te worden gezien maar in samenhang met EU-regelgeving en aanverwante wetsvoorstellen zoals de Wet arbeid vreemdelingen, die overigens nog in deze Kamer terug moet komen. Dat zal in ieder geval na de zomer gebeuren. Het gaat ten principale om het vraagstuk en het beleid ten aanzien van arbeidsmigratie en arbeidsmobiliteit in de EU en de visie van het kabinet op dit totaal dossier. Een visie die ook in het verleden ontbrak, getuige dit wetsvoorstel.

Laat ik beginnen met de EU-regelgeving. Een van de vier fundamentele vrijheden van de EU -- het is niet mijn formulering overigens -- is het vrije verkeer van werknemers. Artikel 45 VWEU noemt het een kernwaarde van de Europese Unie. De problematiek die dit ongeclausuleerde beginsel met zich mee heeft gebracht, is zeker grenzeloos te noemen. Het heeft de deur wagenwijd opengezet. Een ongelimiteerde instroom uit met name Midden- en Oost-Europa en per 2014 ook nog uit Roemenië en Bulgarije is het meest recente succes van deze regelgeving.

Het is overigens goed te constateren dat ook dit kabinet zich zorgen begint te maken. Zo wijst minister Timmermans er in reactie op een nieuwe richtlijn om het vrije verkeer te vergemakkelijken terecht op dat er veel mis is, al begint hij met de slechte positie van de migranten -- uitbuiting in veel opzichten -- later gevolgd door de kwalijke gevolgen hier te lande zoals misbruik van sociale voorzieningen. In zijn woorden tast dit het draagvlak in de samenleving aan voor de volledige verwezenlijking van het vrije verkeer. Jammer dat hij deze doelstelling daaraan plakt en stopt waar hij zou moeten beginnen, namelijk op het punt waar het de binnenlandse problemen betreft.

Zijn collega Teeven is gelukkig meer uitgesproken in een gezamenlijke brief aan de Ierse voorzitter, waarin juist de zorgen worden uitgesproken over dit vrije verkeer. Zo is te lezen dat het beginsel van vrij verkeer niet onvoorwaardelijk is. Een cruciaal punt is dat een "certain type of immigration burdens the host societies with considerable costs". Voorts schrijft hij "we are equally committed to protecting the rights and legitimate interests of our countries who have to shoulder the burdens caused by immigration" en ten slotte staat er "all necessary measures need to be taken to deal with the consequences". Dat zijn mooie woorden van de heer Teeven.

Op 23 juni mocht ik zowaar in de kranten lezen dat het kabinet zich keihard gaat verzetten tegen de bemoeizucht van de EU, al gaat het dan wel om triviale zaken als onder meer de etikettering van olijfolie in de horeca of het verstrekken van schoolmelk. Op wezenlijke zaken als met name migratie en pensioenen laat Nederland de EU-bemoeienis ongemoeid.

Graag nodigt mijn fractie de minister uit om hierop zijn visie te geven. Wellicht kan hij daarbij ingaan op de discrepantie tussen de heer Timmermans en de heer Teeven als ook op het plots gerezen verzet van het kabinet tegen de EU. Ik raad hem aan, daar zeker het recente rapport "In betere banen" van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid bij te betrekken. Daarin staat de vraag centraal hoe het arbeidsmigratiebeleid vorm moet krijgen, met de constatering dat het zeer de vraag is of dat nu in goede banen wordt geleid met een duidelijke verwijzing naar een bredere maatschappelijke context. Saillant is te lezen dat het arbeidsmigratiebeleid vroeger en nu voornamelijk werd en wordt overgelaten aan ad-hocbeslissingen van werkgevers en dat de overheid met zo veel woorden tekort is geschoten in wat heet "managed migration". Daarop zal ik later in het kader van het onderhavige wetsvoorstel ingaan.

De WRR-analyse bevat sombere toekomstvoorspellingen. De kernvraag is of wel lessen worden getrokken uit een verleden van non-beleid en het ontbreken van heldere beleidsafwegingen. De WRR vindt het dan ook niet verwonderlijk dat er sterk gepolariseerde opvattingen bestaan over migratie. Dat lijkt me een understatement. Over de Europese Unie zegt de WRR dat deze meer aandacht zou kunnen besteden aan het compenseren van de negatieve sociale aspecten waarmee het circuleren van werknemers in de praktijk gepaard gaat. Een coherent Europees migratiebeleid lijkt verder weg dan ooit.

Tja, echt vrolijk stemt het niet. Deelt de minister het beeld dat er van enige vorm van gericht en samenhangend beleid ten aanzien van migratie nimmer sprake is geweest? En wat zijn de lessen die we kunnen leren uit het verleden? Of gaan we door op de ingeslagen weg van achteraf geformuleerde wijsheden? Trekken we de lijn door naar het onlangs aangeboden wetsvoorstel Herziening arbeid vreemdelingen, dan valt direct met de WRR op dat het opmerkelijk is dat waar voor EU-onderdanen geen integratieverplichtingen gelden, deze voor niet-EU burgers specifiek wel van toepassing zijn. Dat is een bijzonder verschil, zeker gezien eerdergenoemde negatieve effecten.

Even opmerkelijk is dat, nu het aantal tewerkstellingsvergunningen sterk is gedaald, het kabinet opeens met voorstellen komt voor een restrictief toelatingsbeleid voor arbeidsaanbod van buiten de EU, uiteraard tot ongenoegen van diverse werkgevers. Is hier sprake van enige vorm van beleid ex post om bijvoorbeeld ongewenste constructies tegen te gaan of gaat het er gewoon om dat de EU en de uitbreiding daarvan al meer dan voldoende arbeidsaanbod opleveren? Is de realiteit feitelijk zo banaal dat pas in laatste instantie wordt ingegrepen en dan nog achteraf met een simpele verwijzing naar een streven om de arbeidsmarkt meer efficiënt te maken?

Dat is een stukje realpolitik waarmee we tegelijk weer terugkomen op de hiervoor aangegeven urgentie om de sociale dimensie van de negatieve sociale aspecten hier te lande op te

pakken. En daar bedoel ik expliciet niet mee de sociale dimensie die tegenwoordig door Brussel wordt gepropageerd onder de term Sociaal Europa, te weten een inbedding van sociale beschermingsregels in de Europese Unie. Het enige voordeel daarvan is dat het EU-verdrag gewijzigd zou moeten worden, en dat is iets waar men terecht huiverig voor is.

In dit verband is het interessant te lezen dat deze minister -- in afwijking van zijn interne partijlijn -- van mening is dat "er duidelijke beperkingen zijn aan wat Europese afspraken kunnen bijdragen aan het oplossen van sociale problemen in de lidstaten zelf". Ik interpreteer dit als: geen nieuwe taken en bevoegdheden naar Europa. Klopt dat? Ik nodig de minister dan ook meteen maar uit om aan te geven hoe hij deze problematiek denkt aan te pakken en op welke termijn. Ik stel voorts de vraag hoe hij tegen de visie van de Europese commissie, die namelijk geen enkele inperking van het vrije verkeer wil, in wil roeien. De Nederlandse inzet is immers dat lidstaten dit zelf regelen. Wanneer gaat het kabinet dit dapper invullen of blijft het bij stoere taal?

Het beeld dat zich opdringt, is dat van een visieloos bestuur over de jaren dat maar geen greep krijgt op de diverse migratiestromen en telkens achter de ontwikkelingen aanloopt. Op zijn best gezegd is er sprake van een beperkte vorm van reparatiebeleid. Er is weinig samenhang en lessen worden niet getrokken. Een goed voorbeeld daarvan is het wetsvoorstel waar het nu om gaat: de wijziging van de Remigratiewet van 2000. De centrale vraag is of de aanleiding voor deze wet nog wel valide is en of de voorgestelde wijziging van toegevoegde waarde is en in de tijd al niet achterhaald.

Kern van de huidige wet is het bieden aan immigranten van een uitweg uit een uitzichtloze situatie van afhankelijkheid door hen met inzet van diverse faciliteiten te laten terugkeren naar het land van herkomst. De voorgestelde wijziging beoogt een inperking van de doelgroep tot de eerste generatie, verhoging van de leeftijdsgrens van 45 naar 55 jaar, intree tot uiterlijk 2025 en afschaffing van de basisvoorziening onder enkele randvoorwaarden ten aanzien van de duur van het rechtmatig verblijf en de uitkering.

Deze wijziging is met name op basis van de motie-Van Toorenburg in 2008 tot heroverweging ingegeven vanuit het oogpunt van behoud van arbeidscapaciteit en de bevordering van integratie. Deze specifieke overwegingen golden voorheen kennelijk niet als onderbouwing van de huidige wet en worden nu ingezet om de "eerste generatie" nog in de gelegenheid te stellen vanaf 55 jaar tot 2025 te remigreren met behoud van alle faciliteiten.

Dat daarbij als ratio wordt gesteld dat de mensen uit deze groep "indertijd bij het ontbreken van inburgeringsfaciliteiten minder kansen op inburgering en integratie hebben gehad" miskent iedere eigen verantwoordelijkheid en beleidsinzet van overheidswege. Leidend beginsel voor dit kabinet is de visie dat de Staat een "bijzondere verantwoordelijkheid" heeft jegens deze doelgroep.

Mijn fractie kan zich niet aan de gedachte onttrekken dat het hier gaat om een gelegenheidsargumentatie die getuigt van een wel erg late roeping. Waar was deze verantwoordelijkheid bij aanvang ten tijde van de contractering van deze groep en daarna? In ieder geval was die niet zo groot dat deze groep in alle jaren niet fors in de uitkeringen terecht is gekomen. En om deze omissie maar te herstellen en goed te maken, is kennelijk de Remigratiewet bedacht.

Het is tamelijk bizar en getuigend van een beleidsafwijking dat dit kabinet de pretentie heeft om in te zetten op verhoging van de arbeidsparticipatie onder (letterlijk) stimulering van langer doorwerken en verhoging van de pensioenleeftijd en in dit geval tegelijk aangeeft dat mensen niet te vroeg voor de arbeidsmarkt worden afgeschreven.

Dat geldt dan bepaald niet voor de beoogde doelgroep, zelfs niet na de voorgestelde verhoging van 45 naar 55 jaar. Is dat op zich al geen al te vroege afschrijving, zo vraag ik de minister. En wat is de waarde van die zogenaamde beperking als de deur nog openstaat tot 2025?

Hoe moet worden aangekeken tegen het feit dat hier te lande de situatie dusdanig veranderd is dat de AOW naar 67 -- en nog later, afhankelijk van de levensverwachting, naar ruim 71 jaar -- gaat, de pensioenleeftijd met behulp van het Witteveenkader daarmee in de pas wordt gebracht, de werkloosheid extreem oploopt, de WW waarschijnlijk wordt ingekort, het ontslag wordt versoepeld enz.?

Is het niet navrant dat in een periode van sterk gewijzigde en verslechterde omstandigheden en komende lastenverzwaringen, deze regeling überhaupt bestaat? Hier wordt met een beroep op een zelf veroorzaakte situatie een specifieke groep nog steeds de mogelijkheid geboden om vrijwillig een ruim vroegpensioen te genieten waar dit begrip hier te lande al sinds 2005 is afgeschaft. Deelt de minister deze constatering?

Dat er een besparing wordt gerealiseerd op het budget van de sociale zekerheid wordt een "positief neveneffect" genoemd, geen doel op zich maar wel mooi meegenomen. Het lijkt me dat dit geen overtuigend argument is en mag zijn voor het bestaan of een afgeslankte verlenging van dit ongelukkige wetje. Graag verneemt mijn fractie of dit wellicht een medebepalend argument is geweest bij dit voorstel van wet.

Ook valt het op dat waar gesteld wordt dat het hier om een persoonlijke en verantwoorde keuze gaat en het uitgangspunt is dat men ook blijvend remigreert, de terugkeerregeling blijft bestaan. Het zou maar om enkele gevallen per jaar gaan. Dat doet vreemd aan, waar bijvoorbeeld juist uit de cijfers van de gemeente Breda blijkt dat 65 tot 80% van de remigranten weer terugkeert naar Nederland. Graag een reactie.

Ik rond mijn eerste termijn af met een verwijzing naar de visie van het kabinet-Den Uyl uit 1973, waarin het volgende te lezen is: "Wij zijn van oordeel dat op langere termijn noch het belang van de landen waaruit de vreemde werknemers komen,

noch de belangen van die vreemdelingen zelf, noch de belangen van de Nederlandse samenleving, met hun komst zijn gediend". Ik ben benieuwd naar de antwoorden van de minister.

*N

Mevrouw **Scholten** (D66): Voorzitter. Wat leuk om u zo aan te spreken, voorzitter!

Ik moet de heer Kok teleurstellen, want hij is niet de enige die hier vanavond met de minister van Sociale Zaken debatteert. Dat doe ik ook, en wel namens de fracties van de VVD, de PvdA, het CDA, GroenLinks, 50PLUS, de SGP en de OSF. Dat is toch een heleboel!

De Remigratiewet is een belangrijk instrument gebleken voor personen die naar Nederland zijn gekomen om te werken maar die na verloop van tijd terug willen naar hun land van herkomst en die niet over voldoende middelen beschikken om zonder steun die stap te maken. Het is goed dat de overheid zich de verantwoordelijkheid voor deze groep heeft aangetrokken. Het is ook goed dat de voorwaarden om voor een remigratie-uitkering in aanmerking te komen nu worden verscherpt.

Daar zijn diverse redenen en argumenten voor te geven, maar die ga ik vandaag niet aan de orde stellen, evenmin als de gewijzigde voorwaarden zelf. Dat de personen die voor een remigratie-uitkering in aanmerking willen komen ouder moeten zijn dan nu, dat zij de reis en de verhuiskosten zelf moeten gaan betalen en dat de groep wordt beperkt tot eerstegeneratiemigranten is dan ook niet het onderwerp van dit debat dat ik voer. Het enige punt is de datum van inwerkingtreding.

Een voornemen om te remigreren is een ingrijpende beslissing. Doorgaans zal men enige tijd nodig hebben om aan dat voornemen uitvoering te geven. In de schriftelijke ronde is daarom onder meer de datum van inwerkingtreding aan de orde geweest. In het wetsvoorstel is geen vaste datum genoemd. De minister is hierin vrij. Desgevraagd heeft hij als streefdatum 1 januari 2014 genoemd. Dat betekent dat iedereen die nog onder de oude voorwaarden weg wil zijn aanvraag voor die datum moet indienen.

Mijn fractie vond de tijd tot die datum veel te kort, ook omdat wij twijfelden aan goede voorlichting over de te wijzigen voorwaarden. Daarom hebben wij van de minister de toezegging gevraagd om de wet een jaar later in te voeren. De minister heeft ons in de schriftelijke ronde over de voorlichting gerustgesteld. De opgegeven websites geven voldoende informatie om verdere voorlichting te verkrijgen maar dat neemt niet weg dat de tijd tot de datum van 1 januari nog steeds te kort is om een remigratie goed voor te bereiden. Niet alleen de verhuizing moet worden geregeld, ook moet een woning worden gevonden en moet een school en eventuele vervolgopleiding voor kinderen worden gezocht. En last but not least, remigranten die het voornemen hebben maar die om wat voor reden ook nog geen aanvraag hebben ingediend, zullen op

hun neus kijken als zij merken dat zij met een aanvraag na 1 januari 2014 te laat zijn.

De minister zegt terecht dat er altijd mensen zijn die zich door een wijziging benadeeld zullen voelen. De minister heeft in zijn nadere memorie van antwoord dan ook laten weten dat uitstel met een jaar zijn voorkeur niet heeft, maar dat als tegemoetkoming uitstel tot 1 juli 2014 bespreekbaar is. Mijn fractie wil ook de minister graag tegemoetkomen en is bereid deze handreiking van hem te aanvaarden. Deze handreiking wordt uiteraard ook aanvaard door alle door mij genoemde fracties. Ik vraag de minister dan ook om hier de onvoorwaardelijke toezegging te doen dat de gewijzigde Remigratiewet per 1 juli 2014 in werking zal treden.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Bijna volgens traditie vergaderen wij in de week voor het zomerreces ook de maandagavond voorafgaand aan een lange dinsdag. Als het reces straks aanbreekt, hebt u in ieder geval eerst stevig kunnen proeven van het zitten in de voorzittersstoel.

Ik richt mij in dit debat via u als derde spreker tot de minister. Senator Scholten heeft zojuist namens een aanzienlijk deel van de Kamer het woord gevoerd. Hoewel ik mij voor wat betreft het pleidooi voor uitstel van de inwerkingtreding van het voorliggende wetsvoorstel kan aansluiten bij het betoog van senator Scholten -- daarvoor heeft zij zeer goede argumenten aangehaald, die ik kortheidshalve niet zal herhalen -- heeft mijn fractie, alles afwegende, een andere positie.

De SP-fractie heeft ook een wezenlijk andere positie dan de PVV-fractie. Voor de PVV-fractie in de Tweede Kamer geldt: weg is weg. Daarvoor wil de PVV hooguit een enkelje land van herkomst betalen. Senator Kok komt namens de senaatsfractie, na een aanmerkelijk doorwrochter betoog, wel tot dezelfde conclusie. Mijn fractie vindt dat -- ook vanuit het PVV-vertrekpunt dat remigratie gestimuleerd zou moeten worden -- een kortzichtig standpunt. Een dergelijke opstelling zal immers niet erg bevorderlijk zijn voor de vrijwillige remigratie. Maar mijn fractie vindt ook -- en dat is principiëler -- dat het getuigt van weinig respect voor arbeidsmigranten die nu weliswaar in een uitzichtloze arbeidsmarktpositie zitten, maar eerder de beste jaren van hun leven hebben gegeven voor economische activiteiten in ons land.

De SP gaat in principe akkoord met de voorgestelde wijzigingen in de Remigratiewet, te weten het verhogen van de leeftijd, het stellen van nadere eisen aan de migratietermijnen en de voorgenomen beperking tot de eerste generatie arbeidsmigranten uit landen waarmee speciale wervingsovereenkomsten zijn aangegaan. Zoals de fractie van mijn partij aan de overkant ook reeds heeft aangegeven, zien wij wel enkele haken en ogen aan de uitwerking, waaraan helaas tijdens de behandeling in de Tweede Kamer op geen enkele wijze is tegemoetgekomen.

Ik ga niet al deze bedenkingen herhalen, maar twee onderdelen van de aanscherping wil ik wel graag opnieuw benadrukken. Dit betreft de verhoging van de leeftijd en het schrappen van de basisvoorziening. De SP-fractie is verheugd dat de visie op integratie zich ontwikkelt en dat deze visie nu ook in dit voorstel meer centraal staat. Wij willen er graag voor helpen zorgen dat iedereen de kans krijgt om te integreren. Helaas stond het beleid de afgelopen jaren regelmatig haaks op dat streven. Wij zijn het er in ieder geval over eens dat werk voor integratie van groot belang is. Dat uitgangspunt delen wij. Er moet dan ook wel een heel reële kans zijn om op de arbeidsmarkt te participeren. Uit de beantwoording van onze vragen in de memorie van antwoord, waarvoor dank aan de minister en zijn ambtenaren, blijkt dat deze kans voor de betreffende doelgroep nu al erg klein is en de komende jaren niet bepaald groter lijkt te worden. Momenteel ligt de gemiddelde leeftijd van de remigrant op 53 jaar, nadat deze gemiddeld 7 jaar in een uitkering heeft doorgebracht. Hoe reëel is de verwachting, zo vraag ik de minister, dat iemand van 53 jaar die 7 jaar een uitkering heeft gehad, in de huidige economische conjunctuur op korte termijn aan het werk gaat? Naar de mening van mijn fractie gaat op de korte termijn het argument "behouden voor de arbeidsmarkt" in elk geval mank.

Ten slotte wil ik graag het bezwaar van de SP tegen het afschaffen van de basisvoorziening voor verhuiskosten en eerste verblijfkosten herhalen. Dit gaat onzes inziens in tegen het doel van de wet. De regering geeft in de memorie van antwoord nog eens aan dat zij met dit wetsvoorstel voor een remigratiewet een tegemoetkoming wil bieden aan degenen voor wie de Staat een bijzondere verantwoordelijkheid heeft en die zelf niet over voldoende middelen beschikken om zich blijvend in het buitenland te hervestigen. In de praktijk betreft dit huishoudens op het sociaal minimum. Ondertussen acht de regering het wel reëel dat je in die situatie zelf spaart voor internationale verhuiskosten en eerste verblijfkosten. Hoewel de regering aangeeft dat het schrappen van de basisvoorziening niet tot doel heeft om het gebruik van deze wet te ontmoedigen, zal dat wel de facto het resultaat zijn.

Mijn fractie deelt met de regering de doelstelling van de wet en ook die van de beoogde wijzigingen, maar kan niet instemmen met een uitwerking die indruist tegen dezelfde doelstelling.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer om met mij dit wetsvoorstel te behandelen. Het is een bijzonder groot genoegen en een grote eer voor mij om voor het eerst een vergadering onder uw leiding te mogen bijwonen.

De heer Kok heeft in een mooi breed betoog zijn opvatting gegeven over EU-arbeidsmigratie en

arbeidsmigratie in het algemeen. Ik zal daarover een aantal opmerkingen maken. Ik hecht eraan, te beginnen met te benadrukken dat het karakter van deze wet nu juist is dat het een groep mensen betreft voor wie Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid heeft, wegens hun specifieke arbeidsmigratiegeschiedenis. Deze mensen zijn hier naartoe gehaald als gastarbeider. Er zijn verwachtingen gewekt, maar zij verkeren nu in een uitzichtloze positie. Zij zijn in dat opzicht niet te vergelijken met de arbeidsmigranten binnen en buiten de EU, met wie wij nu de nodige problemen hebben, welke wij in goede banen moeten leiden. In dit geval is er echt sprake van een bijzondere verantwoordelijkheid. Die wordt met dit wetsvoorstel op een moderne manier ingevuld.

De heer Kok vroeg naar de visie van het kabinet op de EU-arbeidsmigratie en verwees daarbij naar brieven van Timmermans en Teeven. Dat zijn brieven waarin, vanzelfsprekend geheel met mijn steun en mede namens mij, tot uitdrukking wordt gebracht dat Nederland altijd wel is gevaren bij Europese integratie, en met name ook bij het vrije verkeer van personen. Wil je in de toekomst het goede van het vrije verkeer van personen behouden, is het zaak om oog te hebben die ditzelfde vrije verkeer met zich meebrengt. Het gaat dan vooral om de verkeerde soort concurrentie aan de onderkant van de arbeidsmarkt: sociale dumping, schijnconstructies en malafide uitzendbureaus. Dit zijn niet toevallig de onderwerpen waarvoor ik mij bijzonder druk maak. Ik heb op 11 april een aanpak schijnconstructies naar de Tweede Kamer gestuurd, die er met name op ziet om dit soort verkeerde concurrentie een halt toe te roepen. Ik stel vast dat dit met unanieme steun van alle partijen in de Tweede Kamer gebeurt. Iedereen is het erover eens dat concurrentie goed is, maar niet op grond van arbeidsvoorwaarden die wij hier in Nederland eigenlijk al heel lang niet meer willen.

In dat licht is het ook zaak, te kijken naar mensen die geen recht hebben op een uitkering, maar wel naar Nederland komen om er een aan te vragen. Het is zaak om ervoor te zorgen dat mensen op hun rechten worden gewezen. Soms wordt men betaald onder het minimumloon, zonder dat men zich ervan bewust is dat men recht heeft op meer. Het is kabinetsbeleid om op een heel realistische manier met de Europese Unie om te gaan: de voordelen ervan behouden, maar een open oog houden voor de nadelen.

Het is wel degelijk zo dat de Remigratiewet nog bestaansrecht heeft, juist omdat het die bijzondere groep personen betreft, te weten uitkeringsgerechtigden die niet zelf in staat zijn om de door hen gewenste remigratie te verwezenlijken en van wie de uitkering niet exporteerbaar is. Ik hecht eraan, erop te wijzen dat de remigratieuitkering lager is dan de uitkering van sociale zekerheid die deze mensen in Nederland ontvangen. Bovendien gaat het om mensen die in een waarlijk uitzichtloze situatie verkeren. Ik denk dus dat het niet meer dan fair is dat deze groep,

weliswaar in afgeslankte vorm, gebruik kan maken van deze remigratiemogelijkheid.

De heer Kok vroeg ook naar het inverdieneffect van de wet. Ik hecht eraan, te benadrukken dat dit niet het hoofddoel van de wet is. Het is niet een wet die een premie zet op remigreren. Het is ook niet een wet die dit nodeloos moeilijk of onmogelijk maakt, zeg ik alvast tegen de heer Elzinga. Ik probeer gewoon op een reële manier, die aansluit bij 2013, de voorziening vorm te geven die voor deze groep mensen, jegens wie wij een bijzondere verantwoordelijkheid hebben, aan de orde is. Ik ben wars van rekensommen waarbij er een businessmodel wordt gemaakt van oprotpremies en remigratiepremies. Dat mag niet onze boodschap zijn, omdat de kinderen en in sommige gevallen de kleinkinderen van deze mensen hun toekomst hier in Nederland hebben en hier een bijdrage moeten leveren. Dat doen zij alleen als zij zich realiseren dat zij behandeld worden als volwaardige Nederlanders, met alle rechten en plichten van dien. Daarom is het inverdieneffect voor ons geen overweging.

Waarom wordt dan de leeftijdsvoorwaarde verhoogd? Dat is een vraag van zowel de PVV als de SP. Wij bezien de arbeidsmarkt en stellen ons teweze tegen discriminatie van oudere werkzoekenden, 50-plussers. Onlangs hebben wij nog 67 miljoen extra ter beschikking gesteld aan het UWV om juist oudere werkzoekenden weer aan een baan te helpen. Daar past het echt niet bij om die leeftijdsgrens op 45 te laten liggen. Naar onze inschatting wordt de re-integratie van specifiek deze doelgroep vanaf 55 jaar minder kansrijk. Wij kunnen discussiëren over de vraag hoe het daaronder zit. Iedere grens is per definitie altijd arbitrair, maar 45 jaar vind ik in het licht van de huidige arbeidsmarkt niet verdedigbaar. Ik vind het evenmin verdedigbaar om naar 67 of 71 jaar te gaan, zoals de heer Kok leek te suggereren. Ik erken ruiterlijk dat iedere grens grensgevallen oplevert. Daarom kom ik straks nog even terug op het betoog van mevrouw Scholten over de inwerkingtreding van de wet. Dan kunnen mensen daar ook rekening mee houden.

Waarom is die uiterste datum bepaald op 1 januari 2025? Dat is heel simpel. Verwacht mag worden dat op die datum alle personen van de eerste generatie die tot de doelgroep behoren en gebruik zouden willen maken van de mogelijkheid tot remigratie, er gebruik van gemaakt kunnen hebben. Van alle anderen wordt verwacht dat zij inburgeren en integreren in de Nederlandse samenleving. Dat is ook mijn wens voor deze mensen en voor hun kinderen en kleinkinderen. Als mensen willen emigreren, staat het ze vanzelfsprekend altijd vrij om dat te doen, maar dan zonder deze faciliteit.

Dat brengt mij op het betoog van mevrouw Scholten, die namens een indrukwekkende hoeveelheid partijen hier het woord voerde. In haar bijdrage gaf zij aan steun aan het beginsel van de herziening van de wet te willen geven, alsook tot overeenstemming met het kabinet te willen komen over de inwerkingtreding. Zij vroeg om nog eens

heel duidelijk toe te zeggen wat de inwerkingtredingsdatum zou moeten worden. Ik zeg haar: 1 juli 2014 is definitief de datum dat de wet in werking treedt. Het is dus niet 1 januari volgend jaar, zoals in mijn schriftelijke inbreng stond.

De heer Elzinga heeft gevraagd of het rechtvaardig is om die basisvoorziening, die verhuisvergoeding, te schrappen. Hoe motiveer ik dat? Naast het argument van de leeftijdsgrens is dit het andere overwegende bezwaar van de SP. Ik ga ervan uit dat het verlangen en het besluit om te remigreren in de meeste gevallen in een lange tijd is gegroeid. Het is niet een beslissing over één nacht ijs. Voordat men de leeftijd heeft om een aanvraag in te dienen, is men vaak al heel lang bezig met het voorbereiden van een dergelijk besluit. Daarbij wordt onvermijdelijk in een vroeg stadium een financiële afweging gemaakt. De bekostiging van de reis- en verhuiskosten en van het bestaan in het bestemmingsland zijn door de remigrant ongetwijfeld in beeld gebracht. Men heeft al jaren en soms heel veel jaren de mogelijkheid om voor de reis- en verhuiskosten te sparen. Bovendien zijn niet alle uitkeringsgerechtigden om wie het hier gaat, dusdanig armlastig dat zij niet tevoren hebben kunnen sparen voor hun migratie. Immers, het gaat ook vaak om mensen met een WW-uitkering, die hoger ligt dan de bijstand. Ook daarom meen ik dat een groter beroep mag worden gedaan op hun eigen verantwoordelijkheid, passend bij de modernisering. En ja, met de versoering van de Remigratiewet wordt een beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid voor de bekostiging van de reis- en verhuiskosten. Daarmee zij nog maar eens extra benadrukt dat in de basisvoorziening geen premie voor migratie gezien kan worden. Het is evenmin bedoeld als een belemmering. Anders hadden wij de uitkering ter plekke niet in stand gehouden. Maar het karakter van een premie willen er bij voorbaat aan ontnemen.

Het meer algemene betoog van de heer Kok verdient een meer algemeen debat dan ons in het bestek van deze avond openstaat. Ik zal er graag nader op ingaan als wij hier spreken over een sociaal Europa, over arbeidsmigratie, over schijnconstructies, over de Wet arbeid vreemdelingen en diverse andere wetten die ik deze Kamer nog voor behandeling zal aanbieden. De terugkeeroptie is een calamiteitenoptie. Als het onverwacht alsnog geheel misgaat in het land waar men naartoe migreert, kan men binnen een afgebakende periode terugkeren. In het betoog van de heer Kok werd gesuggereerd dat in de gemeente Breda men in 85% van de gevallen terugkwam. Dat kan zo zijn, maar het gaat dan niet om mensen die gebruik hebben gemaakt van de Remigratiewet. Het is mogelijk dat mensen naar hun land teruggaan en vervolgens naar Nederland terugkomen, maar dan hebben zij geen gebruikgemaakt van de Remigratiewet. Die getallen zijn echt veel lager. Het is waarlijk een calamiteitenregeling, die past bij wetgeving als deze. Als mensen ter plekke geen huis maar een ruïne aantreffen, als alles anders is dan zij hadden verwacht, dan moet er een

calamiteitenregeling zijn, maar die wordt zeer mondjesmaat gebruikt. Dat zal onder de nieuwe regeling ook zo zijn.

De **voorzitter**: Wij zijn toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer.

**

*N

De heer **Kok** (PVV): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn reactie op de vragen. Ik realiseer mij dat ik de context van het voorliggende wetsvoorstel nogal heb verbreed. Daarmee is ook de invalshoek verbreed om het geheel te beoordelen in het licht van de historie, teruggaand tot de jaren zestig en zeventig, en alle zaken die wij in die periode hebben kunnen constateren. Met de minister denk ik dat er bij andere onderwerpen mogelijk meer gelegenheid is om een bredere discussie over het totaalpakket te voeren. Dat lijkt mij op zich een heel goede suggestie. Ik concludeer dat de beantwoording van de vragen niet heel veel nieuwe aspecten oplevert ten opzichte van de feiten en stukken die wij in de tussentijd hebben mogen lezen.

Ik reageer op een opmerking van de heer Elzinga van de SP. Ik vind het een merkwaardige reflex als geroepen wordt: weg is weg. Ik heb dat niet gezegd en ik begrijp dus niet waar deze opmerking vandaan komt.

De heer **Elzinga** (SP): Als de heer Kok goed geluisterd had, had hij gehoord dat ik de Tweede Kamerfractie van de PVV letterlijk citeerde. Vervolgens heb ik gezegd dat de heer Kok met een doorwrocht betoog uiteindelijk tot dezelfde conclusie over deze wet is gekomen.

De heer **Kok** (PVV): Onze fractie zal inderdaad waarschijnlijk negatief stemmen, maar daarmee zijn wij al gauw aan het slotverhaal aangekomen.

Waar gaat het ons in essentie om? Ik bekijk de historie vanaf 1973 en neem daarbij de rapporten mee van het CPB en de SER. In een laat stadium stelt men dat wij er een heel bijzondere verplichting voor hebben. Vooraf en tijdens de rit is daar nooit heel veel vorm aan gegeven. De WRR noemt het rapport niet voor niks "In goede banen geleid?". Dat vraagtken geldt hier zeker voor. Nu, 40 jaar later, zitten wij met een problematiek die wij graag willen oplossen met een herziene Remigratiewet. In mijn ogen lijkt het alsof er iets goedgeemaakt moet worden. De beperking van de wet op zich is dan ook niet echt een argument. Het gaat ons er in essentie om dat de bijzondere aspecten van deze wet niet passen in dit tijdvak van verslechtering van alle omstandigheden. Ook in Nederland bestaat het vroegpensioen sinds 2005 niet meer. De minister zei: tot 71. Het gaat om opmerkingen die gemaakt zijn in het pensioendebat aan de overkant. Bij de aftopping van de pensioenopbouw -- het Witteveenkader -- gaat de pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar. Afhankelijk van de levensverwachting zal het 71 jaar worden. Dat

verscherpt deze discussie eigenlijk nog wat meer. De vergelijkbare omstandigheden vallen, als je ze naar twee kanten toe weegt, in mijn ogen wat verkeerd uit. Deze groep staat daarmee toch, weliswaar vanaf 55 jaar -- daarna is men volgens de minister afgeschreven -- wat haaks op het beleid dat nu gepretendeerd wordt. Mensen moeten doorwerken, er moeten meer inspanningen worden geleverd voor het participeren in deze samenleving. Dat geldt natuurlijk ook voor de groep waarover wij het nu hebben. Waarom zouden wij deze mensen links laten liggen?

Dan heb ik nog wat kleine opmerkingen. Dat de uitkeringen in die landen lager zijn, mag geen verbazing wekken. Wij kennen inmiddels het woonlandbeginsel en hebben het gezien bij de Wet beperking export kinderbijslag, die na de zomer weer terugkomt, nadat de Raad van State daar in mijn ogen groen licht voor heeft gegeven. In die zin snijdt dat argument geen hout. Dat de minister 1 juni 2014 als definitieve datum van inwerkingtreding noemt, nou ja, het zij zo.

*N

Mevrouw **Scholten** (D66): Voorzitter. Mijn fractie dankt de minister voor zijn ferme toezegging dat hij de wet per 1 juni 2014 in werking laat treden. Die ferme toezegging hadden wij nodig, want in de memorie van antwoord stond het woord "eventueel". Dan blijft zo'n inwerkingtredingsdatum toch een beetje hangen, als er niet nog een ferme uitspraak over volgt. Die hebben we net gekregen. Het is een gerechtvaardigde uitkomst voor de doelgroep die met deze wet wordt geconfronteerd, en die dus vanaf nu nog een jaar de tijd heeft om een aanvraag in te dienen.

Ik kan niet voor de fracties spreken die ik net noemde. Ik weet dat mijn fractie dit wetsvoorstel zal steunen en ik sluit niet uit -- maar ik kan natuurlijk niet voor hen spreken -- dat de andere fracties dat ook zullen doen.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording en voor het feit dat hij nogmaals heeft uitgelegd waarom hij niet wil bewegen op punten die voor mijn fractie belangrijk zijn. Wel dank ook ik hem voor de toezegging aangaande de datum van inwerkingtreding. Die datum is precies conform het verzoek dat de SP-fractie in de Tweede Kamer per motie heeft gedaan. Mijn fractie zal daarom morgen een eindafweging maken.

*N

Minister **Asscher**: Voorzitter. Dank aan de Kamerleden voor hun inbreng in tweede termijn. De heer Kok heeft namens de PVV opnieuw gezegd dat hij voor een groot deel het beleid van deze regering te laat vindt komen voor deze groep. Ik vind dat je niet te lang moet omzien naar hoe het in het verleden ging, maar dat je ook vandaag

verantwoordelijkheid hebt. Een van mijn meer geliefde Chinese spreekwoorden luidt: wat is het beste moment om een boom te planten? Het antwoord is dan: twintig jaar geleden. Dat leidt tot de vervolgvraag: wat is dan het op één na beste moment? En het antwoord daarop is: vandaag. Daar moeten wij ons aan vasthouden, niet alleen waar het gaat om het integratiebeleid, maar ook breder in de politiek. Anders kijken we alleen maar naar achteren. Ik hoop dan ook dat de heer Kok zijn fractie zal adviseren om het wetsvoorstel te steunen.

Ik ben het niet met hem eens dat het feit dat ik de grens verander naar 55 betekent dat iedereen boven die leeftijd is afgeschreven. Integendeel, ook voor mensen boven die leeftijd blijven er re-integratiemogelijkheden bestaan en zijn er extra middelen beschikbaar bij UWV om mensen aan het werk te helpen. Dat heeft ook mijn sterke voorkeur. Indien mensen echter de ingewikkelde en soms dramatische afweging maken om te remigreren en indien zij in een situatie zitten als in de wet gekwalificeerd, dan is het in de ogen van de regering gerechtvaardigd dat zij gebruik kunnen maken van deze versoberde remigratiefaciliteit.

Ik ga nu niet in op vragen over een verhoging van de leeftijdsgrens naar 71 jaar of over de opbouw van het pensioen in het kader van de Witteveenregeling. Ik heb het stellige vermoeden dat dit onderwerpen zijn die nog op andere momenten in deze Kamer besproken zullen worden.

Ik dank mevrouw Scholten voor haar toezegging, namens D66, om het wetsvoorstel te zullen steunen. Ik hoop ook dat haar inschatting van het stemgedrag van de andere partijen een juiste zal blijken te zijn.

Ten slotte hoop ik zeer dat de SP-fractie naar aanleiding van dit debat en de toezegging aangaande de datum van inwerkingtreding het wetsvoorstel ook zal willen steunen als morgen de eindafweging gemaakt wordt.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan kom ik tot afhandeling van het wetsvoorstel. Ik heb in ieder geval van de heer Elzinga begrepen dat hij stemming wil en ik begrijp van mevrouw Scholten dat een aantal van de fracties waarvoor zij hier gesproken heeft en die er nu niet zijn, het ook niet zomaar aan haar over willen laten. We zullen dus morgenavond over dit wetsvoorstel stemmen.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en enkele andere

wetten in verband met de uitvoering van diverse maatregelen, aangekondigd in de Strategische Agenda Hoger onderwijs, Onderzoek en Wetenschap (Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs) (33519).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Essers** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De leden van de CDA-fractie stemmen in met het doel van dit wetsvoorstel om de kwaliteit van het hoger onderwijs te versterken door niet langer meer in te zetten op kwantiteit, maar op de kwaliteit van opleidingen. Selectie aan de poort, meer ruimte geven aan differentiatie en meer mogelijkheden bieden aan excellentie passen bij dit streven. In het voorlopig verslag hebben wij in dat kader wel de nodige twijfels uitgesproken over de vraag hoe dit zich verhoudt met het voornemen van het kabinet om een sociaal leenstelsel in te voeren en om te bezuinigen op de ov-kaart. De opmerkingen van de minister hierover in de memorie van antwoord hebben die twijfels niet weggenomen. Zo kan de minister nog geen mededelingen doen over het alternatief vervoersarrangement. Wel zijn wij blij met het voornemen van het kabinet om werk te maken van het bieden van eerlijke studievoorziening aan de studenten door de instellingen. Wij danken de minister in dit verband voor haar aan ons gedane toezegging in de memorie van antwoord dat, in het geval instellingen geen adequate voorlichting hebben gerealiseerd per 1 mei 2014 via opname van de studiebijsluiters in het voorlichtingsmateriaal dan wel op een andere overtuigende manier en zij hier geen goede redenen voor kunnen geven, de minister zal ingrijpen en de instellingen daartoe zal dwingen. Als wij zeer kritische eisen stellen aan de prospectus van een beursgenoteerd bedrijf bij aandelenemissies, moeten wij dat zeker doen bij de voorlichting aan jonge mensen over hun studiekeuze. Daarin vindt de minister dan ook alle steun van de CDA-fractie.

Diezelfde CDA-fractie heeft grote moeite met een tweetal onderdelen van dit wetsvoorstel. Het eerste punt van zorg is de gelijkenschakeling van de hbo- en de wo-titulatuur bij opleidingen waarvoor de toevoegingen "Arts" dan wel "Science" gebruikelijk zijn. Het tweede zorgpunt is de wijze waarop de toegestane collegegelddifferentiatie bij excellente opleidingen is vormgegeven. Wij zullen onze uiteindelijke appreciatie van dit wetsvoorstel laten afhangen van de mate waarin de minister erin slaagt onze zorgen op deze twee punten weg te nemen.

Ik begin met de gelijkenschakeling van de hbo- en wo-titulatuur. Ofschoon de minister het onderscheid tussen hbo en wo, het binaire stelsel,

uitdrukkelijk wil handhaven, stelt zij wel voor om de titulatuur voor hbo en wo zowel op bachelor- als op masterniveau gelijk te trekken, althans bij die opleidingen waarvoor de toevoegingen "Arts" dan wel "Science" gebruikelijk zijn. Met dit voorstel wil de minister aansluiten bij de wijze waarop Angelsaksische landen en Duitsland omgaan met de titulatuur. Wel blijft het onderscheid tussen hbo en wo zichtbaar op de getuigschriften en het diplomasupplement. De bedoeling van deze gelijkenschakeling is om de last weg te nemen die hbo-afgestudeerden thans kennelijk ondervinden op de internationale arbeidsmarkt. Ofschoon wij dit punt zeker niet willen bagatelliseren, betwijfelen wij ernstig of de gekozen weg van gelijkenschakeling van de titulatuur wel de juiste oplossing voor dit probleem is. Die creëert namelijk een ander probleem en dat is dat er nieuwe verwarring zal ontstaan over de wo-titulatuur en dat er mogelijk verwatering optreedt van de academische graden met als gevolg een devaluatie van de wo-titulatuur. Hoe kan het dat de VSNU hiermee akkoord is gegaan? Wij zijn nog steeds van mening dat de opmerking van de minister dat uit de getuigschriften en het diplomasupplement duidelijk wordt of men hbo of wo heeft gedaan, ook kan worden omgedraaid: waarom zou het dan nodig zijn om de titulatuur gelijk te schakelen, als nu ook al uit de getuigschriften en het diplomasupplement duidelijk is of je hbo dan wel wo hebt gedaan? Wordt met het zetten van deze principiële stap niet het internationale prestige van de Nederlandse wo-titulatuur in de waagschaal gezet in ruil voor het in de toekomst voorkomen van vooral praktische problemen om in het buitenland de Nederlandse hbo-titulatuur duidelijk te maken? Daar moeten toch andere oplossingen voor kunnen worden bedacht dan deze drastische stap? Mijn vraag aan de minister is dan ook wat zij kan doen om onze zorgen op dit punt weg te nemen.

Ik kom bij de collegegelddifferentiatie voor excellente opleidingen. Aan door NVAO aangewezen zogenoemde "excellente opleidingen" wordt de mogelijkheid geboden om aan de minister toestemming te vragen om een hoger collegegeld van studenten te vragen. Dit hogere collegegeld mag maximaal vijfmaal het wettelijk collegegeld zijn. Studenten kunnen een beroep doen op collegegeldkrediet voor de betaling van het hogere collegegeld. Naar de mening van de leden van de CDA-fractie zou deze verhoging in lijn moeten liggen met de extra gemaakte kosten door deze opleidingen. Anders dreigt het gevaar dat de toegankelijkheid van excellente opleidingen in het gedrang komt. De mogelijkheid tot het vragen van extra collegegeld mag geen stimulans zijn voor universiteiten om daarmee extra financiële voordelen te behalen. Dit is ook in overeenstemming met een in de Tweede Kamer ingediend, maar wel verworpen amendement-Klaver, gesteund door het CDA, de SGP, 50PLUS, D66, GroenLinks, de Partij van de Arbeid en de Partij voor de Dieren. De beweegreden van de minister om zich tegen dit amendement te keren, namelijk dat een een-op-eenrelatie tussen de

hoogte van het collegegeld en de kostendekkendheid daarvan voor de opleiding geen recht doet aan de bestedingsvrijheid die instellingen hebben voor de besteding van zowel de rijksbijdrage als de collegegelden, overtuigt ons niet. Deze redenering gaat op voor het wettelijk collegegeld, maar niet automatisch voor het extra collegegeld, dat volgens het wetsvoorstel kan oplopen tot maximaal vijfmaal het wettelijk collegegeld. De minister stelt zich op het standpunt dat het tarief redelijk moet zijn en zich moet verhouden tot de kwaliteit die wordt geboden. Daarmee lijkt de minister echter een onderscheid te willen aanbrengen in de mate van excellentie. Hoe excellenter de opleiding, des te meer collegegeld kan worden gevraagd, mits blijvend binnen de 500%-grens. Dit lijkt ons niet de juiste weg. Van studenten die worden toegelaten tot een excellente opleiding mag een extra bijdrage worden verlangd voor zover de instelling ook hogere kosten moet maken om die opleiding aan te bieden. De kwaliteit van die opleiding moet echter buiten discussie staan. Niet voor niets heeft zij immers het etiket "excellent" gekregen. Het argument dat het extra collegegeld ook kan worden geleend, is evenmin een rechtvaardiging voor het standpunt van de minister. Het moeten lenen van grote bedragen kan een belemmering zijn voor de toegang tot een studie. Graag vernemen wij hierover de visie van de minister. Is zij bereid om dit onderdeel aan te passen, bijvoorbeeld door middel van een novelle?

Behalve naar de mening van de minister ben ik ook benieuwd of de partijen die het bewuste amendement-Klaver aan de overkant hebben gesteund, in deze Kamer dezelfde mening zijn toegedaan. Een bevestigend antwoord zou betekenen dat er in deze Kamer wel een meerderheid zou bestaan voor het aanpassen van dit onderdeel van het wetsvoorstel.

Wij kijken dan ook met veel belangstelling uit naar zowel de beantwoording door de minister als de bijdragen van mijn collegae-woordvoerders.

*N

De heer **Bruijn** (VVD): Voorzitter. Zoals aangegeven tijdens het schriftelijk overleg heeft de VVD-fractie met belangstelling kennisgenomen van dit wetsvoorstel. Hiermee wordt een grote stap gezet in het verbeteren van de kwaliteit van ons hoger onderwijs. De wet is een essentieel onderdeel van de Strategische Agenda Hoger Onderwijs. Die werd door staatssecretaris Zijlstra in het kabinet-Rutte I tot stand gebracht en wordt onder Rutte II door deze minister consequent doorgevoerd. De Strategische Agenda vloeit voort uit het onderwijsrapport van de commissie-Veerman, Differentiatie in drievoud uit 2010, en wordt door zowel het onderwijsveld als de politiek breed ondersteund. Deze en andere stappen worden genomen om ons hoger onderwijs toekomstbestendig en van internationale allure te maken.

De VVD-fractie dankt de minister voor de uitgebreide beantwoording tijdens het schriftelijke

overleg en heeft nog enkele vragen. Ik begin met de prestatieafspraken. De VVD-fractie heeft met enige zorg geconstateerd dat nog niet aan alle gemaakte prestatieafspraken wordt voldaan. Zo geldt collegegelddifferentiatie in het wetsvoorstel nog niet voor alle trajecten. Ook worden collegegelddifferentiatie en bursalen nog niet bij wet geregeld. Eerder werd het bindend studieadvies niet voor drie jaar gerealiseerd. De leden van de VVD-fractie zijn kritisch over het feit dat de minister niet alle gemaakte afspraken nakomt. Naar aanleiding van een vraag hierover van de VVD-fractie heeft de minister in de memorie van antwoord van 14 juni jongstleden aangegeven dat zij bestuurlijk overleg zou voeren met de VSNU en de Vereniging Hogescholen. Inmiddels heeft deze Kamer een afschrift ontvangen van een brief van de minister van 2 juli jongstleden aan de Tweede Kamer over dat overleg; ik dank haar daarvoor. In die brief kondigt de minister aan dat zij bereid is een experiment toe te staan met collegegelddifferentiatie voor honours tracks. Wordt hiermee de collegegelddifferentiatie voor honoursprogramma's zodanig en tijdig genoeg ingevoerd dat uit de opbrengsten ervan het wegvallen van de Siriusgelden wordt gecompenseerd? Is de minister bereid de betreffende experimenteer-AMvB dit najaar ook aan deze Kamer te doen toekomen? Geeft de wet voldoende ruimte voor de door de minister aangekondigde inzet van het profileringsfonds? Kan de minister meer in het algemeen aangeven welke investeringen nodig zijn voor de uitvoering van de ambities, zoals vervat in het totaal van de prestatieafspraken? Zal het sociaal leenstelsel tijdig en zodanig worden ingevoerd dat deze noodzakelijke en afgesproken onderwijsverbeteringen ook daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden?

Dan kom ik bij de titulatuur. De leden van de VVD-fractie onderschrijven het uitgangspunt dat titels in het hoger onderwijs internationaal herkenbaar moeten zijn. De toevoeging aan een bachelor- of mastergraad dient dus internationaal passend te zijn. De instellingsnaam zou toegevoegd kunnen worden, zodat het voor de buitenwereld volstrekt helder blijft om wat voor opleiding het gaat. Dit wordt des te belangrijker, nu instellingen zich gaan differentiëren en profileren met bepaalde honoursprogramma's. Wat is de visie van de minister hierop?

De regering heeft Nuffic gevraagd om een referentielijst met internationaal herkenbare graden op te stellen. Ook de NVAO zal hierbij betrokken worden. Dit zal leiden tot een ministeriële regeling. Kan de minister al iets meer zeggen over de randvoorwaarden die zij stelt aan deze lijst en over de contouren ervan?

Dan kom ik bij de studievoorzichting. De leden van de VVD-fractie zijn de minister erkentelijk voor de toezegging om beide Kamers uiterlijk op 1 januari 2014 te informeren over de voortgang van de invoering van de studievoorzichting. Tijdens het schriftelijke overleg heeft de minister in antwoord op een vraag van

mijn fractie gesteld dat, als per 1 mei 2014 niet alle instellingen goede voorlichting per opleiding hebben gerealiseerd, explicitering in een ministeriële regeling kan volgen. Op een vraag van het CDA over hetzelfde onderwerp heeft de minister toegezegd dat zij in voorkomend geval de ministeriële regeling bedoeld in artikel 7.15, tweede lid, van de WHW, zal uitvaardigen. Kan de minister bevestigen dat moet worden uitgegaan van haar meest verstrekkende antwoord? Vindt de minister de uiterste datum van 1 mei 2014 voor het realiseren van goede voorlichting niet te laat, nu die datum tevens de uiterste aanmelddatum voor studenten wordt?

Dan kom ik bij het uitstroomniveau. De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de antwoorden van de minister met betrekking tot de bachelor- en associategraden als arbeidsmarktkwalificaties. In antwoord op een vraag van de GroenLinksfractie tijdens het schriftelijke overleg heeft de minister eraan gerefereerd dat zij aan de Tweede Kamer heeft toegezegd om met werkgeversorganisaties het gesprek aan te gaan over de wo-bachelorgraad als arbeidsmarktrelevante kwalificatie. Is de minister bereid om uiterlijk dit najaar een schriftelijke terugkoppeling aan deze Kamer toe te zeggen?

Dan kom ik bij de schakelprogramma's. In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat de universiteiten samenwerken met de hogescholen om de doorstroming van hbo-bachelors naar womasters te bevorderen. Voor schakelprogramma's van maximaal 30 ECTS-punten -- dat is een halfjaar -- geldt een bedrag ter hoogte van het wettelijk collegegeld. Voor het deel boven 30 studiepunten geldt een door de instelling te bepalen tarief. Inmiddels is in de Tweede Kamer dit wetsvoorstel zodanig geamendeerd dat het universiteiten verplicht wordt om schakelprogramma's van 60 studiepunten tegen maximaal anderhalf maal het wettelijk collegegeld aan te bieden. De universiteiten geven aan dat deze financiering in veel gevallen niet kostendekkend is, terwijl voor dit onderwijs geen overheidsbekostiging beschikbaar is.

Momenteel mogen universiteiten nog kostendekkende tarieven vragen. De kosten voor universiteiten zouden met deze regeling oplopen tot vele miljoenen euro's. Enkele universiteiten hebben al aangegeven geen andere oplossing te zien dan de middelen te onttrekken aan het reguliere onderwijsbudget. Daar worden de studenten dus de dupe van. Het kan ook zijn dat universiteiten zich genoodzaakt zien om helemaal te stoppen met het aanbieden van schakelprogramma's. De dreiging van precies deze twee scenario's waren in het geval van de honours tracks voor de minister, blijkens haar brief van vorige week, reden om in te grijpen. Wat is de visie van de minister hierop? Deelt de minister de zorgen van de universiteiten over het voortbestaan van de schakelprogramma's en is zij bereid aan die zorgen tegemoet te komen?

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Uiteraard zijn wij ook heel benieuwd naar wat de minister hiervan vindt. Ik heb echter ook een vraag aan collega Bruijn over de kosten van de schakelprogramma's die onvoldoende dekkend zijn te maken met de nu vastgestelde collegegelden voor die schakelprogramma's. Is de partij van de heer Bruijn van mening dat het uit kostendekkende collegegelden moet worden gefinancierd? Of is hij van mening dat dit gefinancierd moet worden uit rijksmiddelen parallel aan andere opleidingen, als zo'n schakelprogramma inderdaad nodig is om naar een master te kunnen doorstromen?

De heer **Bruijn** (VVD): Het maakt ons in principe a priori niet uit waar dat geld vandaan komt, zolang het voor de universiteiten maar kostendekkend is. Het gevaar nu is namelijk dat universiteiten er mee moeten stoppen. En daar worden de studenten de dupe van. We wachten dus graag het antwoord van de minister af en zullen in tweede instantie bepalen waar de voorkeur ligt voor de bron van die gelden.

Met betrekking tot de ingangsdatum van de herziene tariefstelling van de schakelprogramma's is nog niets vastgelegd, noch in het wetsvoorstel, noch in het aangenomen amendement hierover in de Tweede Kamer. In paragraaf 5.3 van de memorie van toelichting staat dat verschillende onderdelen van deze wet op verschillende momenten in werking kunnen treden en dat bij het bepalen van die momenten de uitvoerbaarheid en het rekening houden met gerechtvaardigde verwachtingen doorslaggevende elementen zullen zijn. Dit leidt tot de volgende afweging van mijn fractie.

Voor het aankomend studiejaar, dat over ongeveer zeven weken ingaat, zijn communicatie, begrotingen en inschrijvingen inmiddels gepasseerd dan wel vastgesteld. Deze waren gebaseerd op de tarifiering die de minister in haar brief van 26 april 2012, dus ruim op tijd, aankondigde, te weten dat de eerste 30 studiepunten van een schakelprogramma tegen wettelijk collegegeld zouden worden aangeboden en vanaf 30 studiepunten het instellingstarief kon worden gevraagd. Daar hebben alle universiteiten de inrichting van hun schakelprogramma's, hun begroting, hun doorrekeningen en hun communicatie op gebaseerd, en ook voor studenten is dit een bekend gegeven. In alle redelijkheid en billijkheid kan dus van niets anders worden gesproken dan van een geschapen, gerechtvaardigde verwachting bij betrokkenen, in het bijzonder instellingen en studenten, zoals bedoeld in de memorie van toelichting. Met betrekking tot de uitvoerbaarheid geven universiteiten aan dat wijziging nu alsnog, achteraf dus, van de tarifiering voor het nu aanvangende studiejaar, administratief, logistiek en budgettair in dit late stadium niet meer uitvoerbaar is. Gelet dus op de gerechtvaardigde verwachtingen en de uitvoerbaarheid moet, niettegenstaande de wenselijkheid van de inwerkingtreding van de prestatieafspraken, waar mogelijk per 1 september 2013, geconcludeerd worden dat deze maatregel

per 1 september 2014 van kracht kan worden. Gelet op het belang dat ook de minister, blijkens de memorie van toelichting, hecht aan gerechtvaardigde verwachtingen en uitvoerbaarheid, zal zij deze conclusie delen. Dat is althans de verwachting van mijn fractie. Een toezegging van de regering wordt zeer op prijs gesteld.

Dan kom ik bij de macrodoelmatigheid. De leden van de VVD-fractie hebben nog één vraag over macrodoelmatigheid en transparantie. De minister stelt in antwoord op vragen van mijn fractie dat de doelmatigheid van opleidingen voldoende geborgd is doordat deze bij de start van de opleiding wordt beoordeeld. Mijn fractie is daar echter nog niet van overtuigd. In een goede onderwijsinstelling evolueert een curriculum continu. Ondertussen verandert en internationaliseert de arbeidsmarkt eveneens en in steeds hoger tempo. Nu zou men kunnen bepleiten dat de instelling er belang bij heeft om het curriculum steeds te blijven afstemmen op die arbeidsmarkt. Maar dat zou dan toch ook bij de start van de opleiding gelden. En daar wordt de afgelopen jaren een kwart tot de helft van de voorgelegde nieuwe opleidingsplannen door de minister zelf als niet doelmatig beoordeeld en daarom niet bekostigd. Ondertussen worden de instellingen nog steeds grotendeels gefinancierd op basis van aantallen studenten, hetgeen geen prikkel is voor doelmatigheid in termen van arbeidsmarktrelevantie. Zou het, dit alles overwegende, niet voor de hand liggen om aan de doelmatigheidsverklaring een beperkte geldigheidsduur toe te kennen? En zou het niet tevens voor de hand liggen om in het kader van de cyclische NVAO-visitatie de macrodoelmatigheid, die daar nu slechts zijdelings zo niet rudimentair aan de orde komt, grondig te toetsen?

Ik kom op de bursalen. De leden van de VVD-fractie steunen de plannen van de minister met betrekking tot de beursaalpromovendi, zolang dit maar niet leidt tot een verlaging van het eindniveau. Dat eindniveau is immers het fundament onder de hoge kwaliteit van onze wetenschap. Geen verkorting van de trajecten dus en geen aanpassing omlaag van de huidige gangbare criteria die promotor en faculteit stellen. Wij zijn dan ook blij met de helderheid die de minister in de memorie van antwoord verschaft, daar waar zij stelt dat de kwaliteitseisen die aan de academische dissertatie worden gesteld, onverkort gelden voor promotiestudenten. Dat is voor mijn fractie een belangrijk kader voor de met dit experiment beoogde uitbreiding van het aantal promovendi. Wij danken de minister tevens voor de toezegging de experimenteer-AMvB ook voor te hangen bij deze Kamer.

Met betrekking tot hetgeen de minister stelt over de PhD-trajecten voor excellente studenten merk ik nog het volgende op. De minister wijst erop dat men voor toelating tot promotie in beginsel moet beschikken over een mastergraad. Dat gaat over de promotie, over het afsluitende moment dus. Dat betekent echter niet, dat men niet al met

het promotieonderzoek kan beginnen of zelfs volledig verrichten, voordat de mastergraad is behaald. Een dergelijk traject is iets anders dan de trajecten die de minister in de memorie van antwoord adresseert bij de beantwoording van de vraag van mijn fractie hierover. Men zou dit kunnen scharen onder de categorie externe promovendi of extranei. In de Verenigde Staten bestaat met dergelijke promotie- of PhD-trajecten al tientallen jaren ervaring en ook in Nederland bestaan deze trajecten inmiddels al tien jaar en zijn ze zeer succesvol. Het gaat in de praktijk niet om kleine aantallen, maar om 5% tot 10% van de studenten. Voordelen zijn onder meer het feit dat de studenten vroegtijdig geïnteresseerd raken in onderzoek, de aanzienlijke tijdswinst die deze studenten boeken door het combineren van de bachelor-master met de PhD, het hogere niveau van de wetenschappelijke output en de fors lagere kosten voor de samenleving. Deze studenten genieten immers al studiefinanciering en hebben in praktijk nog hooguit één tot twee jaar fulltime-aanstelling nodig om de promotie af te ronden. Dat is overigens wel een bedrag van zeker vijf maal het wettelijk collegegeld dat voor dit excellentestudententraject noodzakelijk is.

De heer **Koole** (PvdA): Betekent dit dat deze speciale groep van promovendi dus al kan starten lang voordat de mastergraad is behaald? Anders heb je immers geen tijdswinst. Wat betekent dit voor het cumulatieve karakter van het hoger onderwijs? Moet je om te kunnen promoveren niet ten minste een basaal niveau hebben bereikt? Ligt dat basale niveau niet op het niveau van de master?

De heer **Bruijn** (VVD): De ervaring die wij inmiddels meer dan tien jaar hebben op verschillende plaatsen in Nederland, leert het volgende. Als wij de meest geschikte studenten hiervoor zorgvuldig selecteren in het eerste jaar -- dat is een klein percentage -- zijn deze zeer getalenteerde studenten zeer wel in staat om dan al met een promotieonderzoek te beginnen en dat vervolgens af te ronden door er na afloop van de master nog één à twee jaar fulltime aan te besteden. Dat is overigens ook niet verbazingwekkend. Ook bijvoorbeeld grote kunstenaars hebben vaak al voor de leeftijd van 20 jaar hun belangrijkste werk gecomponeerd dan wel geschilderd. Ik zie niet waarom dat niet zou kunnen. Het staat ook niet in de wet dat men geen onderzoek mag doen als men geen mastergraad heeft. Natuurlijk moet de mastergraad wel behaald zijn voor het moment van de promotie zelf, tenzij de decaan hiervoor dispensatie verleent.

De heer **Koole** (PvdA): Mijn vraag ging over het cumulatieve karakter van het hoger onderwijs. De heer Bruijn zegt dus in feite dat het cumulatieve karakter er eigenlijk niet toe doet. Als je maar goed genoeg wordt bevonden door je promotor, kun je al in het tweede jaar van je bachelor aan je promotieonderzoek beginnen. Kennelijk kan er dus

promotieonderzoek gedaan worden zonder dat je in de breedte een zeker niveau hebt bereikt. Of dat uiteindelijk goed is voor het promotieonderzoek, laat ik in het midden. Maar de heer Bruijn zegt hiermee in feite dat het cumulatieve karakter van het hoger onderwijs er niet toe doet.

De heer **Bruijn** (VVD): Dat laatste heb ik niet gezegd. Maar het is zeker zo dat een kleine zorgvuldig geselecteerde groep van zeer getalenteerden tekortgedaan wordt als wij ze dit traject niet aanbieden. Zo ver wil ik wel gaan. Het is evidencebased heel goed mogelijk.

De **voorzitter**: Uw laatste interruptie, mijnheer Koole.

**

De heer **Koole** (PvdA): De heer Bruijn zegt dat het is aangetoond. Ik wil graag een keer van hem horen hoe dat dan gaat. De student die gaat promoveren heeft dus dat niveau niet. Dat betekent dat die hele opleiding ernaast wordt gedaan. In het tweede jaar van de bachelor ben je dus al bezig met onderzoek. Gaat het om een specifiek type opleidingen, waar de heer Bruijn kennelijk zulke goede ervaringen mee heeft? Ik ken in ieder geval opleidingen waarvoor dat absoluut niet geldt. Daar moet je eerst een brede basis hebben, wil je überhaupt in staat zijn om op een redelijk niveau promotieonderzoek te kunnen doen. Moet je niet ten minste differentiëren naar type opleiding?

De heer **Bruijn** (VVD): Ik heb ook niet beweerd dat dit voor alle opleidingen geldt. De heer Koole geeft een uitstekende samenvatting. Ik kan 30 proefschriften sturen van mensen die dit traject doorlopen hebben, bijvoorbeeld in het biomedische domein, waar dit goed kan. Ik ben het met de heer Koole eens, daar waar het nog niet is aangetoond, moet men hiermee voorzichtig zijn.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ik zou graag van de heer Bruijn alsook van de minister een toelichting op dit punt willen hebben ten aanzien van de harde knip. Niet dat ik daarvan een groot voorstander ben, maar dat terzijde. Die knip is er nu eenmaal. Die is er omdat in het Bolognamodel drie lagen zitten, drie stadia. Die moeten zo veel mogelijk onderscheidend zijn. Het zijn geen stappen die je gelijktijdig zet. Nee, wij zetten daar een harde knip tussen. Dat is nu gebeurd tussen bachelor en master en ook tussen master en PhD. Zegt de heer Bruijn nu dat wij eigenlijk van die harde knip af moeten? Als dat zo is, wil ik die redenering nog wel eens betrekken op de bachelor-masterverhouding. Als dat niet zo, als de heer Bruijn zegt dat dit alleen geldt voor de PhD, dat wij die los doen, dan hebben wij geen Bolognamodel meer. Ik hoor graag zijn toelichting en die van de minister.

De heer **Bruijn** (VVD): De heer Ganzevoort vat het heel goed samen. Inderdaad zo veel mogelijk in deze volgordelijkheid waar ook de heer Koole het

over had. Er is echter een kleine groep studenten die zodanig getalenteerd zijn en eager en in staat om wetenschappelijk onderzoek te doen, mits goed begeleid natuurlijk, dat je ze tekortdoet -- ik zou het willen omdraaien -- als je ze het niet aanbiedt. Ik zeg dat op grond van tien jaar ervaring. Het gewone traject wordt zo veel mogelijk doorlopen, namelijk door 90% of 95% van de studenten. Voor een kleine groep is het gewone bachelor-mastertraject kennelijk te weinig om al hun talenten op tijd te kunnen ontwikkelen en in te zetten.

Ik was gebleven bij het traject. De studenten genieten immers al studiefinanciering en hebben in de praktijk nog hooguit één tot twee jaar fulltime-aanstelling nodig om de promotie af te ronden. Ik heb gememoreerd dat wij voor dit excellentestudententraject praten over kosten die zeker vijf keer het wettelijk collegegeld zijn. Onze fractie wil de minister vragen wat haar visie hierop is. Is zij bereid deze derde variant van het promotietraject, dus naast de klassieke variant en de basale, nader te bestuderen en te overwegen om deze mogelijk in de toekomst te betrekken bij het huidige experiment of bij een vervolg daarop?

Met betrekking tot het inzetten van promovendi als docent-vwo danken de leden van de VVD-fractie de minister voor haar antwoord. De leden zijn benieuwd wat de uitkomsten zijn van de door de minister aangekondigde gesprekken hierover en hebben met belangstelling kennisgenomen van de pilots die mede dankzij het Interstedelijk Studenten Overleg inmiddels tot stand lijken te komen.

Tot zover de bijdrage namens de VVD fractie. Wij zien met interesse uit naar de beantwoording door de minister.

De **voorzitter**: Dank u wel, mijnheer Bruijn. Ik heb begrepen dat de heer Sörensen door het verkeer gehinderd wordt om hier aanwezig te zijn. Wij wachten daar niet op, maar geven het woord aan de heer Ganzevoort. Zodra de heer Sörensen binnen is, bekijken wij hoe zijn inbreng inpassen.
**

*N

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Voorzitter, ik vertrouw erop dat u halverwege mijn inbreng een mooi moment zult vinden waarop de heer Sörensen het woord kan nemen. Gefeliciteerd. Ik kon helaas vorige week niet aanwezig zijn bij de verkiezing tot Voorzitter, maar ook in mijn afwezigheid hebben mijn collega's in deze Kamer kennelijk tot verstandige keuzes kunnen komen, hetgeen mij ook weer nederig stemt.

Voorzitter. Ik heb namens mijn fractie allerlei goede zaken in het wetsvoorstel gezien, maar daaraan wil ik nu niet te veel woorden wijden. Ik ga maar gelijk naar de pijnpunten. Het gebeurt mij wel vaker dat ik bij de behandeling van een wetsvoorstel aan Monty Python moet denken, maar hier vooral. In The Meaning of Life legt John Cleese als headmaster uit wat hij van de leerlingen

verwacht: "Now before I begin the lesson will those of you who are playing in the match this afternoon move your clothes down on to the lower peg immediately after lunch before you write your letter home, if you're not getting your hair cut, unless you've got a younger brother who is going out this weekend as the guest of another boy, in which case collect his note before lunch, put it in your letter after you've had your hair cut, and make sure he moves your clothes down onto the lower peg for you."

Dat gevoel blijft dus over als we kijken naar de steeds verder voortschrijdende collegegelddifferentiatie. Er is een wettelijk collegegeld, dat geldt voor alle opleidingen, behalve als het je tweede bachelor- of masteropleiding is, in welk geval je instellingscollegegeld betaalt, tenzij het een opleiding is in zorg of onderwijs, als je tenminste niet eerder een opleiding in die domeinen hebt gedaan of als je al aan die tweede opleiding was begonnen terwijl je met de eerste bezig was, of als je eerdere diploma van lang geleden is. En als het een excellente opleiding is, dan betaal je maximaal het vijfvoudige, tenzij er geen andere, niet-excellente, opleidingen zijn in die richting. Een honourstraject kost niks extra, behalve als aan een proef wordt meegedaan, want dan kan het van alles kosten. En voor een schakelprogramma betaal je het wettelijk collegegeld, mits het om de eerste dertig EC's gaat, want voor de rest betaal je maximaal het dubbele. Als je dat allemaal niet kunt betalen, dan kun je gewoon extra geld lenen of gaan werken, zodat je jongere broer in jouw plaats kan gaan studeren. Het is een waarlijk Cleese-iaanse regeling!

Wat is het nut van deze lappendeken van collegegeldniveaus? En waarom wordt met deze wet weer een stap verder gezet en wordt het daarmee ingewikkelder gemaakt dan het al was? Daarbij is er de slag om de arm dat de collegegelddifferentiatie niet wordt ingevoerd zolang er geen duidelijkheid is over het leenstelsel. Wat betekent dat? Zegt de minister daarmee toe dat deze onderdelen van het wetsvoorstel niet in werking treden als het leenstelsel er niet komt? Daag me niet uit! Of zegt ze enkel dat ze niet in werking treden zolang het niet bekend is of er een leenstelsel komt, welk besluit er dan ook valt? Graag ziet mijn fractie duidelijkheid op dit punt, want wij houden niet zo van wetten met dode onderdelen.

Eenzelfde rommeligheid als bij de collegegeldniveaus uit zich op meer punten. Zo komt er geen collegegelddifferentiatie bij de honourstrajecten, omdat daarover discussie bestond, maar dan kiest de minister gewoon voor de omweg van een pilot. En net zo zijn de promotiestudenten verdwenen om via de achterdeur van een proef terug te komen. Met het mantra van evalueren en dergelijke klinkt dat mooi, maar het betekent toch gewoon dat de minister sluipenderwijs een weg opgaat die niet op deze wijze door de Kamers is goedgekeurd? Daarom vraag ik de minister nu al: hoe gaat die evaluatie er dan uitzien? Welke aspecten zullen een rol spelen?

Naar welke criteria wordt gekeken? Bij welke uitkomsten wordt het experiment stopgezet? Zonder duidelijkheid op die punten worden we er gewoon ingerommeld.

Nu gaat het natuurlijk niet alleen om de collegegelddifferentiatie an sich. Veel belangrijker, zeker voor deze Kamer, is de onderliggende argumentatie, de proportionaliteit en dergelijke. Daar zitten gelijk ook de onduidelijkheden. Waarom moet een excellente opleiding eigenlijk duurder zijn? Worden daar meer kosten gemaakt? Misschien, ja, soms, zeker, maar niet per definitie. Er is ook geen directe relatie tussen de meerkosten die de instelling maakt en de meerkosten die de student te betalen krijgt. Is het op enige wijze te zien dat de extra opbrengsten worden gebruikt voor kwaliteitsverhoging? Of gaat het geld gewoon in de algemene middelen van de instelling, zoals we ook wel horen over de university colleges? Het mag duidelijk zijn dat mijn fractie het amendement-Klaver erg verstandig vond. De minister schrijft in de memorie van antwoord dat "collegegelddifferentiatie kan helpen om excellent onderwijs te stimuleren en te behouden". Kan ze dat ook concreet maken? Op zichzelf lijkt me dit namelijk een loze redenering. Op welke wijze krijgen studenten waar voor hun geld? Als de verhoging reëel is gezien de hogere onkosten, waarom wordt daartussen dan geen verband gelegd? Waarom is het collegegeld hier maximaal vijf keer zo hoog als het wettelijk collegegeld? De platte redenering dat dat nu eenmaal het maximum is van een collegegeldkrediet kan natuurlijk niet overtuigend zijn, maar wat is dan de reden, als er al eentje is?

Deze vragen zijn van belang vanwege de consistentie van wetgeving. Als hogere onderwijskosten leiden tot een hoger collegegeld, krijgen we dan bijvoorbeeld ook een voorstel om voor alfa- en gammaopleidingen een lager collegegeld te vragen dan voor bètaopleidingen? Ik hoop het niet, maar wie weet. Of ligt de redenering in een hogere waarde van het diploma en gaat de minister daarop de collegegelden bepalen? Ik weet dat dat niet in het wetsvoorstel staat, maar als er geen werkelijke reden in staat waarom het dan wel gedifferentieerd wordt, dan ben ik benieuwd welke wetsvoorstellen ons nog te wachten staan. Ik wil daarom van de minister weten wat precies de dwingende en consistente redenering is die leidt tot deze differentiatie.

Ik vraag dit zo nadrukkelijk, omdat we fundamentele vragen hebben bij de toegankelijkheid van het onderwijs. De minister zegt bij herhaling dat dit voor haar een zwaarwegend punt is en ze weet dat het dat ook voor mijn partij is. Ik vrees echter dat we misschien iets anders in het hoofd hebben als we denken aan toegankelijkheid. De minister lijkt te denken in gemeenschappen: vijf keer zo hoog collegegeld, vijf keer zo hoog collegeldkrediet, probleem opgelost. Ik denk echter aan mensen, aan concrete studenten, bijvoorbeeld uit groepen met een sociaaleconomische achterstand of studenten die via een omweg van diplomastapelen uitkomen bij

een academische studie. Voor een deel zijn het inderdaad studenten met een dergelijke achtergrond. Deze maatregel is daarmee een anti-emancipatoire maatregel, die de tweedeling in de samenleving vergroot, die kindertjes uit bevoorrechte gezinnen excellent onderwijs geeft en een extra drempel opwerpt voor studenten die hun eigen weg omhoog moeten zoeken. Waarom komt de minister met een maatregel die studenten selecteert op hun financiële positie en niet op hun talent? Wat is de logica om te suggereren dat universiteiten in voorkomende gevallen kunnen afzien van de verhoging? Hebben ze het geld dan opeens niet meer nodig? Of moet het uit het profileringsfonds worden betaald? Is dat daarvoor bedoeld? Zijn de regelingen daar wel voor? Voorzien de toch nogal precieze regels van het profileringsfonds daar eigenlijk wel in? Zo nee, moet het dan uit de gewone bekostiging?

Ik vrees overigens dat de anti-emancipatoire werking wel voor meer maatregelen in het wetsvoorstel geldt. Ook de schakelprogramma's worden immers duurder, terwijl tegelijk de doorstroomeisen omhooggaan. Is de minister het met mijn fractie eens dat met strakkere eisen en hogere kosten de toegankelijkheid gewoon verminderd wordt? Dat is ook niet zo vreemd, want toegankelijkheid, kwaliteit en betaalbaarheid staan met elkaar in een logisch verband. Wie de kwaliteit wil verhogen en de betaalbaarheid niet verandert, vermindert de toegankelijkheid. De minister geeft dat eigenlijk ook wel toe als ze schrijft dat het helemaal niet erg is als studenten er na hun bachelor voor kiezen om te gaan werken. Ja, akkoord, als dat inderdaad voor die studenten de beste weg is, maar niet akkoord als studenten daartoe worden gestimuleerd door te hoge collegegelden, en evenmin akkoord als het bij de stapelaars onevenredig vaak gaat om jongeren uit gezinnen met een economische achterstand. Hoe voorkomt de minister dat excellent onderwijs iets voor de rijken wordt?

Ik kom daarmee bij de vraag of de universitaire bachelorgraad überhaupt moet worden gezien als een uitstroomniveau naar de arbeidsmarkt. Dat is nu niet het geval. Ik hoor graag van de minister dat dat ook niet haar bedoeling is. Daarover lezen we namelijk wat tegenstrijdige berichten. Collega Bruijn vroeg daarnaar toen hij het had over het gesprek met de sociale partners, met name de werkgevers. Is de minister het met ons eens dat het in het licht van de ambitie om een toonaangevende kenniseconomie te blijven, onverstandig is om het standaarduitstroomniveau te verlagen van master naar bachelor? En is het dan niet ongelukkig als studenten op bachelorniveau uitstromen om de enkele reden dat doorstuderen te ingewikkeld wordt door de doorstroomeisen en te duur door allerlei andere maatregelen? Ik krijg hierop graag een antwoord van de minister. Hoe garandeert ze dat studenten straks probleemloos kunnen doorstromen naar meer dan één masteropleiding? Dat zou studenten namelijk pas echt verleiden om opnieuw

te kiezen en dat zou daarmee een volwaardig Bologna-model dichterbij brengen.

Nu we het daar toch over hebben: de doorstroming naar de master is al belemmerd door de harde knip, nu weer door extra instroomeisen, en dat alles onder dreiging van de invoering van een leenstelsel. Dat zijn allemaal beperkende factoren. Daar zal onder meer tegenover staan dat masteropleidingen meerdere instroommomenten per jaar krijgen. Inmiddels blijkt uit de brief van de minister, waarvoor dank, dat dat bij slechts 54% van de opleidingen is gerealiseerd. Wat vindt de minister daarvan? Wat zijn de gevolgen daarvan voor de studievertraging van studenten? Ik weet van universiteiten dat studenten hun bachelor al voor de zomer moeten afronden om zich op tijd te kunnen inschrijven voor de master, die in september begint. Dat is niet omdat die tijd ergens voor nodig is, behalve dan voor de administratieve verwerking. Met slechts één instroommoment per jaar zijn studenten dan al gauw voor een jaar gedupeerd. Dat is geen harde knip meer, maar een onnodig struikelblok. Hoeveel studenten kunnen door de harde knip niet direct doorstuderen? Was dat de bedoeling? Wat gaat de minister doen om de doorstudeerbaarheid te verbeteren?

De heer **Koole** (PvdA): Ik heb een vraag die in het verlengde ligt van de vraag over de cumulatieve opzet van een opleiding, in dit geval een masteropleiding, die ik zonet stelde aan de heer Bruijn. De heer Ganzevoort pleit voor extra instapmomenten, wat begrijpelijk is vanuit het belang dat de student heeft om geen tijd te verliezen. Er zit een zeker spanning tussen dat belang en de cumulatieve opbouw van een masteropleiding.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ja.

De heer **Koole** (PvdA): Verklaart dat niet voor een deel waarom sommige opleidingen -- het zijn er een heleboel, volgens het lijstje dat we hebben ontvangen -- er nog niet toe zijn overgegaan? Zij hechten er hopelijk nog aan dat het studieprogramma van een eenjarige master zo opgebouwd moet zijn dat studenten aan het eind van het jaar op een hoger niveau zijn gekomen dan aan het begin van het jaar. Als je extra instapmomenten inbouwt, kun je nooit meer cumulatief iets opbouwen, omdat je altijd, na drie maanden of na een halfjaar, opnieuw moet beginnen. Ik maak het zelf mee als docent. Dat zou een verklaring kunnen zijn voor het feit dat minder instellingen op de lijstjes de 100% halen dan de heer Ganzevoort misschien wenst.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): De heer Koole heeft een punt, maar geen erg groot punt. Ten eerste valt namelijk op dat een aantal universiteiten wél in staat zijn om voor alle opleidingen meerdere instroommomenten te realiseren, terwijl andere universiteiten dat niet kunnen. Er is dus kennelijk meer aan de hand dan alleen de cumulatieve opbouw.

Ten tweede kan de curriculumvormgeving op allerlei manieren gebeuren. Een van de manieren is het veel meer modulair gaan werken, waardoor je de individuele route die studenten volgen heel goed binnen één jaar kunt realiseren. Het gaat dan bijvoorbeeld om twee instroommomenten per jaar. Het is zelfs goed mogelijk om studenten binnen bepaalde modules verschillende opdrachten te geven, ook al heb je een bepaalde volgorde. Er zijn dus curriculair heel veel oplossingen mogelijk. Het is echter zonder meer waar dat het belang van de studenten voor ons vooropstaat.

Voorzitter, voordat u, de minister of wie dan ook denkt dat we alleen ellende zien in het wetsvoorstel: dat is zeker niet het geval. We zijn zeer gelukkig met een aantal verbeteringen. De studiekeuzegesprekken zullen echt helpen om aanstaande studenten zo snel mogelijk op de juiste plaats te krijgen. De intensivering die voorzien is, zal de studiekwaliteit kunnen verhogen. Ik noem ook het gelijktrekken van de titulatuur en de invoering van associate degrees in het hbo. Het zijn allemaal stappen die echt kunnen helpen om de brede kwaliteit van ons stelsel te behouden en te verdiepen. Ook de mogelijkheid voor studenten met een vwo-achtergrond om in drie jaar een hbo-opleiding te volgen, heeft die mogelijkheid in zich, al heb ik daar wel een vraag bij. Het is namelijk onduidelijk in de teksten of het hierbij om een aparte opleiding gaat of om een traject binnen een opleiding. Het lijkt om het laatste te gaan, gezien de gelijke eindtermen, maar dat roept wel de vraag op waarom het dan wettelijk moet worden geregeld en het niet kan middels een vrijstellingstraject. Ik krijg op dit punt graag nog een toelichting.

Ik herhaal: wij zien een heel aantal goede stappen die kunnen leiden tot meer differentiatie in het hoger onderwijs. Met het woord "verscheidenheid" in de titel van de wet zit het dus wel goed. Over kwaliteit lezen we veel minder, maar dat zij we gewend. Als dat aspect ter sprake komt, wordt de verantwoordelijkheid bij de instellingen gelegd. Heeft de minister dan zelf geen ideeën over de staf/studentratio, over de vraag hoe docenten zelf weer verantwoordelijk kunnen worden voor hun onderwijs, over horizontale verantwoording, over het belang van bildung, over een bredere ontplooiing van studenten enzovoorts?

De grote rijkdom van ons onderwijs zit erin dat de kwaliteit in den brede goed is en dat we op die manier veel studenten kunnen opleiden, een leven lang zelfs. Dat daar meer differentiatie in kan komen, is een goede zaak. We zoeken daar inderdaad naar sinds de commissie-Veerman, omdat we op die manier ook meer maatwerk kunnen leveren en nog beter kunnen aansluiten bij de mogelijkheden en de behoeften van studenten. Maar laten we nu toch alstublieft niet de toegankelijkheid ondermijnen voor die groepen die we juist nu, en nu juist, dat extra duwtje in de rug gunnen. We zien uit naar de beantwoording door de minister.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Het is alweer een tijdje geleden dat we dat in dit huis zeiden, maar die aanspreektitel keert weer terug.

Mijn fractie heeft niet deelgenomen aan de schriftelijke voorbereidingen, maar stelt wel zo veel belang in dit onderwerp dat ze graag een bijdrage levert aan de plenaire afronding. Twee jaar geleden hebben wij in dit huis het wetsvoorstel Ruim baan voor talent besproken, en veel van wat in dat wetsvoorstel aan de orde was, keert terug in het onderhavige wetsvoorstel. Toen waren de contouren nog ruim; nu zien we veel meer invulling op onderdelen. De thema's zijn niet heel verschillend -- hoe kan dat ook? -- namelijk het belang van kwaliteit, striktere toelatingseisen, meer ruimte voor instellingen en opleidingen om te kunnen differentiëren, ruimer baan voor talent en voor nieuwe programma's en een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en op internationale standaarden.

De nieuwe aanzetten tot verbetering van het hoger onderwijs hebben ook te maken met een aantal gekende problemen. In verband met het thema kwaliteit is het relevant om die nog eens te noemen: de onderwijskwaliteit, niet in de laatste plaats in het hbo, te weinig prikkels om ook docenten te laten excelleren, bezuinigingen op opleidingen, een te technisch-bureaucratische benadering van academische prestaties en, in samenhang daarmee, te weinig aandacht voor bredere academische vorming. Mijn fractie heeft daar altijd aandacht voor gevraagd. Het rapport-Veerman wordt genoemd. Dat is drie jaar geleden door vrijwel iedereen omarmd, maar we zijn niet vergeten hoe weinig het eerste kabinet-Rutte ervoor over had om vanuit deze visie te werken. Het Plein heeft zwart gezien van de toga's van hoogleraren die een stille rondgang maakten om het Binnenhof. Minimaal twee woordvoerders in dit debat hebben daaraan deelgenomen.

Het hoger onderwijs heeft zich in te richten op kwalitatief hoogwaardig onderwijs en onderzoek voor nog altijd grote groepen studenten. De minister verwacht een voortgaande stijging van studentenaantallen. Kennelijk is ons onderwijssysteem zo succesvol dat wij ook in de toekomst grote groepen studenten afleveren aan de poorten van universiteit en hogeschool. Ook de aantrekkelijkheid van ons onderwijs voor buitenlandse studenten is een factor. Kan de minister ons inzicht geven in de verwachte studentenstromen in de toekomst en in de scenario's die zij daarvoor hanteert? Is het bewust beleid om goede c.q. excellente studenten uit het buitenland aan te trekken? Wat is precies de opbrengst van buitenlandse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs? Hoe benaderen we dit eigenlijk? Nog altijd heeft ons stelsel van hoger onderwijs veel voor op het hoger onderwijs in andere delen van de wereld, ook op vormen van hoger onderwijs in bijvoorbeeld Azië. Het is creatiever en uitdagender voor de student en

daarmee per saldo ook vaak innovatiever. Is de regering van plan om dit comparatieve voordeel van ons stelsel van hoger onderwijs te benutten?

Onze fractie kan zich vinden in de hoofdlijnen van dit wetsvoorstel.

De heer **Engels** (D66): Excuus, mevrouw de voorzitter. Ik haak in op de opmerking van de heer Kuiper over het internationale karakter van het hoger onderwijs. De heer Kuiper beperkte zich, als ik het goed heb gehoord, tot excellente studenten in het buitenland die de kans krijgen om hier een goede opleiding te volgen. Is het probleem van de internationalisering echter niet breder? Ik bedoel daarmee het volgende. Er kan ook veel geld worden verdiend, met name door universiteiten, door heel veel Aziatische studenten hiernaartoe te halen voor een of andere cursus. Daarin worden dan in een soort steenkolenengels colleges gegeven, waarna studenten een paper schrijven. Ik heb er daarvan ooit een paar proberen te lezen. Dan moet je nog oppassen omdat er wellicht plagiaat is gepleegd. Is dat ook niet een aspect van de internationalisering waarnaar wij misschien wat kritischer zouden moeten kijken?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ja. Ik denk dat de heer Engels de spijker op de kop slaat. Het doel van mijn vraag is het in beeld krijgen van de factoren die een rol spelen bij de vraag wat we nu precies willen met buitenlandse studenten op onze universiteiten. Trekken we studenten uit andere landen aan en leiden we ze op in het kader van een verdienmodel? Of doen we het omdat het uiteindelijk goed is voor onze arbeidsmarkt? In een aantal gevallen blijven de studenten hier. Hoogopgeleide studenten uit andere delen van de wereld zijn dan een toevoeging aan onze arbeidsmarkt. Is daar wel eens goed naar gekeken? Dat is eigenlijk mijn vraag. Ik ben erg benieuwd naar het antwoord van de minister daarop.

Wij kunnen ons vinden in de hoofdlijnen van het wetsvoorstel, al zijn deze maatregelen op zichzelf niet genoeg. Meer differentiatie is goed. Wellicht komen wij uit een verleden waarin het "one size fits all" te sterk de inrichting van het hoger onderwijs bepaalde. Niettemin moet die verscheidenheid wel strikt gebonden blijven aan herkenbare opleidingssoorten, duidelijke diploma's en een internationaal herkenbare kwaliteit. Het is niet erg als er verschillende typen bachelors en masters ontstaan, als maar duidelijk is waar een bachelor- of masterdiploma voor staat. Meer differentiatie en verscheidenheid houdt opleidingen ook ten opzichte van elkaar scherp. Maar het veld moet niet te ingewikkeld worden. De Raad van State maakte daar een opmerking over. De differentiatie in drievoud van Veerman wordt in dit wetsvoorstel een differentiatie in zesvoud. Hoe blijft voldoende eenheid in al die verscheidenheid bewaard? Die vraag is ook al op een andere manier eerder hier gesteld. Wil de minister op dit punt haar visie geven?

Ik vraag dit ook omdat er iets tegenstrijdigs zit in enerzijds het fuseren en opheffen van

opleidingen, wat nu de praktijk is in het hoger onderwijs -- ik wijs bijvoorbeeld op de fusie tussen de bètafaculteiten van de VU en de UvA -- en anderzijds het benadrukken van differentiatie, zelfs tussen instellingen. De wet Ruim baan voor talent gaf nadrukkelijk veel ruimte voor nieuwe, kleine, residentiële opleidingen, zoals de university colleges. De kleinschaligheid, scherpere selectiemogelijkheid en gerichte aanpak komt het onderwijs in dit type bacheloropleidingen zeer ten goede. Bedoelt de minister dat een verdere groei van dergelijke hoogwaardige opleidingsfaciliteiten een door haar gewenste differentiatie is in het kader waarvan dan ook het voorstel moet worden begrepen het collegegeld voor dit type instellingen flink, wellicht tot vijf maal het gewone tarief, te laten stijgen? Wij kunnen ons iets bij deze ontwikkeling voorstellen, al is vijf maal wel erg veel. De vragen van collega Essers zijn volgens mij terecht. Ook wij zien uit naar het antwoord van de minister daarop. De uitbouw van university colleges met een scherpere academische profilering juichen wij toe.

Ik heb nog enkele opmerkingen over de selectie en de doorstroom in het wo voordat ik inga op het hbo. Er worden maatregelen voorgesteld voor een meer gericht studiekeuzeadvies. Het is goed dat dit een advies blijft, maar het is terecht dat hier een groter gewicht aan wordt toegekend. Maar speelt studiekeuzeadvies ook een rol bij de keuze van een vervolgmaster na de gekozen bacheloropleiding? Het bachelor- en mastertraject worden nadrukkelijker onderscheiden. Het worden meer en meer afzonderlijke keuzes. Mijn fractie heeft in het verleden de zorg uitgesproken dat een deel van de studenten het straks na de bacheloropleiding voor gezien gaat houden. Dat zouden wij betreuren. Er zou niet een cultuur moeten ontstaan waarin de bacheloropleiding wordt gezien als de hoogst genoten opleiding die ook wel goed genoeg is voor de arbeidsmarkt. Dan boeten we namelijk in aan kwaliteit. Hoe ziet de minister de rol van opleidingen om studenten ook daadwerkelijk te begeleiden naar een master die bij hen past? Kan dit in de vorm van een exitgesprek met het aanbod van een studiekeuzeadvies?

Ik maak nu een aantal opmerkingen over kwaliteit in verscheidenheid, toegepast op het hbo. Dat er in het hbo toelatingseisen worden gesteld bij de instroom van mbo-studenten is goed. Er is een tijdlang te gemakkelijk aangenomen dat mbo'ers het konden redden in het hbo. Terwijl het hbo aan de ene kant bezig was vwo'ers te interesseren en met excellente studenten hbo-onderzoek op te zetten, moest het aan de andere kant veel aandacht besteden aan mbo'ers die het niveau met moeite aankonden. Dat leverde, en levert nog altijd, een spagaat op. Het hbo is geen vergaarbak van groepen studenten, maar het is de hoogste vorm van praktijkonderwijs die we kennen. Wij steunen dus het stelsel van toelatingseisen om de kwaliteit ervan te waarborgen. Overigens begrijp ik dat hbo-docenten al worden ingezet in schakelprogramma's om geselecteerde mbo'ers

klaar te maken voor het hbo. Dat is een interessante ontwikkeling in het veld.

De kwaliteit van het hbo vraagt gerichte aandacht. Hoe kijkt de minister aan tegen het al vaker gesignaleerde probleem dat betrekkelijk vaker hbo-docenten gepromoveerd zijn en ook het aantal masterdiploma's niet overhoudt? Er is de laatste jaren aandacht voor de professionalisering van de hbo-docent. Mijn fractie is benieuwd hoe het daar nu mee staat. Teneinde de kwaliteit van het hbo op hoog niveau te brengen, is de verkorting van studietrajecten voor vwo'ers van vier naar drie jaar wel een begrijpelijke beweging, maar ook een gemiste kans. Het is bekend dat het huidige hbo op vwo'ers weinig aantrekkingskracht heeft. Dat heeft te maken met het niveau, het soms trage tempo van kennisoverdracht en het gebrek aan een uitdagend studiepad met perspectief. Sinds ruim tien jaar zijn er lectoren met kenniskringen aan het werk die mede bedoeld waren om het niveau van het hbo te verhogen, praktijkonderzoek van de grond te krijgen en te laten wortelen en om al met al de discipline van praktijkonderzoek in Nederland sterker te maken. In dat licht bezien is het jammer dat de aantrekkelijkheid van het hbo voor vwo'ers nu moet worden gezocht in studieduurverkorting, van vier naar drie jaar. Was het niet beter geweest deze studenten op te vangen in trajecten waarin onderzoeksvaardigheden meer centraal hadden gestaan? Nu zijn deze vwo'ers ook betrekkelijk snel weer verdwenen en is het maar de vraag of ze voldoende praktijkervaring hebben opgebouwd in die drie jaar. Hebben de instellingen en het verbonden beroepenveld niet veel te traag gereageerd op hun kansen? We kunnen mooie dingen zeggen over het belang van hoger opgeleiden en het belang van een kenniseconomie, maar in de praktijk laten we toe dat lager opgeleiden de hoger opgeleiden verdringen, omdat ze nu eenmaal goedkoper zijn. Zo brengen we ons land en veel beroepspraktijken van de regen in de drup. Ik ben heel benieuwd naar de visie van de minister hierop.

De ontwikkeling van de associate degree kunnen we uit het oogpunt van sterkere differentiatie begrijpen. Binnen beroepsopleidingen waarin de uitwisseling tussen praktijk en theorie een vitale rol speelt, kan dit een eigen toegevoegde waarde hebben. Maar hier spelen wel vormgevingsvragen. Niet in alle sectoren werken deze trajecten even goed of zijn ze even nuttig. In zorg en onderwijs zal er weinig gebruik van worden gemaakt, in sectoren van economie en techniek daarentegen wel. Hoe ziet de minister de ontwikkeling hiervan?

Er ligt een belangrijk pakket aan maatregelen dat het hoger onderwijs in staat stelt zich verder te ontwikkelen. Wij steunen de richting van dit beleid en hebben uiteraard nog veel meer wensen, maar zien voor nu vooral uit naar de beantwoording van de vandaag door ons gestelde vragen.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Alleen een dom volk bezuinigt op onderwijs. Deze uitspraak van Jan Vis van voor de eeuwwisseling heeft nog niets aan actualiteit ingeboet. Elk voorstel dat kan bijdragen aan een kwaliteitsverbetering van het hoger onderwijs verdient alleen al om die reden steun. Maar de vraag is vervolgens wat wij onder kwaliteit moeten verstaan en in hoeverre de financieel-economische conjunctuur relevant is. Voor de fractie van D66 is een ijzeren paradox dat een open kenniseconomie als de onze in tijden van een financieel-economische neergang extra impulsen nodig heeft. Juist in tijden van een financieel-economische crisis zijn investeringen nodig in onderwijs, onderzoek en innovatie. Meer kennis draagt bij aan slimmer werken en een hogere productiviteit. Voor een versterking van de Nederlandse economie is daarom niet alleen het vrije verkeer van goederen en diensten, maar ook het vrije verkeer van mensen en ideeën belangrijk. Er is meer kennis nodig voor de oplossing van grote problemen rond energie, gezondheid, ecologie en werkgelegenheid. De ontwikkeling van onze kenniseconomie is daarnaast van groot belang voor de komende generatie.

In die context is het zorgelijk dat Nederland uit de kopgroep in de Europese onderwijsranglijst is weggezaakt. Ons kennisniveau in alle lagen van onderwijs, onderzoek en innovatie is in vergelijking met landen als Finland, Zweden, Denemarken en Duitsland teruggelopen. In die landen zijn de investeringen, los van de economische conjunctuur, gegroeid. Daar werken dan ook meer onderzoekers, promoveren meer academici en liggen de academische standaarden hoger. Blijkbaar wordt de urgentie in de landen om ons heen meer gevoeld. Ook daar stijgt het aantal studenten en wordt onderzoek complexer en duurder. Intussen groeit de internationale competitie en lijkt Nederland terug te vallen. Van leider zijn we volger geworden en het zal nog niet meevallen aan te klampen. Deelt de minister deze zorg?

Deze terugval heeft voor een deel te maken met de typisch Nederlandse cultuur om tevreden te zijn met een redelijk niveau over de gehele linie. Maar daarmee gaan wij de internationale kenniswedstrijd niet winnen en benutten wij niet een kansrijke mogelijkheid om de crisis terug te dringen. Wij zullen dus veel gerichter en scherper naar kwaliteitsverhoging moeten streven. Daarmee stimuleren wij het aanwezige talent en wordt excelleren weer een deugd. De crux hierbij is vervolgens de definiëring van kwaliteit.

Mijn fractie is bezorgd over het feit dat in het hoger onderwijs het kwantiteitsdenken bepalend is geworden voor de kwaliteitsvraag: een kortere studieduur, grotere groepen studenten, outputfinanciering op basis van aantallen promoties en bullen en in vaak geforceerde programma's geperste onderzoeksplannen, de fixatie op het aantal publicaties in plaats van op baanbrekende artikelen, het binnenhalen van externe onderzoeksgelden als hoogste kwalificatie en vakevaluaties waarin het slagingspercentage en het aantal filmpjes in de powerpoint bepalend zijn. Ik

had nog veel meer voorbeelden, maar dan zou dit een therapeutisch mopperverhaal zijn geworden wat het nu natuurlijk niet is.

Echt zorgelijk bij dit alles is dat het geven van onderwijs, van oorsprong toch ook de corebusiness van het hoger onderwijs, qua imago en carrièreperspectief minder scoort. De zo lang gekoesterde verwevenheid van onderzoek en onderwijs dreigt daarmee te verwateren. Graag vraag ik de minister of zij deze zorg deelt en hoe hier op het ministerie naar gekeken wordt.

Rendement is kortom al enige jaren het disciplinerende toverwoord. Helaas draagt die trend bij aan een verschraling van de onderwijskwaliteit en dreigt diploma-inflatie. Om rendement te halen is het hoger onderwijs in een snel tempo verschoold. Kortom: het rendement stijgt, maar het niveau van opleidingen en studenten stijgt daarmee niet automatisch. De opkomst van de zogeheten honours en university colleges bevestigen deze waarneming. Hoe kijkt de minister naar deze ontwikkeling, zo vraag ik haar graag.

In het hoger onderwijs is met andere woorden meer nodig dan de nu voorgestelde verhoging van kwaliteit in verscheidenheid. Mijn fractie heeft behoefte aan een scherpere keuze en een ambitieuzere, door overheid en instellingen gezamenlijk gedragen strategie voor meer kennis, concurrentiekracht en, ja, ook excellentie. Dat is nodig om Nederland weer terug te brengen in de Europese kopgroep. Een versterking van de kenniseconomie kan bijdragen aan een verhoging van ons economische rendement. Maar kennis rendeert niet alleen economisch. Meer kennis is zeker ook nodig voor de oplossing van grote maatschappelijke uitdagingen als duurzame energie en een gezonder leven. Investeren in kennis is, met andere woorden, per definitie geen weggegooid geld. Wat is de reden dat het kabinet deze ambitie niet voluit deelt, zo vraag ik de minister.

Voor de D66-fractie zijn kennis en onderwijs met andere woorden geen kostenposten. Alleen maar bezuinigen is gemakkelijk, maar levert geen samenhangend beeld voor de toekomst op. Mijn fractie meent dat er grenzen zijn aan het -- al dan niet willekeurig -- snoeien in uitgaven en budgetten, en het bureaucratisch dichttimmeren van het hoger onderwijs. Er zijn ook perspectief en ambitie nodig en daarvoor hebben wij meer investeringen nodig, maar ook een koerswijziging van kwantitatief denken naar kwaliteitsdenken, een koerswijziging van een ontspoorde bureaucratie naar meer eigen verantwoordelijkheid van professionals. Ik zou het plezierig vinden als de minister daarover iets zou kunnen zeggen.

Voorzitter. Hiermee ben ik aangeland bij het wetsvoorstel. Ik zie dat u daar verheugd op reageert. Ik ben er zelf ook opgelucht over, dat kunt u begrijpen.

In de eerste plaats dank ik de minister voor de uitgebreide en verhelderende reactie op onze schriftelijke inbreng. De voornemens om voor aankomende studenten tot een beter selectieproces te komen en meer differentiatie tussen de opleidingen mogelijk te maken, spreken op zichzelf

genomen aan. Deze voorstellen richten zich namelijk op de inhoud, dat wil zeggen een beter aanbod van hoger onderwijs dat tevens aansluit bij de Europese onderwijscultuur en ambities. Mijn fractie kan om die reden instemmen met de invoering van de brede bachelor, de driejarige hbo-opleiding voor vwo'ers, de aandacht voor het maken van de juiste studiekeuze, en de invoering van de associate degree. De invoering van de promotiestudent en de gelijkschakeling van de titulatuur in wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs spreken in dat licht minder aan, omdat daarmee andere doelen dan het geven van een kwaliteitsimpuls worden nagestreefd.

De minister beoogt met dit wetsvoorstel -- in het voetspoor van de commissie-Veerman -- een verbetering van de kwaliteit en verscheidenheid van ons hoger onderwijs. De commissie stelde echter nadrukkelijk dat de geformuleerde ambities niet te verwezenlijken zijn zonder het beschikbaar stellen van extra financiële middelen. De minister schrijft in de memorie van antwoord dat zij in lijn met de aanbeveling van de commissie handelt door de invoering van de prestatieafspraken met het hoger onderwijs en de voorgenomen invoering van het leenstelsel. In het licht van mijn hierover eerder gemaakte opmerkingen is het sterk de vraag of dat voldoende is om de positie van Nederland in de ranglijst van kenniseconomieën te verbeteren. Met de commissie-Veerman meent mijn fractie dat een substantiële investering in hoger onderwijs noodzakelijk is om aan de top van de kenniseconomieën te blijven, of eigenlijk moet ik zeggen: terug te keren. Graag hoor ik van de minister of zij deze opvatting deelt, aan welke aanvullende maatregelen zij denkt om hieraan tegemoet te komen en, vooral ook, welke ruimte het kabinet biedt om hier invulling aan te geven.

Mijn fractie is zoals gezegd voorstander van excellente opleidingen, en acht het op voorhand niet onredelijk dat studenten daarvoor extra collegegeld betalen. Op pagina 27 van de memorie van antwoord schrijft de minister dat zij: "(...) eerder heeft aangegeven geen collegegelddifferentiatie toe te staan zolang de invulling van het leenstelsel nog niet bekend is (...)". Ook wij hadden begrepen dat de minister eerst de invoering van het sociale leenstelsel wilde afwachten om te bezien wat de effecten daarvan waren op de toegankelijkheid, alvorens opleidingen de mogelijkheid te geven om bij hoge uitzondering collegegelddifferentiatie toe te passen. Na gesprekken met VSNU en de Vereniging Hogescholen geeft de minister hogescholen en universiteiten nu, blijkens de eerder genoemde brief van 2 juli, alsnog deze mogelijkheid, zij het dat het collegegeld in geen geval hoger mag zijn dan tweemaal het wettelijk collegegeld. Deelname aan het experiment is voorts alleen mogelijk als studenten voor deelname aan deze zogeheten honours tracks -- indien nodig -- een beroep kunnen doen op het profileringsfonds. Met deze lijn kan mijn fractie leven. Inmiddels is het wetsvoorstel voor de invoering van het leenstelsel voor de masterfase naar de Tweede Kamer

gestuurd. Wat betekent dit nu voor de inwerkingtreding van de betreffende bepaling in het hier voorliggende wetsvoorstel, zo vraag ik de minister.

De heer **Essers** (CDA): De heer Engels zegt dat zijn fractie voorstander is van excellente opleidingen en dat hij het op voorhand niet onredelijk acht dat studenten daarvoor extra collegegeld gaan betalen. Hoe moet ik dit plaatsen in het kader van de nu voorgestelde maatregel dat het collegegeld kan oplopen tot vijf keer het wettelijke collegegeld en dat er niet per se een koppeling wordt gelegd met alleen de kosten?

De heer **Engels** (D66): In onze schriftelijke inbreng is mijn fractie op dit punt ingegaan. Zij heeft aangegeven dat voor zover wij toch nog in het format zaten van een verhoging tot maximaal vijf keer het wettelijk bedrag, dit een brug te ver was. Als ik het goed heb begrepen uit het jongste overleg, wordt nu alleen nog gesproken over maximaal twee maal het wettelijk bedrag in een experimenteerfase en de mogelijkheid dat het profileringsfonds wordt ingezet. Wat wij aanvankelijk een substantiële en onredelijke verhoging vonden, is nu in een ander daglicht komen te staan. Blijft overigens de vraag openstaan hoe de koppeling met het leenstelsel zal plaatsvinden.

De heer **Essers** (CDA): Ik had niet begrepen dat die koppeling tot maximaal twee keer ook zou gelden voor de excellente opleidingen. De heer Engels heeft dan meer informatie dan ik. Volgens mij staat dit nog steeds keihard in de wet.

De heer **Engels** (D66): Dat staat zeker nog in het wetsvoorstel. Ik heb inmiddels echter iets anders begrepen, maar ik kan dat natuurlijk verkeerd hebben begrepen. Daarom heb ik aan de minister gevraagd of dit de uitkomst is van het jongste overleg dat zij heeft gevoerd. Moeten wij dit inderdaad zo begrijpen? Zo ja, dan ben ik zo sportief geweest om te zeggen dat wij er dan wat anders tegen aankijken dan tegen de manier waarop het nu in het wetsvoorstel staat.

De heer **Essers** (CDA): Mag ik uit zijn antwoord afleiden dat de heer Engels als het onverhoopt niet zo is, dan weer terugkomt op zijn eerdere positie dat vijf keer zonder enige restrictie met betrekking tot de kosten bezwaarlijk is?

De heer **Engels** (D66): Als de heer Essers mij vraagt of de fractie van D66 zich daarbij voluit zal scharen naast de fractie van het CDA, is het antwoord ja. Deze keer.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ik heb nog een vraag om verheldering. De heer Engels zegt dat het profileringsfonds de manier zou moeten zijn om studenten tegemoet te komen die in de problemen komen, als ik het zo mag samenvatten. Bedoelt hij daarmee dat de huidige criteria van het

profileringsfonds ook zouden moeten gelden voor deze studenten, dat wil zeggen dat er sprake moet zijn van bijzondere persoonlijke omstandigheden als ziekte en dergelijke? Of bedoelt hij dat het fonds überhaupt breder moet kunnen worden ingezet, dat het feit dat men voor een hoger collegegeld komt te staan, een reden kan zijn om een beroep te doen op het profileringsfonds?

Ik heb daarbij nog een aanvullende vraag. Zijn de profileringsfondsen hiervoor voldoende gevuld of moeten die worden aangepast?

De heer **Engels** (D66): In alle eerlijkheid, dat weet ik niet. Ik reageer op het jongste bericht dat ik heb gezien, dat de collegegelddifferentiatie naar maximaal vijf keer het wettelijke collegegeld na overleg van de baan zou zijn. In dit bericht is ook sprake van een koppeling aan het profileringsfonds. Hoe die er precies uitziet en of daarvoor voldoende geld beschikbaar is, is mij niet bekend. Daarom heb ik aan de minister gevraagd hoe wij tegen die koppeling moeten aankijken.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ik snap dat de heer Engels dat nog niet weet. Maar wat zou hij willen? Uiteindelijk kunnen we de minister misschien ook goede ideeën meegeven.

De heer **Engels** (D66): Soms doen we dat wel, maar op sommige punten doen we dat niet. Het kan zijn dat ik geen vastomlijnde ideeën heb of dat ik een lichte aarzeling heb of die ideeën, als ik die zou hebben, wel door mijn fractie gedeeld worden. Er zijn immers situaties geweest waarin daarover lichte discussie is ontstaan. Die omstandigheden zijn denkbaar. Met het oog daarop acht ik het wijs om op dit punt toch de voorrang te geven aan de minister.

Voorzitter. Ik vervolg mijn betoog en probeer erachter te komen waar ik gebleven ben. Ik weet het alweer: bij de promotiestudent. Dat zag iedereen wel aankomen. Nederland bevindt zich, zoals gezegd, met het aantal promovendi onder het EU-gemiddelde. De commissie-Veerman heeft terecht geadviseerd om het aantal promovendi te verhogen. De minister stelt dat zij daarin wil investeren via promotieonderwijs. Er wordt 100 miljoen meer beschikbaar gesteld, hetgeen zou leiden tot meer promovendi. Het oorspronkelijke wetsvoorstel bevatte een regeling over promotieonderwijs voor aankomende onderzoekers. Deze zogeheten promotiestudenten blijven student en worden geen werknemers. De Raad van State heeft zich met name op dat punt, en in mijn ogen terecht, zeer kritisch uitgelaten over dit voorstel vanwege de grote risico's voor de kwaliteit van het Nederlands wetenschappelijk onderzoek. De minister heeft vervolgens mede op grond van deze kritiek besloten, voorshands slechts te experimenteren met die zogenaamde promotiestudenten. Dat neemt de kritiek niet weg, maar het experimenteren met goedkope promotiestudenten leidt volgens de minister nog steeds tot meer promovendi. Dat is waarschijnlijk de reden dat zij daarvoor kiest.

Mijn fractie ziet hierin weer een typisch voorbeeld van kwantiteitsdenken en vermag niet in te zien op welke wijze de kwaliteit van het hoger onderwijs hiermee is gediend. Mijn laatste vraag aan de minister is dan ook om welke reden een slecht voorstel niet, maar een slecht experiment wel verdedigbaar zou zijn.

*N

De heer **Koole** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Graag dank ik de minister voor de uitvoerige en serieuze beantwoording van de schriftelijke vragen. Het voorliggende wetsvoorstel heeft betrekking op vele zaken, die alle gericht zijn op de verbetering van de kwaliteit van het hoger onderwijs.

Net als al het andere onderwijs acht onze fractie het hoger onderwijs, zowel het hbo als het universitair onderwijs, van groot belang: voor degenen die het volgen en voor de samenleving als geheel. Om goede kwaliteit te creëren of te behouden is onderhoud nodig. Zo zou men dit wetsvoorstel ook kunnen zien. Men hoeft niet enthousiast te zijn over alles wat in de Strategische Agenda Hoger Onderwijs is opgenomen, en als uitvloeisel daarvan in de prestatieafspraken -- het kwantiteits- en doelmatigheidsdenken domineert soms te veel -- om toch in dit wetsvoorstel een aantal goede stappen te zien voor de nadere invulling van die afspraken. Niettemin hebben wij enkele vragen.

Ik maak eerst graag enkele algemene opmerkingen. De minister benadrukt in haar beantwoording van de schriftelijke vragen verschillende keren dat de toegankelijkheid van kwalitatief goed onderwijs niet afhankelijk mag zijn van de financiële positie van de student of van zijn of haar ouders. Mijn fractie waardeert deze insteek zeer. Het is immers één van de basiswaarden van de sociaaldemocratie. Elke student verdient goed onderwijs, ongeacht de dikte van de portemonnee. Dat betekent ook dat aan de druk om steeds meer onderwijsvormen extra te beprijzen of collegegelden te differentiëren, weerstand moet worden geboden. Het betekent tevens dat het sociale karakter van het sociale leenstelsel, waarover wij vandaag als zodanig niet spreken maar waarnaar in de beantwoording van de schriftelijke vragen verschillende keren wordt verwezen, van groot belang is. Het houdt bovendien in dat elke student goed onderwijs verdient, en niet slechts een topje van bollebozen. Zeker: zij óók, maar alle aandacht voor excelleren mag er niet toe leiden dat het reguliere hoger onderwijs tweederangsonderwijs wordt.

Dat brengt me op de eerste van aantal vragen aan de minister. In de memorie van antwoord benadrukt de minister dat het bij het streven naar meer excellent onderwijs, niet per se gaat om onderwijs gericht op excellente studenten. Dat staat op de pagina's 28 en 29 van de memorie van antwoord. Kan de minister uitleggen wat zij daarmee bedoelt? Betekent dit dat er ook excellente opleidingen kunnen zijn voor de niet-excellente student? Dat zou ik op zich waarderen.

Is het immers niet een veel grotere prestatie om zesjes-studenten tot een acht te brengen dan onderwijs te geven aan studenten die geselecteerd zijn omdat zij gemiddeld ten minste al een acht hebben gescoord?

Een tweede algemene opmerking betreft de dreigende verschooling van het hoger onderwijs. De heer Engels heeft hier ook al over gesproken. Op een schriftelijke vraag hierover antwoordt de minister dat de voorgestelde maatregelen, zoals de minimumnorm van 12 contacturen per week, niet bijdragen aan ongewenste verschooling. Zegt de minister hiermee dat er helemaal geen verschooling dreigt? De huidige rector van de Leidse universiteit heeft het eerste jaar op de universiteit eens omschreven als 7 wvo. Duidelijker kan de verschooling niet worden omschreven. Moet een dergelijke 12 urennorm niet ook een afgeleide zijn van een didactische visie, die voor het hbo weer anders kan zijn dan voor universiteiten, en die daarbinnen ook weer per opleiding kan verschillen? Welke didactische visie hebben de instellingen de minister aangereikt en welke heeft de minister zelf, die tot de keuze van de minimumnorm van 12 uur hebben geleid? Hoe ziet bijvoorbeeld een academisch-educatieve werkweek er in optima forma uit, hoe verschilt deze van een studieweek op het hbo en hoe past daarin een minimumnorm voor het aantal contacturen?

De minister haalt in de memorie van antwoord niet nader genoemde onderzoeken aan, waaruit blijkt dat naarmate de binding die studenten ervaren met de opleiding groter is, de kans op studie-uitval afneemt. Maar wordt die binding vooral bevorderd door meer contacturen? Heeft een universitaire student die, uitgedaagd en geïnspireerd door een boeiend college dat eens per week wordt gehouden, samen met andere studenten twee dagen per week in een goed geoutilleerde bibliotheek studeert om het volgende college van hoog niveau goed voor te bereiden, niet meer binding met een opleiding dan wanneer hij of zij een paar college-uren per week meer heeft, maar de rest van de tijd een baantje neemt om de studiekosten te betalen? Ik zet het bewust even wat scherp neer. Ik wil daarmee aangeven dat je niet al te mechanistisch moet omgaan met de vergroting van het aantal contacturen. Je moet niet denken dat een vergroting van het aantal contacturen gemakkelijk wordt omgezet in een betere kwaliteit. Je kunt daarbij vragen stellen, net zoals bij een steviger inzet op begeleiding. Het is misschien wel gemakkelijk meetbaar -- het aantal contacturen en meer uren voor begeleiding -- en je kunt dat in de prestatieafspraken ook gemakkelijker neerzetten, maar het is niet altijd duidelijk of het ook echt beter onderwijs oplevert.

Zeker, eerstejaarsstudenten willen volgens de Monitor beleidsmaatregelen van ResearchNed graag veel contacttijd. De minister verwijst daarnaar in de memorie van antwoord. Maar, zo vraag ik de minister, is bij het vormgeven van het onderwijs de visie van studenten altijd doorslaggevend? Dreigt zo niet een eenzijdige focus op het studentenperspectief? Mag hier niet ook door

de docent een beroep worden gedaan op de verantwoordelijkheid van de student om de nodige tijd in de studie te steken buiten de contacturen om?

Een derde algemene opmerking gaat over het niveau van het universitair onderwijs. Het is alweer enige tijd geleden dat de meeste universitaire opleidingen nominaal vijf jaar duurden: drie jaar voor het kandidaats en vervolgens nog twee jaar voor het doctoraalexamen. Dat waren vijf jaar die op elkaar voortbouwden. Sinds het Bolognaproces is die duur teruggebracht naar vier jaar: drie jaar bachelor en één jaar master. Anders dan in de Verenigde Staten of Canada duren de meeste masters in Nederland niet twee jaar maar één jaar. Daar komt nog bij dat de masters niet hoeven voort te bouwen op de bachelor, of anders gesteld: in het masteronderwijs kan er niet van tevoren van worden uitgegaan dat de studenten beschikken over de kennis op bachelorniveau van de betreffende discipline, omdat velen van een andere discipline afkomstig zijn.

Sterker, de minister zegt in de memorie van antwoord dat het hoort bij een volwassen bachelor-masterstructuur dat studenten meer dan nu zullen overstappen naar een andere opleiding al dan niet aan een andere instelling. Het effect is dat in het reguliere universitaire onderwijs het hoogste cumulatieve niveau nu vaak al wordt bereikt met het derde jaar in de bachelor. Het afschaffen van de verplichte doorstroommaster bevestigt deze ontwikkeling alleen maar. Nu al is de masterscriptie vaak van een lager niveau, of zeker niet van een hoger niveau, dan de bachelorscriptie. Dit fenomeen deed zich eerder al voor in een land als het Verenigd Koninkrijk. Ik vraag voor deze ontwikkeling de dringende aandacht van de minister en ik hoor graag haar reactie in dit debat. De effectieve duur van een cumulatief opgebouwde universitaire studie is de afgelopen decennia met twee jaar verminderd. Dit kan niet anders dan een negatief effect hebben op het niveau van het universitair onderwijs. Is de minister bereid over het niveau van het universitair onderwijs een maatschappelijk debat te bevorderen, waarin professoren en docenten, samen met studenten worden uitgenodigd hun visie te geven, zodat daaruit lering kan worden getrokken bij het verder vormgeven van kwaliteitsbevorderend beleid?

Naast deze algemene opmerkingen heb ik nog enkele specifieke vragen en opmerkingen. Mijn fractie heeft met instemming kennis genomen van de opvatting van de minister over de collegegelddifferentiatie bij excellente opleidingen dat het nooit om een groot aantal opleidingen kan gaan; dat toestemming niet eerder zal worden gegeven dan nadat er duidelijkheid is over het sociaal leenstelsel en dat zij na overleg met de instellingen een richtbedrag in het beleidskader zal opnemen dat "redelijk" is. Vindt de minister een maximum van tweemaal het wettelijk collegegeld een "redelijk" bedrag?

De heer **Essers** (CDA): Wat vindt collega Koole daar zelf van? Is tweemaal het collegegeld een

redelijk bedrag of, anders gezegd, is vijf keer een onredelijk bedrag?

De heer **Koole** (PvdA): Wij vinden vijf keer het collegegeldbedrag veel te veel maar tweemaal een redelijk bedrag. De vraag is nu of de minister dat ook vindt.

Kan de minister uitleggen waarom zij, vanuit dezelfde optiek van de toegankelijkheid, vorige week akkoord is gegaan met een experiment met collegegelddifferentiatie voor de honours tracks? Ik heb dat in ieder geval gezien als iets anders dan dat het alleen gaat om de honours tracks. Daar is wel "maximaal tweemaal" gezegd. Kan de minister toezeggen de experimenteer-AMvB die hierover gaat ook bij deze Kamer voor te hangen?

Een ander experiment betreft de promotiestudent, waarover al vaker is gesproken. Mijn fractie is het eens met de minister dat de figuur van de promotiestudent nu niet grootschalig wordt ingevoerd en dat eerst via een zesjarig experiment ervaring wordt opgedaan. In 2020 zal dus definitief uitsluitel worden gegeven of die figuur al dan niet wordt ingevoerd. In het verlengde hiervan stelt de minister in de memorie van antwoord dat de kwaliteitseisen die aan het proefschrift worden gesteld onverkort gelden voor promotiestudenten. Is de minister van oordeel dat tot die eisen behoort dat het proefschrift een individuele proeve van bekwaamheid is, zodat co-auteurschappen van dissertaties of daarin opgenomen artikelen zo veel mogelijk moeten worden vermeden en de promotiestudent ook echt kan zeggen dat hij of zij op een eigen geschrift is gepromoveerd? Betekent de opmerking in de memorie van antwoord dat een promovendus "het niveau van een master moet hebben behaald om te kunnen promoveren" niet dat eerder starten met het promotietraject dan dat de mastergraad is verkregen, alleen in hoge uitzonderingen mogelijk is? Hierop ben ik daarnet al ingegaan in het interruptiedebat met de heer Bruijn. Mijn idee is dat dit echt tot hoge uitzonderingen zou moeten worden beperkt. Betalen promotiestudenten ook collegegeld? Zo ja, waarom geldt dat dan niet ook voor de externe promovendi met een beurs van een derde instantie? Dat lijkt een beetje in het verlengde te liggen van de vraag van de heer Kuiper over buitenlandse studenten.

Een volgend punt betreft de schakelprogramma's. In het wetsvoorstel is opgenomen dat schakelprogramma's van 60 studiepunten tegen maximaal anderhalf maal het wettelijk collegegeld mogen worden aangeboden. Onze fractie is zeer voor dat maximum maar vraagt zich wel af of het realistisch is dat deze bepaling reeds per 1 september 2013 ingaat. De heer Bruijn heeft daar ook over gesproken. Kan de minister aangeven of de instellingen voldoende tijd hebben gehad om zich daarop in te stellen?

Tot slot, de evaluatie die is voorzien voor 2016 zal vele elementen bevatten. Kan de minister toezeggen dat bij deze evaluatie, behalve de

ervaringen van studenten en besturen, ook die van docenten op de werkvloer zullen worden gewogen?

Mijn fractie ziet uit naar de beantwoording door de minister.

*N

Mevrouw **Gerkens** (SP): Voorzitter. Voor ons ligt ter beoordeling de Wet kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs. Het is een onderdeel van een van de vele wetten op het gebied van onderwijs die in deze Kamer voorbij zijn gekomen of nog moeten komen. De drijfveer voor al deze structuurveranderingen lijkt te liggen in het rapport van de commissie-Veerman. De minister praat er zelfs bezuinigingen op de studiefinanciering mee goed. Dit zorgt voor geld voor onderwijs en onderzoek, zo zegt zij.

Deze pogingen komen rommelig op mij over. Ze lijken ingegeven door de noodzaak te bezuinigen, maar missen doordachtheid. Wanneer een scholier de middelbare school verlaat, rondt hij een belangrijke periode in zijn leven af. De opleiding die hij tot dan toe heeft meegekregen, moet hem voldoende basis geven om een vak te leren, al dan niet met wetenschappelijke kwalificaties. Van scholier naar student komt hij in een andere levensfase terecht, niet alleen qua studeren maar ook vaak qua omgeving -- uit huis gaan wonen, het studentenleven -- en qua sociale structuren. Hij ontwikkelt zich op deze wijze verder. Die ontwikkeling beïnvloedt de studie maar de studie beïnvloedt de ontwikkeling ook. In deze levensfase verandert de jong volwassene in een volwassene. Ik vind dat aan dit aspect door deze wet voorbij wordt gegaan.

De wet voorziet in een betere afstemming tussen mbo, hbo, voortgezet onderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Dat vindt mijn fractie een goede zaak. De studie is namelijk een belangrijke basis in je leven. We zien veel te vaak in het onderwijs dat scholen en universiteiten concurreren op een hippe studie. Verkeerde studiekeuzes zijn hiermee makkelijk te maken. Een goede studiekeuzebegeleiding juicht mijn fractie dus ook toe. De vraag is alleen wat het uitgangspunt is bij de studiebegeleiding. In de stukken van de regering wordt gesproken over selectie aan de poort. Dat klinkt mij in de oren alsof de universiteiten en hogescholen gaan selecteren wie er op de opleiding mogen komen. Maar zou het niet beter zijn wanneer de student op basis van een goede studiebegeleiding de opleiding kiest die bij hem of haar past? Wanneer hogescholen en universiteiten gaan selecteren welke student bij hen past, raken we dan niet aan de vrijheid van onderwijskeuze? Ik heb het dan natuurlijk niet over de intellectuele eisen die we stellen maar over alle aanvullende eisen die er nu bij komen. Niet alleen in het eerste jaar mag de student zich hierover druk maken, in de navolgende jaren ook. Universiteiten worden zo een schools systeem, waar je weggestuurd kunt worden wanneer je niet aan de eisen voldoet. Hoe staat dit in verhouding tot artikel

7.24 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek?

Wanneer bekend wordt wat de aanvullende eisen zijn, zie ik toch echt een gat in de markt ontstaan. Vreest de minister niet dat van voorbereiding op toetsten, onlinetoetsmogelijkheden en slimme tips om aangenomen te worden een ongewenst effect van uit zal gaan?

Vervolgens begint bij de master het hele circus opnieuw. Is dat nu een wenselijke ontwikkeling? Is de minister van mening dat de verscheidenheid in het collegegeld dan geen belemmering zal zijn bij die master?

De minister heeft voorlopig het voorstel voor promotiestudenten beperkt tot een experiment. De vraag is of een experiment de uiteindelijke keuze zal helpen. Het grootste probleem bij de promotiestudent is immers niet de inhoudelijke inzet van deze, maar de rechtsongelijkheid met de aio. De promotiestudent is gewoonweg goedkoper. Maar de promotiestudent kan ook de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek in gevaar brengen. De kerntaak van het wetenschappelijk onderwijs is naast onderwijs ook onderzoek. De promotiestudent zou geen les gaan geven, waardoor die tak nu al in de verdrinking komt. Mijn fractie is blij dat de minister hiermee nu niet volledig aan de slag gaat, maar zou liever zien dat de minister niet met de promotiestudent ging experimenteren. Ook heeft mijn fractie vragen hoe dat experiment er dan gaat uitzien en wat de kaders zijn waarop zal worden getoetst.

Mijn fractie is ook blij met het aangenomen amendement van de heren van Dijk en Van Meenen waarin is bepaald dat het schakeljaar maximaal anderhalf keer de prijs van het collegegeld mag kosten. Zo voorkomen we belemmering bij de doorstroming.

De kwaliteit en het academisch klimaat aan onze hogescholen en universiteiten moeten worden verbeterd maar de vraag is of deze wet hieraan gaat bijdragen. Ik noem een hogeschool waar het gros van de docenten werkt op basis van een tijdelijk contract of als freelancer, terwijl de top en het management op een vast contract zitten. Hou kun je van een dergelijk personeelsbeleid verwachten dat de inhoudelijke kwaliteit verder ontwikkeld wordt door mensen met inhoudelijke kennis? Hoe kun je verwachten dat het onderwijs wordt ingevuld op een gedragen wijze die in balans is met de gehele opleiding? Wanneer je niet zeker weet of je het komend jaar nog bij de hogeschool een taak hebt, hoe kun je dan verwachten dat deze docenten zich ook betrokken voelen bij de verdere ontwikkeling van de school en de opleiding?

De maatregelen, getroffen om meer kwaliteit in verscheidenheid in het onderwijs te krijgen, moeten bijdragen aan een beter en strenger studieklimaat. De student moet meer gemotiveerd studeren. Hiertoe komt er selectie aan de poort en verscheidenheid in opleidingen om beter te kunnen voldoen aan de verschillen tussen studenten, zodat het geheel overzichtelijker wordt. Het klinkt mij niet logisch in de oren: meer

differentiatie, zodat meer studenten beter op hun plek zijn, waardoor minder studenten kunnen studeren en er meer verschil is in opleiding? Misschien kan de minister mij dat nog eens uitleggen, al was het alleen maar omdat het zo tegenstrijdig klinkt.

En dan de excellente student. Hij heeft de kans straks tot maximaal vijf keer het collegegeld te betalen voor een excellente studie. De minister is van mening dat deze student best wat extra mag investeren in zijn studie. Zij zegt in haar antwoord aan deze Kamer: de extra financiële middelen kan de instelling benutten om het excellente niveau van de opleiding vast te houden zonder dat dit ten koste gaat van het reguliere onderwijs. We willen dus een studieprogramma voor excellente studenten, maar dat mag niet ten koste gaan van de gewone student. Oftewel, als je iets extra's wilt, dan betaal je er maar voor.

Uit deze uitspraak komt een beeld van totaal onbegrip van excellente studenten naar voren. Het bevestigt het simpele vooroordeel dat slim zijn een luxeprobleem is, dat je met een beetje extra geld betalen kunt oplossen. Een meer begaafde student heeft immers geen probleem? Ik hoorde het de heer Koole zojuist ook nog zeggen: kunnen wij niet beter van een zesje naar een achtje, want het is moeilijker om dat te doen van een acht iets excellents te maken. Een meer begaafde student zal immers altijd een goede studieroute kennen. Al is misschien zijn potentieel niet gebruikt, dan kan hij met gemak de reguliere studie volgen, waar hij dan dat achtje haalt. Een slimme student komt altijd wel terecht.

Maar is het niet bizar dat wij in Nederland niet in staat zijn om onderwijs op maat te bieden aan die kleine groep mensen die een meer dan gemiddelde begaafdheid heeft? Omgekeerd zou het land te klein zijn wanneer wij studenten met dyslexie extra zouden laten betalen om daarmee geholpen te worden. Begaaft zijn is geen luxeprobleem. 33% van de meer begaafden komen tot psychische problemen met vaak zelfmoord tot gevolg. 30% van de daklozenpopulatie is meer begaafd en het idee dat een excellente student fluitend door het leven gaat om vervolgens een superbaan te krijgen, is dus niet waar. Deze studenten vallen juist uit in het reguliere systeem. De meer begaafde student heeft in dit onderwijssysteem een handicap en het is beschamend dat de minister voorstelt dat deze student de oplossing voor zijn handicap zelf mag betalen. Daarmee laat zij deze groep jongeren niet alleen in de steek, maar laat zij ook een hoop potentieel onbenut.

Door een prijskaartje te hangen aan excellent onderwijs onderstreept zij de heersende opvatting in de samenleving: meer begaafd zijn is voor rijkeluikindjes.

In het debat met de Tweede Kamer heeft de minister toegezegd met de VNSU en de Vereniging Hogescholen in gesprek te gaan en deze verhoging van het collegegeld voor excellente studies te maximaliseren op tweemaal. Toch wil zij dit niet in de wet opnemen, omdat ze niet uitsluit dat vijfmaal

het collegegeld ooit nodig is. Zegt de minister hiermee eigenlijk niet dat zij tweemaal het maximale vindt? Waarom dan toch de deur naar vijfmaal het collegegeld open laten staan? Waar, zo vraag ik deze PvdA-minister, is de solidariteit in dit systeem?

Dit kabinet zet in op een topsectorenbeleid. Het wil dat Nederland weer internationaal gaat meetellen op het gebied van een aantal sectoren. Kennis is daarbij van groot belang. Excellente kennis laat ons onderscheidend zijn. Maar in plaats van de excellentie te koesteren, beboeten wij deze.

Met dit laatste punt komt de ware gedaante van dit wetsvoorstel naar voren. De afgelopen jaren zijn de eisen versterkt, de controleorganen vermeerderd, de opdrachten aan het onderwijs toegenomen door middel van structuurwijzigingen. Een nieuwe titel erbij, een driejarige hbo-opleiding voor vwo'ers en selectie aan de poort, zodat de student alleen maar sneller en ongehinderd kan doorstuderen. Het zijn allemaal maatregelen die erop gericht zijn de student zo kort mogelijk in het onderwijs te houden. Er wordt voorbij gegaan aan het feit dat een student naast een leerproces ook nog een nieuwe levensfase ingaat, waarbij de studie een belangrijke rol speelt. De student wordt niet alleen gevuld met kennis over een onderwerp, maar leert in die jaren zich ook een plek te geven in de maatschappij. Die ruimte lijkt compleet verdwenen.

De voorstellen die er liggen zijn structuurmaatregelen, met nog meer sturingsmechanismen en outputcontrole. Er is geen ruimte voor het versterken van de inhoud. Daar waar de afgelopen jaren met de MUB het inhoudelijke bestuur is verdwenen en de bestuurders nagenoeg geen gevoel meer hebben met het daadwerkelijke onderwijs, zorgt dit wetsvoorstel dat ook hier de nadruk ligt op voorkomen in plaats van genezen. De selectie aan de poort, eerst op eisen en vervolgens op geld, geeft geen blijk van een klimaat dat gericht is op inhoudelijke kwaliteitsverbetering. Omdat wat mijn fractie betreft de toegankelijkheid van het onderwijs hierdoor in het gedrang komt, wil ik de minister vragen, zich te bezinnen op de mogelijkheid maximaal vijf maal het collegegeld te vragen en eerst te bezien hoe deze maatregelen uitpakken ten aanzien van de toegankelijkheid van het onderwijs, eer we de volgende stappen zetten. Ik hoop op een handreiking van de minister, maar dan nog, ik wil mijn verontrusting uitspreken over de toekomst. Mijn fractie heeft en houdt de vrees, dat dit niet zal leiden tot kwalitatief goede opleidingen, maar eerder tot goed geselecteerde studenten. Daarmee is de kwaliteit van ons onderwijs nog niets opgeschoten.

De **voorzitter**: Ik heb begrepen dat de heer Sörensen nog steeds wordt geteisterd door fileproblemen en nog niet is gearriveerd. Dit betekent dat wij zijn inbreng maar moeten overslaan, helaas.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Bestrijding misstanden seksbranche!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Regels betreffende de regulering van prostitutie en betreffende het bestrijden van misstanden in de seksbranche (Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche) (32211)**, en van:

- de motie-Strik c.s. over betrokkenheid van zelforganisaties van prostituees bij het prostitutiebeleid en het representeren van de belangen van sekswerkers (32211, letter K);
- de motie-Strik c.s. over splitsing van het wetsvoorstel door middel van een novelle ten behoeve van de uniforme vergunningplicht (32211, letter L).

(Zie vergadering van 28 mei 2013.)

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Veiligheid en Justitie van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik breng de Kamer in herinnering dat de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel op 30 oktober 2012 na de eerste termijn van de Kamer op verzoek van de minister is aangehouden. De voortzetting van de plenaire behandeling vond plaats op 28 mei jongstleden. Tijdens die behandeling zijn de motie-Strik c.s. over het betrekken van (zelf)organisaties van prostituees bij de totstandkoming en uitvoering van het prostitutiebeleid (32211, letter K) en de motie-Strik c.s. over splitsing van dit wetsvoorstel door middel van een novelle (32211, letter L) ingediend. Vervolgens is de plenaire behandeling van het wetsvoorstel op verzoek van de Eerste Kamer geschorst in afwachting van een brief van de minister van Veiligheid en Justitie. Op 25 juni jongstleden is deze brief van de minister (32211, letter M) ontvangen.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Graag danken wij de minister voor de brief van 25 juni 2013 met de reacties op onder meer de bezwaren die tijdens de schriftelijke behandeling en in eerdere debatten in deze Kamer naar voren zijn gekomen over de verplichte landelijke registratie van prostituees en de daaraan gekoppelde "vergewisplicht" van de klanten. De CDA-fractie waardeert de inhoud van de brief zeer en heeft het gevoel dat wij hiermee een belangrijke stap dichterbij een regeling van de prostitutie en de bestrijding van misstanden in de seksbranche

zijn gekomen. Ik heb het al eerder gezegd, maar vanwege het belang ervan herhaal ik het ook vandaag: mijn fractie staat volledig achter de doelstelling van het wetsvoorstel: regeling van de prostitutie en tegengaan van misstanden in de branche. Het verschil van inzicht betrof de manier waarop dit het meest effectief kan gebeuren.

Mijn fractie staat volledig achter de landelijke vergunningplicht en vindt het in dat verband belangrijk dat het wetsvoorstel een ruime definitie hanteert van het begrip "seksbedrijven". Daarmee heeft de vergunningplicht een grote reikwijdte. De innovatieve aanpak van met name de stad Amsterdam laat zien dat met de vergunningplicht veel is te bereiken op het gebied van de strikte normering van exploitanten en hun bedrijven. Via de vergunningplicht kan ook de doelstelling bereikt worden die het wetsvoorstel met registratie van elke individuele prostituee probeert te bereiken. Het landelijke register van vergunningen speelt een belangrijke rol om het zogenaamde waterbedeffect te voorkomen. Ook acht mijn fractie het van cruciaal belang dat de minimumleeftijd voor prostituees van 18 op 21 jaar wordt gesteld. In deze opzichten staan wij dus volledig achter het wetsvoorstel zoals het luidt.

Mijn fractie vindt het een grote verbetering dat de minister bereid is het wetsvoorstel te splitsen via een novelle, waardoor de verplichte landelijke registratie van elke individuele prostituee en de zogenaamde vergewisplicht uit dit wetsvoorstel worden gehaald en zo kunnen komen te vervallen. De redenen waarom wij deze onderdelen van het wetsvoorstel niet productief vinden, hebben wij tijdens de eerdere behandeling al uitgebreid toegelicht. Ik zal daar dus nu niet meer bij stilstaan.

Wij hebben er steeds ervoor gepleit dat de minister innovatief en effectief beleid ondersteunt dat vooral op gemeentelijk niveau wordt ontwikkeld. Ik denk daarbij met name aan het beleid van de stad Amsterdam. Wij zijn dan ook verheugd dat de minister in eerdere stukken en ook in de brief van 25 juni jongstleden heeft bevestigd dat hij bereid is gemeentelijke initiatieven te ondersteunen.

In de brief geeft de minister ook een reactie op de motie-Strik over, kort gezegd, zelforganisaties van prostituees. Wij volgen de minister in zijn inhoudelijke reactie op deze motie. En om dezelfde redenen die de minister aanvoert, achten wij de motie voor het ene deel overbodig en voor het andere deel minder gewenst.

Ik rond af. Wij kijken ernaar uit dat de volgende fase voortvarend ter hand wordt genomen en dat de novelle over de registratie en de vergewisplicht spoedig onze Kamer bereikt, zodat de landelijke vergunningplicht en de verhoging van de minimumleeftijd spoedig in werking kunnen treden.

*N

De heer **Reynaers** (PVV): Voorzitter. Alvorens ik in deze derde termijn mijn laatste opmerkingen zal plaatsen bij onderhavig wetsvoorstel, wil ik de minister bedanken voor zijn brief van 25 juni 2013. Daarin is hij, zoals toegezegd, ingegaan op de moties die zijn ingediend tijdens het debat, de wijze waarop kan worden afgezien van de vergewisplicht en nog enkele andere punten die in het debat van 28 mei 2013 te berde zijn gebracht.

Laat ik beginnen met het voornemen van de minister om de vergewisplicht middels een novelle uit het wetsvoorstel te halen. De PVV-fractie juicht dit toe. Dit was immers het enige onderdeel van het wetsvoorstel waar mijn fractie echt bezwaar tegen had. Ik ben er in de vorige twee termijnen dan ook uitgebreid op ingegaan, tot en met de bijna hilarische taferelen waartoe de vergewisplicht in de praktijk zou leiden indien hier serieus werk van gemaakt zou moeten worden. Laat ik het erop houden dat de PVV-fractie van mening is dat we met dit wetsvoorstel beter af zijn zonder de vergewisplicht. Het behoeft bovendien geen betoog dat de novelle in dit geval de aangewezen route is om dit onderdeel uit het wetsvoorstel te halen. Voor het aannemen van wetsvoorstellen waarvan een onderdeel bewust van inwerkingtreding wordt uitgesloten, voelt mijn fractie helemaal niets. Ik denk dat dit voor de overige fracties in deze Kamer niet anders zal zijn.

Over de moties van mevrouw Strik kan ik kort zijn. Motie K houd ik nog even in beraad en bespreek ik morgen in de fractievergadering met mijn fractie. Motie L verdient reeds op dit moment bespreking. De fractie van de Partij voor de Vrijheid was en is geen principieel tegenstander van registratie van prostituees. Dat een registratie op zichzelf nooit de ambities uit de titel van dit wetsvoorstel kan waarmaken, staat voor mijn fractie vast. Registratie doet niets tegen misstanden en bestrijdt al helemaal geen mensenhandel. Wel ziet mijn fractie in registratie een aanknopingspunt om met prostituees in contact te komen, de branche in kaart te brengen en eventuele misstanden te signaleren. Als daar registratie voor nodig is, dan zal de PVV-fractie daar niet voor gaan liggen. Wij zien voorts geen aanleiding om op voorhand aan te nemen dat de registratieplicht juridisch niet door de beugel zou kunnen. Motie L zullen wij dan ook niet steunen, hoewel we vanzelfsprekend wel voor de daarin bepleite voortvarendheid zijn. Maar dat geldt voor alle onderdelen van het wetsvoorstel, behoudens de vergewisplicht.

Ik rond af met een opmerking van meer algemene aard. De PVV-fractie is voor dit wetsvoorstel, zeker nu de vergewisplicht er middels een novelle uitgehaald zal worden. Toch kijken wij er met gemengde gevoelens naar. Enerzijds is het goed om te zien dat er initiatieven zijn om iets aan de evident aanwezige, ernstige misstanden in de seksbranche te doen. Anderzijds raakt dit wetsvoorstel naar onze mening niet de kern van het probleem. Het gaat immers niet om registraties, vergunningen en vergewisplichten, het gaat om mensenhandel, uitbuiting en moderne slavernij. Het

gaat om afpersing en loverboypraktijken, om misbruik, mishandeling en vernedering. Dat zijn de misstanden in de seksbranche. Het gaat om vrouwen en mannen, aangetast in hun menselijke waardigheid, in een uitzichtloze, afhankelijke en kwetsbare positie. De verhoging van de prostitutieleeftijd is een behoorlijke stap in de goede richting, maar met een vergunning meer of minder zijn we er echt niet. In dat opzicht stelt onderhavig wetsvoorstel enigszins teleur. De fractie van de Partij voor de Vrijheid hoopt dan ook dat de minister komen te spreken over prostitutie en misstanden in de seksbranche, er concrete stappen worden voorgesteld in de opsporing, berechting en bestraffing van misbruik, uitbuiting, mensenhandel en loverboypraktijken. Deze minister zegt voor aanpakken te zijn. Wij zeggen: Nu doorpakken!

*N

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Graag zeg ik ook de minister dank voor de brief die wij 25 juni ontvangen hebben. Uiteraard is mijn fractie blij dat de minister heeft aangegeven, te kunnen leven met het schrappen van de registratieplicht. Nadat de minister de vergewisplicht al had opgegeven, is dat naar ons idee de enige juiste conclusie. Niettemin is het goed dat de minister dit nu toegeeft. Ik heb de brief zo gelezen dat de minister bereid is, een novelle in te dienen om het wetsvoorstel te splitsen. Als de minister aangeeft, daar nu sowieso toe bereid te zijn, dan zou mijn motie overbodig kunnen worden. Graag hoor ik het van de minister als dat het geval is.

We gaan het debat nu niet overdoen. De voors en tegens zijn gewisseld en als de uitkomst van het debat is dat een uniform vergunningstelsel wordt ingevoerd en dat we afzien van de vergewisplicht en de registratieplicht, dan kunnen we als Kamer tevreden zijn. Een vergunningstelsel kan een waterbedeffect voorkomen en het verhoogt de rechtszekerheid. Door het uitblijven van de registratieplicht zullen prostituees makkelijker benaderbaar blijven voor hulpverleners en politie, waardoor mogelijk misbruik of dwang sneller in beeld kan komen, zonder dat de prostituee chantabel wordt. Maar zijn wij er daarmee? Deels hangt dat ook af van de invulling van het vergunningstelsel en van de handhaving daarvan.

Welke voorwaarden stellen we aan seksbedrijven? Naast regels met betrekking tot de hygiëne, volksgezondheid en veiligheid, zijn hiervoor ook voorschriften met betrekking tot de arbeidsrechtelijke positie van een prostituee van cruciaal belang. Hebben ze voldoende eigen regie over het aantal uren en de manieren van werken? Is de inkomstenverdeling naar verhouding? Kan een prostituee elk moment haar werkzaamheden opschorten of er helemaal uitstappen?

De regering is uitgebreid ingegaan op de handhavingscapaciteit om mensenhandel te bestrijden, waarvoor dank. De vraag blijft echter of er voldoende capaciteit is en bereidheid om de regels van de vergunningplicht in de reguliere

seksbedrijven te handhaven. Ook daarvan heeft de minister een aantal berekeningen gemaakt en fte's aangegeven. Is de minister van mening dat het voldoende is? Of zou er een extra inspanning nodig zijn? Is het wellicht mogelijk om de capaciteit die al was gereserveerd voor het uitvoeren van de registratieplicht, in te zetten voor een strengere handhaving van de vergunningplicht?

De beste garantie voor de verbetering van de arbeidsrechtelijke positie van prostituees is het natuurlijk, ervoor te zorgen dat zij zich niet gedwongen voelen een contract met een exploitant aan te gaan, maar hun werk onder eigen regie te kunnen uitvoeren. Vanuit de praktijk horen we echter dat het voor zelfstandige prostituees steeds moeilijker is geworden om de eigen regie te behouden. Is dat zo, en zo ja, hoe komt dat toch? Is het ook juist dat gemeenten vooral aan reeds gevestigde exploitanten een vergunning verstrekken?

Is de regering bereid, zich in te zetten voor het faciliteren van een mogelijkheid voor prostituees om alleen of gezamenlijk een eigen bedrijf te starten? In elk geval blijft het van belang dat prostituees zich gemakkelijk en zonder vrees voor repercussies kunnen melden met klachten over de exploitant. Mijn tweede motie beoogde een dergelijke ingang te combineren met actieve informatievoorziening over de rechten en exitmogelijkheden voor prostituees, evenals een aanbod van dienstverlening en conflictbemiddeling. Wellicht is er nog een nieuwe voorziening bijgekomen waar behoefte aan is, namelijk het begeleiden van de mogelijke opstart van corporaties van prostituees. Verschillende gemeenten hebben al aangegeven dat zij daar best aan zouden willen meewerken.

Wij vinden dat de minister op deze motie niet geheel bevredigend heeft gereageerd. Hij heeft gezegd dat het ingewikkelde materie is en dat hij uiteraard wel wil kijken naar zelforganisaties, als die goed werk doen, maar in principe is daar al in voorzien. Naar onze kennis is niet voorzien in de combinatie van diensten die ik net noemde, en wij hebben nog steeds het idee dat daar juist wel behoefte aan is, met name om ervoor te zorgen dat prostituees een laagdrempelige mogelijkheid hebben om elke misstand of begin van een misstand zo snel mogelijk te melden.

De minister heeft aangegeven dat de Stichting Geisha subsidie heeft gekregen om het een en ander in kaart te brengen. Wij zijn dus ook bereid om die conclusies en aanbevelingen af te wachten, die de minister in het derde kwartaal van dit jaar verwacht. Zullen wij ook geïnformeerd worden over die conclusies en aanbevelingen? Ik ben graag bereid om mijn motie aan te houden tot dat moment, zodat we kunnen zien of er inderdaad toch nog behoefte is aan een dergelijke combinatie van functies voor prostituees.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. De SP-fractie is verheugd over de wending die de

behandeling van dit wetsvoorstel ten langen leste heeft genomen. Dank daarvoor.

Wij zijn steeds volstrekt duidelijk geweest in onze opvatting dat de in het wetsvoorstel opgenomen registratieplicht van alle prostituees onrechtmatig en ondoelmatig is, en derhalve niet voldoet aan de criteria waarop deze Kamer behoort te toetsen. In de veronderstelling dat de "splittingsmotie"-Strik aangenomen zal worden, volstaan wij thans met het uitspreken van de hoop dat de uniforme landelijke vergunningplicht, in de vorm van een novelle, spoedig in beide Kamers aangenomen zal worden zodat dit deel van het wetsvoorstel snel in werking zal kunnen treden.

Wij hebben daarover nog een enkele vraag. Zoals wij eerder stelden, vinden wij de nuloptie geen goed idee. Wij vragen ons op dit moment met name nog af of de stelling van de minister in bijlage 2 van zijn brief van 19 april 2013 wel vol te houden is. De minister stelt daarin dat de nuloptie niet geldt voor thuiswerk, maar slechts voor bedrijven. Volgens artikel 1 van het wetsvoorstel wordt onder "prostitutiebedrijf" verstaan: een activiteit bestaande uit het bedrijfsmatig gelegenheid geven tot prostitutie. Volgens de memorie van toelichting valt onder prostitutiebedrijf de activiteit van één prostituee die in haar eigen woning zonder uiterlijke kenmerken klanten ontvangt, indien zij adverteert. Het lijkt de SP-fractie zeer uitzonderlijk dat een prostituee zonder te adverteren klanten werft. Daarom kan de gemeente iedere thuiswerkende prostituee als een bedrijf aanmerken en dus vergunningplichtig maken, en is de nuloptie dus ook van toepassing op deze zelfstandig thuiswerkende vrouw. Graag krijg ik duidelijkheid op dit punt. Mocht de minister deze conclusie delen, is hij dan bereid dit in de novelle te repareren, daar het kennelijk niet de bedoeling is geweest?

Ik kom nog even terug op de bevoegdheid tot het binnendringen van de woning geregeld in artikel 28 van het wetsvoorstel. In zijn antwoord in de genoemde brief stelt de minister dat, wanneer er een vermoeden is dat er zonder vergunning een prostitutiebedrijf wordt uitgeoefend, deze bevoegdheid niet kan worden gemist. Ik merk echter op dat de woorden "zonder vergunning" in de tekst ontbreken. Is de minister, indien hij volhardt bij de noodzakelijkheid en proportionaliteit van deze bepaling, bereid dit via de novelle te repareren, nu er toch een novelle komt?

Een volgende opmerking over hetzelfde artikel is dat, nu de zelfstandig thuiswerkende prostituee, indien zij adverteert, als bedrijf kan worden aangemerkt, en dus door de gemeente een vergunningplicht kan worden opgelegd, gemeente- of politieambtenaren zonder meer bij haar de deur kunnen forceren en een en ander mee kunnen nemen. Vergelijken wij deze bevoegdheid met de vergelijkbare bevoegdheid in het Wetboek van Strafvordering -- ik denk aan artikel 97 -- dan zien wij dat binnendringen in een woning daar mogelijk wordt gemaakt onder de volgende voorwaarden: - bij betraping op heterdaad of verdenking van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis

mogelijk is. Het gaat dan dus om feiten waarop vier jaar gevangenisstraf staat;

- het moet gebeuren op last van de officier van justitie en dan nog alleen bij dringende noodzaak;
- indien het optreden van de rechter-commissaris niet kan worden afgewacht.

Hierbij vergeleken lijkt de proportionaliteit in het geval van de zelfstandig thuiswerkende prostituee toch ver te zoeken. Is de minister dat met ons eens? Zo ja, is de minister bereid om de bevoegdheid tot binnendringing van een woning te beperken tot een geval van verdenking van mensenhandel of prostitutie door een minderjarige of verdenking van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis mogelijk of iets dergelijks? Zo nee, kan de minister een vergelijkbaar geval noemen waarin in een bevoegdheid tot binnendringen van de woning is voorzien terwijl er geen sprake is van een vermoeden van enig strafbaar feit of wanneer er sprake is van de afwezigheid van een vergunning? Wij hebben dat in tweede termijn al gevraagd, maar op die vraag hebben wij in de genoemde brief geen antwoord gekregen. Nu prostitutie een legale activiteit is, krijgen wij daarop graag een antwoord. Eventueel horen wij de minister graag een vergelijkbaar geval noemen.

Naar het oordeel van de SP-fractie dient er een einde te komen aan de bizarre arbeidsverhoudingen in de branche. Wij stelden hiervoor reeds vast dat de opt-inregeling weliswaar een verbetering was, maar in de verste verte niet lijkt op een normaal arbeidscontract. Wij zijn van mening dat de arbeidsverhoudingen in de branche genormaliseerd moeten worden nu sprake is van een legaal bedrijf. Aan de afhankelijkheid van exploitanten van seksbedrijven moet een einde komen. Onafhankelijk en zelfstandig ondernemerschap zou kunnen worden bereikt door het opzetten van pilots voor bijvoorbeeld coöperaties. Wij vragen de minister de initiatieven die hiertoe recentelijk in Amsterdam en Utrecht zijn ontwikkeld financieel, juridisch en bedrijfsmatig te ondersteunen. Is hij daartoe bereid?

Daarnaast zou onderzocht moeten worden hoe de rechtspositie kan worden verbeterd van degenen die voor een exploitant blijven werken. Een betere controle op de naleving van de voorwaarden is niet genoeg. Een laagdrempelige klachtregeling of een meldpunt zou misstanden eerder en beter aan het licht kunnen brengen, een en ander om te komen tot de door ons allen gewenste schone branche. Wij zullen dan ook voor de motie-Strik stemmen, als dat nog nodig is en als die niet wordt ingetrokken.

Wij zien belangstellend uit naar de beantwoording van onze vragen.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. De behandeling van dit wetsvoorstel rond de regulering van prostitutie en de bestrijding van misstanden in de seksbranche heeft wat groteske proporties aangenomen. Vorig jaar oktober werd de eerste

termijn door de minister abrupt afgebroken met als reden dat hij nog eens goed wilde nadenken over de kern van zijn voorstel: het drieluik van een landelijk vergunningstelsel voor de seksbranche, een registratieplicht voor prostituees en de vergewisplicht van de klant. Resultaat van deze bezinningsperiode van meer dan een halfjaar was een brief die in essentie dit drieluik in stand hield en de kern ervan herhaalde. Eind mei van dit jaar bespraken wij deze brief in tweede termijn en wederom brak de minister het debat abrupt af, nu met de mededeling dat hij nog eens goed wilde nadenken over de vergewisplicht. Vandaag hebben wij dan de derde termijn, waarin wij met de minister debatteren over zijn nieuwste brief, waarin hij zijn bevindingen met ons deelt uit deze tweede bezinningsperiode. De minister is nu bereid om zowel de registratieplicht als de vergewisplicht te schrappen, indien de motie-Strik wordt aangenomen. Wat rest is een gekortwiekte wet. Bezinning is een hoog gekoesterd goed in de senaat, maar in dit wetsdossier is deze deugd wat ontspoord.

Het traject rond dit wetsvoorstel heeft onnodig lang geduurd. Mijn fractie neemt hier nadrukkelijk afstand van. De gang van zaken laat zich niet rijmen met de herhaalde uitspraak van de minister dat de strijd tegen de mensenhandel en de uitwassen van de seksbranche een prioriteit van dit kabinet is. Het laat zich ook niet rijmen met de herhaalde uitspraak van de minister dat politie, gemeenten en het Openbaar Ministerie zitten te springen om de implementatie van dit wetsvoorstel. De minister had mijn fractie aan zijn zijde met het wetsvoorstel -- ik hoef onze insteek hier niet te herhalen -- maar zijn optreden maakt het er bepaald niet makkelijker op.

De registratieplicht is een kernelement in het wetsvoorstel of naar nu blijkt: was een kernelement. Mijn fractie ziet zeer wel dat er aan registratie nadelen kleven. Wij hebben die ook aangegeven in de eerste en tweede termijn, maar per saldo vinden wij de voordelen groter. Alleen door in contact met de prostituee te komen, kunnen wij haar positie verbeteren. Wij hebben het registratie-instrument nodig om in de sector te interveniëren en uitwassen tegen te gaan, om het vergunningstelsel te ijken. De plaatselijke praktijk vraagt daar ook nadrukkelijk om; een argument dat de minister keer op keer gebruikte. Uit de evaluatie, zo meent mijn fractie, moet dan blijken waar de grenzen van de registratieplicht liggen. Wij pleiten ervoor dat dit onderdeel in de wet blijft. Op dit punt hebben wij dus bepaald geen behoefte aan een novelle. Wij steunen de motie-Strik derhalve niet. Het intrekken van de vergunningen voor raamprostitutie in Utrecht begin vorige week laat het belang van de registratieplicht zien om mensenhandel op het spoor te komen. Nog vanochtend rapporteerde Trouw daarover bij monde van drie Utrechtse raadsleden van de Partij van de Arbeid, het CDA en de ChristenUnie.

De vergewisplicht heeft mijn fractie van meet af aan een broos onderdeel van de wet gevonden, zowel qua uitvoerbaarheid als qua

handhaafbaarheid. Met de vaststelling dat de vergewisplicht althans in de gekozen vorm sneuvelt, hebben wij vergelijkenderwijs minder moeite. De prijs is echter hoog: de verantwoordelijkheid van de klant verdwijnt nagenoeg uit beeld. Dat roept direct de vraag op welke rol de klant überhaupt nog speelt in dit wetsvoorstel. Het roept ook de vraag op of het vanuit de gedachte van een novelle geredeneerd verstandig is om twee kernpijlers uit een wetsvoorstel te halen en te regelen in één novelle. Is de minister bereid dit via twee aparte novelles te regelen?

Ook het vervolgtraject is wazig en wederom tijdrovend. Zal de Tweede Kamer naar de verwachting van de minister akkoord gaan met het sneuvelen van de registratieplicht en de vergewisplicht? Zij heeft immers het wetsvoorstel aangenomen met inbegrip van beide onderdelen. Zal de Tweede Kamer volgens de minister meewerken om een zo gehavende wet tot een afronding te laten komen?

Het laten vallen van twee van de drie luiken van het wetsvoorstel resulteert in een erg povere wet, een gekneusde wet. De minister heeft steeds gehamerd op deze drie-eenheid, gehamerd op een integrale aanpak. Nu schrijft hij in zijn brief dat er een wetsvoorstel resteert dat -- ik citeer --zonder twijfel ook zelfstandig van betekenis is. De argumenten voor deze stelling draagt de minister evenwel niet aan. Wat overblijft, is een uniformering van de vergunningplicht. Dat is een magere opbrengst van dit wat curieuze en omslachtige wetgevingstraject. Prostitutie is een bedrijfstak waarin mensenhandel, uitbuiting, geweld, intimidatie en misbruik welig tieren. Een bedrijfstak die beheerst wordt door criminaliteit en dwang. Een sector die de mythe van vrijwilligheid koestert. Een sector die niet normaal is. Prostituees vormen een zeer kwetsbare groep en we moeten hun bescherming bieden. Dit wetsvoorstel, zo voorspelt mijn fractie, zal niet de annalen ingaan als hét omslagpunt in de geschiedenis van deze trieste sector. Wij stemmen tegen de motie-Strik en daarmee tegen de novelle.

*N

Mevrouw **Scholten** (D66): Voorzitter. De minister en de Kamer zien elkaar regelmatig, tenminste als het gaat over dit wetsvoorstel. Ik stel voor dat wij het erop houden dat drie keer scheepsrecht is. Dat lijkt mij wel genoeg om over dit wetsvoorstel te spreken.

Met de brief van 25 juni 2013 is de behandeling van het wetsvoorstel in rustiger vaarwater gekomen. Ik dank de minister voor zijn bereidheid en welwillendheid om aan de verzoeken van de Kamer -- ik moet zeggen: van de meerderheid van de Kamer -- uit het debat op 28 mei tegemoet te komen.

Mijn fractie is tevreden met de toezegging die de minister doet om de vergewisplicht door een novelle uit deze wet te halen. Ook ziet hij nu toch mogelijkheden om de registratieplicht uit het

wetsvoorstel te schrappen. Het oordeel hierover laat hij aan de Kamer. Het zal geen verrassing voor de minister zijn dat de fractie van D66 het schrappen van de registratieplicht positief beoordeelt en de motie-Strik onder letter L zal steunen, als daarover zou worden gestemd. Het kan niet anders dan dat met de uitvoering van die motie de artikelen betreffende de registratieplicht worden ingetrokken. Dat is ook logisch, want zonder de vergewisplicht heeft de registratieplicht in feite geen reden van bestaan. Het gemakkelijkst is om dit in een en dezelfde novelle te doen.

De motie houdt ook in dat de invoering van de uniforme vergunningsplicht voortvarend ter hand wordt genomen. Met de minister ben ik het eens dat de vergunningsplicht zelfstandig zeer zeker grote betekenis heeft. De exploitanten weten waar ze aan toe zijn door de voorschriften die daarvoor in de wet zijn gegeven, en de gemeenten hebben goede instrumenten om een vergunning te verlenen of in te trekken als aan de wettelijke voorwaarden niet wordt voldaan. De vergunningsplicht is daarmee een krachtig bestuurlijk instrument.

We hebben nog wel een punt over de verbetering van de positie van prostituees. Het landelijk uniform vergunningensysteem kan daarbij helpen. Dat is belangrijk. Daarnaast dringt de Vereniging voor Vrouw en Recht aan op het borgen van de sociale en rechtspositie van prostituees in prostitutiebedrijven, door de invoering van een laagdrempelige klachtvoorziening. We hebben het daar ook de vorige keer over gehad. De minister verwees toen naar de GGD, waar de prostituee terecht zou kunnen. Ik vraag me echter af of dit een voldoende veilig vangnet is en pleit met de fractie van de PvdA voor een onafhankelijke toezichthouder in de vorm van een landelijke ombudsman. Het is de vraag of de GGD daartoe voldoende is toegerust. Ik wil deze gedachte graag nog eens aan de minister meegeven.

De positie van de prostituee zou ook geholpen zijn met een betere organisatiegraad. De Rode Draad is helaas ter ziele, maar tot mijn tevredenheid heeft de minister de Stichting Geisha voor drie jaar subsidie toegezegd, aldus de brief. De stichting Geisha komt in het najaar met conclusies en aanbevelingen. Met die uitspraak van de minister lijkt het erop dat dit het laatste gesubsidieerde jaar is. Waarom zouden er anders immers nu conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan? Wat betekent dit voor de subsidie voor de Stichting Geisha? Wat is het perspectief voor de stichting?

Mijn fractie blijft de organisatiegraad belangrijk vinden. We noemden het voorbeeld van Nieuw-Zeeland. Misschien is het in Nederland, gelet op de diversiteit van de groep, lastiger om een dergelijke organisatiegraad te bewerkstelligen, maar dat neemt niet weg dat de prostituee de mogelijkheid zou moeten hebben om zich te organiseren. De minister wil de beleidsinitiatieven wel steunen, maar maakt zich er toch niet hard voor; zo lees ik de brief althans. We snappen het wel, maar we betreuren het ook.

Mijn fractie is benieuwd naar het verdere debat en naar het antwoord op de vraag of er over de moties gestemd zal worden. In dat geval zal mijn fractie beide moties steunen.

*N

De heer **Witteveen** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Het doet mij genoeg om de woorden "mevrouw de voorzitter" hier weer te kunnen uitspreken.

Ook mijn fractie is ingenomen met de brief van de minister, die het debat een gunstige wending geeft. Wij spreken vandaag alweer in derde termijn over de Prostitutiewet. Dat is geen gewone zaak, maar de situatie is nu wel heel anders. De minister is ingegaan op de opmerkingen die van alle zijden in de Eerste Kamer gemaakt waren over de bezwaren die kleven aan de registratieplicht, en heeft besloten de Kamer tegemoet te komen als wij aan die bezwaren, uitgedrukt in de motie-Strik, vasthouden. De kans dat een grote meerderheid dat zal doen, lijkt mij zeker aanwezig. Voor zijn besluit noemt de minister als overweging de wens die elementen van het wetsvoorstel spoedig in te kunnen voeren die van zelfstandige betekenis zijn, zoals het landelijk uniform vergunningstelsel, dat ook in dit huis op brede steun mag rekenen. Daarmee heeft de minister een belangrijke tournure gemaakt, die door mijn fractie zeer wordt gewaardeerd. Het getuigt, meen ik, van staatsmanschap om bij tegenwind de steven te wenden teneinde het door allen begeerde doel te bereiken. Deze wet heb ik een tussenstation genoemd, een halte onderweg, omdat we allemaal weten dat een branche die altijd deels illegaal is, bij interventies door de overheid tegendraadse reacties zal laten zien. Daarom moeten we onze koers op basis van voortdurende monitoring kunnen bijstellen. Het is zeer verheugend uit het debat op te kunnen maken dat er bij alle spelers in het veld, zowel justitieel als wat betreft de hulpverleningsorganisaties, een besef van urgentie is om ernstige misstanden te bestrijden, terwijl men ook de verdere ontwikkeling van de seksbranche naar een normale branche wil stimuleren. We zijn het dus over heel veel zaken eens en daarom is mijn fractie tevreden met het vooruitzicht van een novelle die de vergewisplicht schrapt en de registratieplicht vervangt door een aanpak in het kader van het vergunningstelsel.

Die tweeledige novelle zal nodig zijn ook, omdat er bij het schrappen van de registratieplicht een effectieve aanpak moet worden ontworpen om het doel, namelijk tijdig contact verkrijgen met prostituees die mogelijk slachtoffer zijn van mensenhandel en gerelateerde misdrijven, te kunnen bereiken. Daar zal nog wat denkwerk voor nodig zijn, en daarbij kan nu geprofiteerd worden van de ervaringen die in een aantal gemeenten worden opgedaan met het bestrijden van deze misstanden door contact te leggen met de prostituees waar het om gaat. Ook de hulporganisaties hebben daarbij een belangrijke rol. Het is volstrekt niet de bedoeling van mijn fractie om die inspanningen te verminderen, integendeel.

Ik attendeer de minister in dat verband op enkele nuttige suggesties die gedaan zijn door de Vereniging voor Vrouw en Recht. Veel kan gewonnen worden als prostituees bijvoorbeeld door samenwerking in een coöperatie zelf een onderneming kunnen vestigen, waarbij zij dan niet van exploitanten afhankelijk zijn die het met de regels en de veiligheid niet nauw nemen. Dit onderwerp is in het debat ook door enkele andere sprekers genoemd. Ook herhaal ik mijn voorstel, dat ik hier eerder heb ingebracht, om de voorziening van een ombudsman in te voeren. Hoe denkt de minister over deze beide constructieve voorstellen?

In de tweede motie-Strik wordt ook gevraagd om te onderzoeken hoe zelforganisaties van prostituees bij het beleidsproces kunnen worden betrokken en hoe zelforganisatie gestimuleerd kan worden. De antwoorden van de minister hebben mijn fractie overtuigd. De motie lijkt nu wat de PvdA-fractie betreft niet meer noodzakelijk te zijn.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): U hebt die motie ook ondersteund. U gaf net ook het volgende aan. Juist als er geen registratieplicht meer is, blijft het doel vooropstaan om prostituees te bereiken, teneinde mogelijke kennis over misstanden en dergelijke te krijgen. Zijn daar dan niet juist dat soort zelforganisaties voor nodig?

De heer **Witteveen** (PvdA): Jazeker, ik ben van mening dat die zelforganisaties bijzonder nuttig zijn. Ook ik betreur het verdwijnen van de Rode Draad. We zien nieuwe initiatieven met genoeg tegemoet. Naar mijn mening ziet de minister dat ook. Ik zie zijn brief dan ook als een constructieve houding om dat verder te bevorderen. Misschien moeten we dus even de reactie van de minister op dat punt afwachten. Vervolgens kunnen we vaststellen of er voldoende gebeurt. Omdat ik die positieve intentie van de minister in de brief las, meen ik dat ook deze motie misschien niet strikt noodzakelijk meer is.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dus u blijft de doelstelling wel onderschrijven? Als uit de beantwoording van de vragen van D66 mocht blijken dat de Stichting Geisha ook nog maar een kort leven is beschoren en dat daar niet al dit soort functies belegd zijn, dan zou u er eventueel voorstander van zijn om goede voorzieningen en een goede organisatie te ondersteunen, om prostituees voor al deze diensten te kunnen bereiken?

De heer **Witteveen** (PvdA): Jazeker. Ik ondersteun het streven om zelforganisaties te versterken. Ik zou het zeer betreuren als een stichting die het goed doet, meteen wordt opgeheven bij gebrek aan subsidiëring. Dan praten we dus over een andere situatie. Maar nogmaals: ik ben zeer benieuwd naar de reactie van de minister, en u waarschijnlijk ook.

Mevrouw de voorzitter, ik kom bij de vragen die wij gesteld hebben over de capaciteit voor de

bestrijding van mensenhandel in het algemeen en van mensenhandel die aan prostitutie gerelateerd is in het bijzonder. De intentie die uit de brief spreekt, is er een die mijn fractie volledig onderschrijft. Nu moet natuurlijk worden afgewacht of de beschikbare capaciteit op alle niveaus in de organisatie ook echt toereikend zal blijken te zijn. Wij vragen de minister dan ook om ons over enige tijd, wellicht reeds bij de behandeling van de novelle, in te lichten over de vorderingen in de strijd tegen aan prostitutie gerelateerde mensenhandel en over de daarvoor benodigde capaciteit. Er is nog heel veel werk te verzetten, een lange route af te leggen, maar wij hebben er vertrouwen in dat dat ook zal gebeuren.

*N

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Ook namens mijn fractie veel dank en waardering voor de brief die de minister heeft gestuurd naar deze Kamer naar aanleiding van het debat op 28 mei 2013 en voor zijn bereidheid om tegemoet te komen aan belangrijke bezwaren die een groot deel van deze Kamer heeft bij met name de registratieplicht en de vergewisplicht.

Aan het einde van de tweede termijn van het debat op 28 mei heeft de Kamer besloten de derde termijn op te schorten zodat de fracties voldoende tijd hadden om nog eens goed na te denken over wat toen met de regering was gewisseld en om de brief te bestuderen die de minister had aangekondigd. Dat heeft ook mijn fractie gedaan. U weet dat mijn fractie zeer veel moeite had met de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van de vergewisplicht. En dan ging het met name om de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van de vergewisplicht van de klanten van de thuiswerkende prostituees. De minister was bereid om de betreffende bepaling niet in werking te laten treden, maar dat ging mijn fractie niet ver genoeg. Mijn fractie wilde af van gekunstelde constructies, veegwetten en reparatiewetten. Daar waren we in deze Kamer al te vaak schoorvoetend mee akkoord gegaan. Mijn fractie wilde dit keer gewoon goede, deugdelijke wetgeving. Mijn fractie is dan ook zeer verheugd dat de minister heeft aangegeven bereid te zijn op dit punt een novelle in te dienen.

De minister heeft in zijn brief verder aangekondigd dat, mocht de motie-Strik worden aangenomen -- het oordeel daarover laat hij over aan de Kamer -- hij ook het punt van het vervallen van de registratieplicht in zo'n novelle zal regelen. Daar staat mijn fractie niet negatief tegenover. Burgemeester Van der Laan van Amsterdam heeft echter tijdens een expertmeeting vorig jaar in deze Kamer aangekondigd dat hij hoe dan ook in zijn gemeente een registratieplicht gaat invoeren, ook als deze Kamer het wetsvoorstel inclusief de registratieplicht niet aanneemt. Ik ga ervan uit dat er ook andere gemeenten zijn die zijn voorbeeld zullen volgen. Mijn fractie ziet als nadeel daarvan het onvermijdelijke gegeven dat gemeenten zelf registers zullen bouwen en beheren.

De minister heeft in zijn brief van 8 maart van dit jaar en in zijn tweede termijn uitvoerig beschreven aan welke eisen en voorwaarden het ontwerp, de ontwikkeling en het beheer van zo'n register zouden moeten voldoen. Nu het centrale register waarvoor de minister zelf verantwoordelijk zou zijn er niet komt, vraagt mijn fractie zich af hoe de privacybescherming van prostituees wier gegevens dan in zo'n decentraal, gemeentelijk register terecht zullen komen, beschermd zullen worden. Kan en gaat de minister daar dan nog regels aan stellen? Dat lijkt mij lastig, want gemeenten zullen het dan met de huidige wetgeving moeten doen, en dat is de Wet bescherming persoonsgegevens. We weten ook dat deze door de meeste gemeenten onvoldoende wordt nageleefd. Ziet de minister nog mogelijkheden om die naleving te verbeteren? Kan en wil hij bijvoorbeeld richtsnoeren aan gemeenten meegeven die de eerder genoemde eisen en voorwaarden aan een register bevat? Hoe kijkt de minister hier tegenaan?

Ik kom tot een afronding. Mijn fractie heeft geen bezwaar tegen het feitelijk komen te vervallen van de registratieplicht, maar is wel bezorgd dat gemeenten toch zelf lokaal registers gaan bouwen en in gebruik gaan nemen. Graag een reactie van de minister op dit punt en op de eerder gestelde vragen. Voor het overige wil ik graag benadrukken dat mijn fractie zeer content is met de brief van 25 juni en het voornemen van de minister om een novelle in te dienen waarin de vergewisplicht niet meer voorkomt en waar eventueel ook de registratieplicht uit geschrapt is.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Vandaag zet de minister van Veiligheid en Justitie zijn kruistocht tegen prostitutie voort. U zult me de kleine woordspeling vergeven. Zoals de meeste kruistochten, is ook deze uitgegroeid tot een lijdensweg. De plenaire behandeling door de Eerste Kamer is op 30 oktober 2012 na de eerste termijn van de Kamer op verzoek van de minister aangehouden. De voortzetting van de plenaire behandeling door de Eerste Kamer vond plaats op 28 mei 2013. Deze plenaire behandeling van het voorstel is op verzoek van de Eerste Kamer geschorst in afwachting van een brief van de minister. Deze brief is op 25 juni 2013 ontvangen. Vandaag spreken we dus al voor de derde keer plenair over het wetsvoorstel. Waarschijnlijk zal het niet de laatste keer zijn.

De prostitutie in Nederland is gelegaliseerd, waardoor het in principe gaat om een bedrijfstak als alle andere. Het zou dan consequent zijn de bedrijfstak ook als zodanig te behandelen. Dat is in de praktijk niet het geval. Nog steeds wordt prostitutie onderworpen aan een afkeurend moreel oordeel en worden bestuurlijke pogingen ondernomen om prostitutie bij voorkeur uit te bannen of, als dat niet mogelijk blijkt, te belemmeren. De aanpak verschilt ook sterk per gemeente. Mijn fractie kan zich niet aan de indruk

onttrekken dat bij het formuleren van het oorspronkelijke wetsvoorstel allerhande morele overwegingen een belangrijke rol op de achtergrond speelden. Bij het bestrijden van eventuele problemen verbonden met prostitutie zal mijn fractie zich uitsluitend laten leiden door onderzoek en cijfers die op controleerbare en onomstotelijke wijze voorgestelde maatregelen onderbouwen. Mijn fractie heeft eerder betoogd dat dergelijke cijfers helaas grotendeels ontbreken. Pas daarna komt aan de orde in hoeverre het wetsvoorstel effectief en handhaafbaar is. Ook hier hebben wij grote vragen over, zoals in eerdere termijnen betoogd.

We gaan naar de brief van 25 juni 2013. Laat me een belangrijk punt vooraf maken: mijn fractie zal niet akkoord gaan met wetgeving die onderdelen bevat die vervolgens buiten werking worden gesteld. In een dergelijk geval dient altijd een novelle te volgen. Maar laat me allereerst ingaan op drie elementen uit de brief, namelijk het vergunningstelsel voor exploitanten, de registratieplicht van prostituees en de vergewisplicht. Ik begin bij het vergunningstelsel. Er wordt een landelijke uniform vergunningstelsel voorgesteld dat in een landelijk register wordt bijgehouden. Door eisen te stellen aan exploitanten van prostitutiebedrijven, wordt gewaarborgd dat vergunde bedrijven een veilige en verantwoorde werkomgeving bieden. Een landelijk register van vergunningen stelt burgemeesters in staat kennis te nemen van aanvragen die in een andere gemeente zijn geweigerd, en van vergunningen die in andere gemeenten zijn ingetrokken. Dat is een belangrijk instrument om te voorkomen dat aanvragers of vergunninghouders in de ene gemeente te gemakkelijk terecht kunnen in een andere gemeente. Mijn fractie heeft geen probleem met dit onderdeel van het wetsvoorstel. Wel dient bedacht te worden dat thuiswerkers of deeltijdprostituees niet onder een dergelijk regime vallen. Mevrouw Quik heeft hier vanavond behartigenswaardige vragen over gesteld. Alleen indien een registratieplicht voor prostituees wordt ingevoerd, hebben gemeenten informatie over deze categorie. Echter, mijn fractie staat afwijzend tegenover registratiedwang.

Ik kom op de registratieplicht. Het registreren van prostituees kent enorme nadelen en weinig voordelen. De nadelen liggen vooral op het vlak van privacybescherming en in het feit dat zaken die tot op heden legaal zijn nu opeens strafbaar zouden worden. Deze overwegingen hoeven niet herhaald te worden; ze zijn uitgebreid aan de orde geweest. De organisaties van prostituees liepen en lopen nog steeds te hoop tegen dit onderdeel van het wetsvoorstel, en terecht. Wie gelooft dat er een registratiesysteem ingevoerd kan worden dat waterdicht is, waarover geen informatie naar buiten komt en waarbij stigmatisering van leden van de beroepsgroep uitgesloten is, heeft wel een erg optimistische kijk op het functioneren van overheidsorganen. Mijn fractie acht dit onderdeel ongewenst en overbodig.

Dan de vergewisplicht. Mijn fractie is verheugd dat de minister op dit punt het licht

gezien heeft. Dit dwaze, niet handhaafbare en onrealistische onderdeel van het wetsvoorstel kon slechts de lachlust prikkelen en beloofde vooral voer voor cabaretiers te worden. De bereidheid van de minister om deze bepaling via een novelle te verwijderen heeft onze instemming.

De minister gaat ook in op de beide moties-Strik die overigens door mijn fractie gesteund worden. Het oordeel over de eerste motie-Strik laat de minister aan de Kamer over. Als ik het goed lees, zou hij het vervallen van de registratieplicht niet toejuichen, maar het wel accepteren en op die basis een novelle voorbereiden. Graag verneem ik onomwonden of deze interpretatie de juiste is. De tweede motie-Strik wordt door de minister ontraden. In die motie wordt de minister gevraagd om te onderzoeken op welke wijze zelforganisaties van prostituees bij de totstandkoming en uitvoering van het prostitutiebeleid kunnen worden betrokken en hoe het representeren van de belangen van sekswerkers, het voorlichten van sekswerkers over entree tot en exit uit de prostitutie, directe dienstverlening, conflictbemiddeling en beleidsadviesing mede bij hen kan worden belegd. Naar de mening van mijn fractie is ieder beleid dat goed overleg met alle direct betrokkenen vooropstelt, gedoemd te mislukken. De tijd is voorbij dat burgers een aanpak van "over ons maar zonder ons" nog acceptabel vinden. Dat lijkt mij een zeer positieve maatschappelijke ontwikkeling, waaruit wijze lessen te trekken zijn. Deze vormen een prima uitgangspunt voor overheidsbeleid. De mooie woorden van de minister in zijn brief van 25 juni verhullen niettemin niet een zekere weerspanning als het erom gaat zelf gerichte initiatieven in deze richting te nemen. Dat betreuren wij.

Ik kom, ten slotte, op de zeer lange passage in de brief van 25 juni over de aanwezige capaciteit voor de bestrijding van mensenhandel. Het is eerder gezegd, en ik stel er prijs op om dit nadrukkelijk te herhalen: mijn fractie is, net zoals iedere fractie in dit huis, een groot tegenstander van mensenhandel en meer dan bereid om dit soort uitwassen te helpen bestrijden. Mijn fractie heet grote bezwaren tegen de voortdurende suggestie van de minister dat prostitutie en mensenhandel bijna synoniem zijn. Harde cijfers daarover zijn nooit geleverd. We hebben daarover eerder gedebatteerd. Niettemin blijft de minister volharden in het suggereren dat door de prostitutiebranche aan te pakken de bestrijding van mensenhandel effectief geschied kan. Mijn fractie is van mening dat om mensenhandel te bestrijden een goede analyse en serieus onderzoek hard nodig zijn, om vervolgens wetgeving specifiek gericht op bestrijding van mensenhandel voor te bereiden. Beleid op basis van onjuiste en onduidelijke uitgangspunten zal in het algemeen niet tot gewenste uitkomsten leiden. Het is voor mijn fractie onbegrijpelijk dat de minister dat niet lijkt in te zien. De relevantie voor het huidige wetsvoorstel van de lange passage in de brief over de aanwezige capaciteit voor de bestrijding van mensenhandel ontgaat mijn fractie dan ook volkomen.

Ik kom tot de afronding van mijn derde termijn. Het valt op dat de minister herhaaldelijk de noodzaak van de wet met al zijn oorspronkelijke elementen bepleit heeft. Daar lijkt hij nu ten dele op terug te komen. Dat verbaast eigenlijk ook niet als we zien dat de gemeente Utrecht ook zonder deze wet zes prostitutieboten langs het Zandpad en daarmee de werkplekken van 36 prostituees sluit. Het goede nieuws lijkt dus te zijn dat de minister ten halve keert, liever dan ten hele dwaalt.

Nog een woord tot besluit. Waar een heldere analyse gebaseerd op toetsbare feiten ontbreekt, kan beleid niet slagen. Als deze simpele waarheid als gevolg van de discussies in dit huis zal leiden tot een novelle waarin uitsluitend de uniforme vergunningsplicht wordt ingevoerd, dan zal de grote energie die door alle betrokkenen in dit wetsvoorstel gestoken is niet helemaal voor niets zijn geweest. Of dat ook inderdaad de eenduidige uitkomst gaat worden, wacht mijn fractie kritisch af. Zal ongetwijfeld vervolgd worden.

De **voorzitter**: Ik zag zojuist dat de minister vraagt om een paar minuten schorsing. De minister geeft aan dat het er twee zijn.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

Minister **Opstelten**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de leden van de senaat voor hun interventies in de derde termijn. Het is geen makkelijke discussie en de door mij en mijn collega's in het kabinet gemaakte afweging was ook niet makkelijk na de discussie die we in twee termijnen al hebben gehad en waarin verschillende fases aan de orde zijn geweest. De heer Ester heeft dat, denk ik, het uitvoerigst beschreven. Ik kan er wel begrip voor opbrengen dat hij het zegt zoals hij het heeft gezegd. Ik vind het plezierig dat er vanavond, nog voor het reces, nog voor de zomer, een voorlopige afronding kan plaatsvinden, zo begrijp ik althans uit de interventies van de Kamer.

Het beeld van de tweede termijn is bevestigd. Mijn brief preludeerde daarop. Ik heb in de tweede termijn kunnen constateren, en ik heb dat de Kamer aan het slot ook gezegd, dat er geen meerderheid is te vinden voor de vergewisplicht en dat ik bereid was om die prijs te geven. We hebben onze afweging gemaakt nadat unaniem, door de gehele Kamer, een oproep was gedaan om nauwkeurig naar het instrument van de novelle te kijken, los van wat ik en al mijn adviseurs daarover hadden gezegd, en om nog een aantal andere onderwerpen, waaronder de moties-Strik, goed tegen het licht te houden.

Ik constateer dat ook in de derde termijn van dit debat er geen meerderheid voor de vergewisplicht is en evenmin voor de registratieplicht voor prostituees. Dat vind ik spijtig. Daar ben ik heel eerlijk in. Het kabinet heeft een consistente lijn gevolgd in de verdediging van het

voorstel. Ook door gemeenten wordt dat zo ervaren. Echter, ook na een novelle blijft zoals ik heb aangegeven, de wet betekenisvol. We moeten er dan ook voortvarend mee aan de slag. Dat is ook de mening van gemeenten en van de VNG. Een aantal heeft gevraagd: zullen we nog brieven schrijven? Ik heb gezegd dat me dat niet nodig lijkt, omdat de Kamer en ik naar eer en geweten argumenten hebben gewisseld en ik wel de indruk had dat alles door mij en ook anderen bij de Kamer was geventileerd.

Ik kom op de door mij verstuurde brief. Ik ga de inhoud ervan niet herhalen. Ik heb de brief naar eer en geweten verzonden, omdat ik het belangrijk vind om als minister, als kabinet, te luisteren naar de inbreng van de leden en vervolgens een stap te zetten die betekenisvol kan zijn, die betekenisvol is. Sommige leden vroegen ernaar: ik ben bereid om het oordeel over de motie-Strik op stuk letter L aan de Kamer te laten. Ik denk dat dat het meest zuiver en het meest duidelijk is. De Kamer weet hoe ik erin sta. Als de motie wordt aangenomen -- ik wil de Kamer niet beïnvloeden, maar ik heb het vermoeden dat dit zou kunnen gebeuren -- dan ben ik bereid om de novelle te gaan voorbereiden. Daarmee rekening houdend, kan ik ook zeggen dat het ontwerp daarvan inmiddels verregaand is voorbereid. Het is namelijk heel belangrijk dat we bij dit belangrijke onderwerp voortvarend te werk gaan. De heer Ester heeft dat ook gezegd. Hij heeft mij terecht geciteerd en dat waardeer ik. Ik waardeer ook zijn kritische benadering. Ik had niet anders verwacht en gelukkig is die verwachting uitgekomen. We zetten deze stap nu.

Ik zal de Kamer mijn schema vertellen. Het ontwerp is inmiddels nagenoeg gereed. Ik heb nog wel een paar adviezen nodig. Naar verwachting komt het ontwerp eind augustus in de ministerraad. De indiening bij de Tweede Kamer vindt mogelijk in oktober plaats, na het advies van de Raad van State. Dan is de Tweede Kamer aan zet. Mijn streven blijft inwerkingtreding per 1 juli 2014. Als dat zou lukken, hebben we geen tijd verloren voor in ieder geval de uniforme vergunningplicht.

Verder benadruk ik dat er wat betreft de minimumleeftijd geen verandering zal plaatsvinden. Die blijft 21 jaar. Ik heb het voornemen om dit langs twee wegen in de wetgeving voor te bereiden, namelijk als zelfstandige norm in de onderhavige wet en via het in het strafrecht strafbaar stellen van de klant die seksuele diensten afneemt van een prostituee jonger dan 21 jaar. Hierover zal ik nog advies vragen, in ieder geval aan het Openbaar Ministerie, de politie en natuurlijk de Raad van State. Ik vind dat ik daarover transparant moet zijn.

De gevolgen van de aanpassing van het wetsvoorstel voor het beleid inzake prostitutie en mensenhandel moeten nader bezien worden. Ik heb een afspraak met de Tweede Kamer gemaakt en toegezegd dat ik haar zal informeren nadat de Eerste Kamer dit debat heeft afgerond. Ik zal een globaal beeld schetsen. Er zal natuurlijk meer aankomen op gemeenten, omdat de landelijke

regelgeving dan op een aantal punten ontbreekt. Ik proef bij gemeenten brede bereidheid om de misstanden gezamenlijk aan te pakken en ik zal hen hierin ondersteunen. Ik denk dat dat een antwoord is op een aantal vragen die door deze Kamer zijn gesteld. Waar mogelijk zal ik trachten om met gemeenten uniformiteit te stimuleren. Ik kan dat niet afdwingen. Er komt goed overleg met gemeenten, ook over de AMvB, die natuurlijk ook zal moeten worden voorbereid. De wet bevat nog steeds een landelijk, uniform kader voor de vergunningen, wat bijdraagt aan de bestrijding van de misstanden in de sector. Ik zal dus met alle betrokken gemeenten overleg plegen ter voorbereiding van de novelle en de AMvB. Ik denk dat het mogelijk is, gelet op de verhoudingen, om ook op dit dossier eensgezind op te treden. Dat is mijn inzet.

Voor de aanpak van mensenhandel in de prostitutiebranche is het contract met de prostituees natuurlijk zeer belangrijk, omdat tijdens het contactmoment mogelijke signalen van mensenhandel kunnen worden opgevangen. Door het wegvallen van de registratie moeten andere manieren worden gezocht. Er moet op vrijwillige basis in contact worden getreden met de prostituees. We hebben daarover gesproken en daar zijn mogelijkheden voor. Mevrouw Van Bijsterveld heeft aandacht gevraagd voor de manier waarop Amsterdam dat doet. We moeten bekijken of andere gemeenten daarin ook een weg kunnen vinden.

Ik ga tot slot nog in op de AMvB, en dan is de Kamer geïnformeerd over mijn voorstelling van de gang van zaken mocht zij de motie-Strik c.s. aannemen. De AMvB wordt dan natuurlijk eenvoudiger. Er komt alleen nog een register van vergunningen. Het proces wordt niet wezenlijk anders dan bij de brede AMvB. Gesprekken met betrokkenen worden nu gepland. Zorgvuldigheid kost tijd. In het najaar zal een ontwerp-AMvB aan de Kamers worden voorgelegd. Ik denk dat ik daarmee al een heleboel vragen heb beantwoord, maar ik kom nog bij een aantal andere vragen.

Ik dank mevrouw Van Bijsterveld voor haar bijdrage en voor haar steun voor de brief die ik heb gestuurd. De heer Reynaers is daar wat minder positief over. Ik kan hem gedeeltelijk volgen maar ik vraag hem toch om, gelet op de huidige verhoudingen, mij zijn steun te geven als we inderdaad stappen zetten als de motie-Strik c.s. wordt aangenomen. Dat zal ik ook de heer Ester vragen. Wat de Kamer met de motie-Strik c.s. doet, laat ik uiteraard aan de Kamer.

Mevrouw Strik heeft nog gevraagd naar de novelle. Als de motie wordt aangenomen, zal ik een novelle voorbereiden, zoals ik al zei. Ik ben daar al bijna mee klaar. Dat zeg ik eerlijk, want ik wil daar transparant in zijn. Dan ziet de Kamer wat mijn commitment is om stappen te zetten om de doelstelling te behalen van de wet, waarover we het in de kern eens zijn, zo heb ik in de betogen in de drie termijnen gehoord. Over het instrumentarium, de uitvoerbaarheid, de handhaafbaarheid en het juridisch kader wordt echter verschillend gedacht.

We moeten de voorwaarden creëren voor een eerste stap, en dat is geen stap waarover later zal worden gezegd dat die een omslagpunt betekende in de aanpak van mensenhandel of in het prostitutiebeleid. Dat ben ik met de heer Ester eens. Het is echter wel een stap in de goede richting, een stap die we niet mogen laten liggen. Ik wil dus niet het risico lopen dat we deze stap niet kunnen zetten.

Mevrouw Strik heeft ook gevraagd of er voldoende capaciteit is voor de handhaving. Mijn antwoord is ja. Zetten we de capaciteit voor de registratie in voor de handhaving van het vergunningensysteem? We gaan met de gemeenten bespreken hoe we dat gaan doen. Daar doe ik nu geen uitspraak over.

Mevrouw Quik heeft een vraag gesteld over de nuloptie. Zij vroeg duidelijkheid over prostituees die adverteren om klanten te werven en bedrijfsmatig uitvoering geven aan het beroep, en daarmee dus onder de nuloptie komen te vallen. Ze vroeg of dit ook geldt voor thuiswerkers. Deze duidelijkheid geef ik haar graag. Zelfstandigen vallen, tenzij ze een prostitutiebedrijf vormen, niet onder de nuloptie. Het adverteren met gebruik van een telefoonnummer an sich is onvoldoende indicatie dat het beroep bedrijfsmatig wordt uitgevoerd. Het wetsvoorstel geeft gemeenten de mogelijkheid om een nuloptie voor prostitutiebedrijven in te stellen. In de memorie van toelichting staat dat er sprake is van een prostitutiebedrijf als de activiteiten van de thuiswerkende prostituee een zakelijke uitstraling hebben; ik dacht ook dat we dat in de tweede of eerste termijn hadden besproken. Dat is bijvoorbeeld het geval als in advertenties het huisadres wordt genoemd, zodat dit tot passanten leidt, en er reclame-uitingen aan het pand zichtbaar zijn of er meerdere prostituees op hetzelfde adres werkzaam zijn.

Mevrouw Quik heeft een vraag gesteld over de inhoud van de novelle. Ik herinner me dat die vraag ook gesteld is in de tweede termijn. Zij kwam terug op wat zij toen zei over de bepaling in artikel 28 die niet goed is geformuleerd. Zoals dat hoort, heb ik natuurlijk ook nog eens naar artikel 28 gekeken. Zoals dat hoort, heb ik overigens ook de hele wet nog eens goed gelezen gisteravond. Mevrouw Quik deed een suggestie gevolgd door "of iets dergelijks". Dat vond ik een mooie term. Die had van mij kunnen komen. Ik vat die zo op, dat ook mevrouw Quik niet direct de finale tekst voorhanden heeft. Ik wel, maar dit is niet de plek en het tijdstip om teksten te formuleren. Ik zeg toe dat ik, gehoord wat mevrouw Quik over dit artikel heeft gezegd, nog eens goed naar dit artikel zal kijken. Ik kan me voorstellen dat de bedoeling scherper onder woorden kan worden gebracht. De woning is namelijk een plaats die bijzondere bescherming behoeft. Dat onderken ik. Daarnaast mag de voorkeur niet worden gebruikt als oneigenlijke barricade om de opsporing van misstanden tegen te gaan. Evenwicht zal gevonden moeten worden. Ik ga dus op zoek; of iets dergelijks.

De heer Witteveen heeft gevraagd om geïnformeerd te worden over de vordering van de strijd tegen aan prostitutie gerelateerde mensenhandel. Daartoe ben ik natuurlijk gaarne bereid.

Mevrouw Quik, maar ook mevrouw Strik en de heer Witteveen, vroeg of ik van plan was steun te geven aan initiatieven om coöperaties van en voor prostituees op te stellen ter verbetering van de arbeidsverhoudingen in de branche. Mag ik zeggen dat dit een Utrechtse case is? Ik ben natuurlijk ook aan de vooravond van het voornemen tot een beslissing geïnformeerd door de burgemeester van Utrecht. We hebben het daar toen ook even over gehad. Het gaat natuurlijk om de vraag wat er dan gebeurt. Ik heb hem geprezen om zijn voornemen, want daar is moed voor nodig. Welke maatregelen neem je ten aanzien van de prostituees? Wat mij betreft staat het prostituees vrij om coöperaties op te richten, bijvoorbeeld door samen een prostitutiebedrijf te exploiteren of om hun positie in de branche te verbeteren. Daar ben ik op zich voorstander van. Laat ik echter ook zeggen dat voor de beslissingen die voorliggen bij de uitvoering van de motie-Strik c.s. het accent en de verantwoordelijkheid bij de burgemeester en de gemeenteraad komen te liggen, die van Utrecht in de eerste plaats. Financiële, juridische en bedrijfsmatige ondersteuning moeten natuurlijk in de eerste plaats daar komen te liggen. Anders gaat het niet werken. Ik heb in reactie op de tweede motie-Strik c.s. al gezegd dat ik de gemeenten natuurlijk in alle opzichten wil faciliteren met kennis, steun et cetera om tot een goed beleid te komen. Ik denk dat de gemeenten het ook niet anders zouden willen.

Mevrouw **Scholten** (D66): Ik zou toch even een juridische interventie willen plaatsen. Als we hierover doordenken, vraag ik me af of het woord "coöperatie" goed gekozen is. Ik kan me voorstellen dat mevrouw Quik veel liever een maatschap bedoelt. Een coöperatie heeft volgens de wet een ledenraad nodig. Ik vraag me af hoe een ledenraad van een coöperatie er in deze branche uit zou moeten zien.

Minister **Opstelten**: Ik vind uw interventie in ieder geval goed getimed. Dat is dan ook mijn enige commentaar. Verder wil ik vasthouden aan mijn voornemen dat ik op geen enkele wijze ga zeggen wat de gemeenteraad of de burgemeester van Utrecht hiervan moet vinden. Naar het bedrijfsmatig en zelfstandig organiseren van prostitutie moet gewoon gekeken worden. Ik wil helpen als een gemeente dat op prijs stelt. Dan kan ik dat stimuleren. Het accent ligt echter daar. Dat is ook de kern van de motie-Strik c.s. Daar wilde ik nog een keer op wijzen.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): De opt-inregeling is een landelijke regeling. We moeten daarvan af. In plaats daarvan moeten we ervoor zorgen dat er fatsoenlijke arbeidscontracten worden afgesloten, ook in die branche. Dat lijkt mij geen taak voor de

gemeenten, maar een landelijke taak. De opt-inregeling is ook een landelijke regeling.

Minister **Opstelten**: Daarom is het ook goed dat we daar bij de vergunningplicht naar kijken, als de Kamer de motie aanneemt. Mevrouw Quik heeft voortdurend gezegd dat het zo zou moeten. Dat zou ik ook nu willen vasthouden. Ik wil nu niet het debat ingewikkeld maken door er allerlei mitsen en maren aan toe te voegen. Laten we nu die stap zetten die de Kamer met mij, als zij eerst zelf die uitspraak doet, wil zetten. Dat zou ik echt willen vragen, want anders kunnen we het tempo waarin we werken en waarop ik al anticipeer, niet waarmaken.

De **voorzitter**: Ik zie mevrouw Strik bij de interruptiemicrofoon, maar volgens mij wacht ze even af wat u over haar andere motie gaat zeggen.
**

Minister **Opstelten**: Ik wilde inderdaad ingaan op de motie-Strik c.s. op stuk letter K. Daar ben ik ook heel gauw mee klaar. Ik verwijs namelijk naar de brief. Mevrouw Strik heeft aangegeven dat zij gelet op het onderzoek van de Stichting-Geisha de motie eventueel wil aanhouden. Dat laat ik natuurlijk aan mevrouw Strik, want wie ben ik? Dat verandert mijn oordeel over de motie echter niet. Wat in de motie staat, gebeurt namelijk gewoon. Daar hoeft ik op geen enkele wijze in gestimuleerd te worden, want het gebeurt dus al. De motie is gewoon overbodig en overbodige moties moet je gewoon in alle duidelijkheid ontraden.

De Stichting-Geisha doet een onderzoek. Wij wachten de resultaten daarvan af. Hoe het verder met de subsidierelatie gaat, is afhankelijk van de beoordeling van de prestaties die zijn geleverd en van wat noodzakelijk is. Die beoordeling vindt plaats als de subsidieperiode afloopt.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik heb gevraagd of de Kamer de beleidsaanbevelingen die de minister in het derde kwartaal krijgt, ook ontvangt.

Minister **Opstelten**: Ja.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De minister zegt dat al gebeurt wat in de motie wordt gevraagd. In die motie wordt de regering gevraagd om ondersteuning van een zelforganisatie die alle functies in zich verenigt. Dus het bieden van dienstverlening, conflictbemiddeling, informatie over de rechtspositie van prostituees, exitmogelijkheden en dergelijke. Kan de minister bevestigen dat die combinatie van functies nu al wordt uitgevoerd door een zelforganisatie die wordt ondersteund door de regering?

Minister **Opstelten**: Het is bekend dat de Rode Draad werd gesteund, maar die organisatie heeft het niet gered. De Stichting-Geisha wordt gesteund; die doet een onderzoek. Wij hebben daar goede relaties mee. De branche wil professioneel

worden benaderd en dat zullen wij doen. Ik voel het als mijn plicht om samen met de gemeenten te kijken hoe wij een manier van uniform optreden kunnen bereiken, want daar komt het zwaartepunt te liggen door de opstelling die wij kiezen. Als je geen overleg pleegt en niet naar de sector luistert, zal het beleid niet succesvol zijn. Dat is ons bekend en daar handelen wij ook naar.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dat overleg plegen is één ding. De minister zegt dat het benaderen van prostituees en laagdrempeligheid des te belangrijker zijn als er geen registratieplicht komt. Een organisatie kan juist daarvoor een oplossing bieden. De minister legt dit nu heel erg bij de gemeenten neer, maar het blijft natuurlijk ook een landelijke doelstelling om de misstanden in de seksbranche te bestrijden en te voorkomen. Ik kan me voorstellen dat grote gemeenten als Amsterdam, Rotterdam en Utrecht heel wel in staat zijn om een netwerk te organiseren, maar het gaat natuurlijk om alle plaatsen in Nederland. Ik kan me voorstellen dat een minister van Veiligheid en Justitie daarin een eigen coördinerende rol blijft vervullen. De contacten van een landelijke zelforganisatie zijn daarbij van belang en de minister moet daarbij voldoende ondersteuning bieden.

Minister **Opstelten**: Ik heb al gezegd dat wij dat doen. Coördineren is prima, maar de wettelijke bevoegdheid is twee. Die komt aan de gemeente. Ik heb zowel in de Tweede als in de Eerste Kamer gezegd dat wij doen wat in de motie staat. Dit is iets anders dan dat wij de een en de ander allerlei subsidies geven. Je moet natuurlijk kijken wat nodig is en daar zijn de gemeenten aan zet. Het gaat uiteindelijk om twintig grote gemeenten. Wij kennen ze allemaal en wij weten precies welk beleid wordt gevoerd. Laten wij nu voortvarend te werk gaan en hier geen extra accenten aan toevoegen. Dat is echt overbodig. Daarom heb ik mijn oordeel over de motie van mevrouw Strik zo geformuleerd.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Nog een korte opmerking.

De **voorzitter**: Ik wil niet dat er een verkapte vierde termijn komt, dus heel kort.

**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Uiteraard moet er voortvarend te werk worden gegaan. Ik kom hier graag op terug als wij die beleidsaanbevelingen hebben gezien. Ik hoop dat de minister in een reactie op die aanbevelingen ook aangeeft op welke wijze hij daar in het vervolg invulling aan zal geven. Misschien kan hij dan ook aangeven hoe het zal verdergaan met de Stichting-Geisha?

Minister **Opstelten**: Na dit debat wend ik mij tot de Tweede Kamer. Ik dring erop aan dat ik niet dezelfde methodiek met allerlei rapportages die ik daar hanteer, hier moet hanteren. Ik richt mij dan op de novelle om die via de Tweede Kamer aan de

Eerste Kamer voor te leggen en die te voorzien van een goede toelichting en een goede memorie van antwoord. Daarin zullen de vragen die hier zijn gesteld en die een rol hebben gespeeld in de opstelling van de leden, natuurlijk nadrukkelijk worden beantwoord.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik krijg nu het gevoel dat de minister denkt: wie kaatst, kan de bal verwachten; jullie wilden niets landelijks en nu wil ik niets landelijks meer. De meldpunten voor kindermishandeling en huiselijk geweld zijn landelijke meldpunten. Het zou goed zijn als er een landelijk meldpunt voor mensenhandel en prostituees komt. Misschien moet ik het geen mensenhandel noemen, maar moet ik spreken over mensen die niet goed worden behandeld. Je kunt dit niet aan een gemeente overlaten. Misschien is dit ernstig genoeg om ook hiervoor een landelijk meldpunt te overwegen.

Minister **Opstelten**: Daar ben ik het echt niet mee eens. Als een gemeente deze problematiek een beetje beheerst en een beetje kent -- ik spreek dan uit mijn praktijk -- dan moet je als je deze keuze maakt en er geen landelijke registratiesysteem is, de volle verantwoordelijkheid daar leggen. Je kunt daarvoor dan nog criteria aangeven, maar de gemeenten moeten het doen. Daar is het dicht bij huis. De Kamer kiest voor die opstelling en die moeten wij dan zo veel mogelijk steunen. Anders kiezen wij een beetje voor het één en een beetje voor het ander en dat is nooit het beste.

De heer **Witteveen** (PvdA): Nu wordt gesproken over het meldpunt, komt ook de vraag op hoe de minister denkt over de wenselijkheid die door hulpverleningsorganisaties is verwoord om een ombudsman in te stellen. Dat is toch wel iets anders dan een meldpunt, lijkt mij.

Minister **Opstelten**: Ik herhaal mijn reactie uit de tweede termijn. Ik zal de mogelijkheden die de Nationaal Rapporteur Mensenhandel, de Nationale ombudsman en de gemeentelijke ombudsmannen bieden, naast elkaar leggen. Ik verwacht daarop terug te komen bij de behandeling van de novelle. Misschien is het enigszins een geruststelling voor mevrouw Quik dat dit punt nog aan de orde komt. Ik noem de gemeentelijke ombudsmannen echter niet voor niets, want die zijn natuurlijk heel sterk en zij zijn ter plaatse. Laten wij niet instanties na instanties, meldpunten na meldpunten inschakelen. Dat is naar mijn mening niet stevig genoeg voor deze zware problematiek.

De **voorzitter**: Mevrouw Quik, nog een korte interventie, maar ik hoop dat de minister dan zijn betoog kan afronden.

**

Minister **Opstelten**: Ja, ik wel.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voor zover mij bekend, mag een ombudsman alleen optreden bij onrechtmatig overheidshandelen. Het gaat hier over exploitanten van bedrijven. Dat is geen overheid. Die ombudslieden bieden naar mijn mening dus geen soelaas.

Minister **Opstelten**: Ik heb ook gezegd dat we het naast elkaar zullen leggen en dat we bij de novelle daarop terugkomen.

Mevrouw Duthler heeft in haar betoog gesproken over de lokale registraties. Ik heb in mijn brief van 8 maart aangegeven dat de registraties op lokaal niveau mogelijk een waterbedeffect hebben en leiden tot gemeentelijke verschillen zoals deze ook bestaan in de huidige vergunningverlening. Als er verschillende vormen van registratie zijn, ontbreekt een landelijk en helder wettelijk kader met waarborgen, dat we met de AMvB willen ontwikkelen. Ook de gemeenten zijn uiteraard gehouden aan de bestaande wet- en regelgeving, in het bijzonder de Wet bescherming persoonsgegevens. Mevrouw Duthler heeft dat ook aangegeven. Het College bescherming persoonsgegevens heeft een toetsende rol bij de verwerking van persoonsgegevens. Gemeenten zullen zich hier ook van bewust zijn. Ik zal daar in de contacten met de gemeenten ter voorbereiding van de novelle en de AMvB ook aandacht voor vragen.

We moeten in dit debat helder zijn teneinde nu ook stappen te kunnen zetten. Ik zeg daarom tegen de heer Ester dat ik niet kies voor twee novelles. Ik kies voor de opzet dat ik het overlaat aan de Eerste Kamer om "ja" of "nee" te zeggen tegen de motie van mevrouw Strik. Als de Eerste Kamer daar "ja" tegen zegt, dan betekent dit dat er één novelle komt waarmee de registratieplicht en de vergewisplicht uit het wetsvoorstel zullen verdwijnen en een uniforme vergunningverlening zal blijven bestaan. Ik heb het tempo al aangegeven. Ik heb zowel in de brief als hier tijdens het debat aangegeven wat mijn positie daarin is geweest en wat die op dit moment is.

De heer **Ester** (ChristenUnie): De minister heeft van het begin af aan de wet geframed als een drieluik. Hij heeft ook gezegd dat de praktijk -- de politie, het OM en de grote steden -- daarop zit te wachten. Nu laat hij toch met bijna speels gemak twee luiken van het drieluik vallen. Wat blijft er dan nog over van die ferme insteek die hij aan het begin van het debat had?

Minister **Opstelten**: Daar blijft van over dat ik (a) het oordeel aan de Eerste Kamer laat en (b) we in ieder geval één deel van het drieluik stevig overeind houden en daar nu in een sneltreinvaart hopen uit te komen. Dat neemt niet weg dat we de registratieplicht in de novelle meenemen. Maar we zetten wel een stap. De burgemeester van Amsterdam heeft tijdens een hoorzitting hier gezegd dat zijn voorkeur uitgaat naar dit wetsvoorstel. Hij heeft voorts gezegd dat als dat wetsvoorstel er niet komt, de gemeente daar dan

natuurlijk wel een vorm voor zal weten te vinden. Ik zal me ervoor inspannen dat we binnen dat ene deel van het drieluik dat dan tot stand komt, een soort van uniformiteit kunnen laten functioneren.

Dan is er iets wat gebeurt. Dan kunnen we na de zes jaar dat dit wetsvoorstel er ligt, in ieder geval een keer een stap zetten. Dat vind ik werkelijk belangrijk. Die afweging heb ik gemaakt na het debat dat is gevoerd. Ik heb, met respect voor u allen, die positie gekozen omdat ik geen enkel risico wil lopen dat we geen stap zetten.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb een ordevoorstel. Ik wil verzoeken om mijn motie met betrekking tot de splitsing van de wet in stemming te brengen voor de stemming over het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik heb inmiddels begrepen dat de minister sowieso verzoekt om het wetsvoorstel aan te houden in afwachting van de novelle over de vergewisplicht. Heb ik dat goed begrepen?
**

Minister **Opstelten**: Dat klopt. Ik sta natuurlijk voor kwalitatief hoogstaande wetgeving. Dat lijkt mij dus ook de juiste volgorde: eerst de novelle, dan "ja" tegen de novelle en dan "ja" tegen het voorstel. Mag ik die suggestie doen?

De **voorzitter**: Omdat de minister sowieso al heeft aangegeven dat hij zal verzoeken om het wetsvoorstel aan te houden in afwachting van de novelle over de vergewisplicht, zal de stemming over het wetsvoorstel zelf niet plaatsvinden.
**

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Goed. Dan komt alleen de motie in stemming.

De **voorzitter**: De stemming over de motie is voor de minister van groot belang om vast te stellen of die novelle slechts de vergewisplicht zal betreffen of ook de registratieplicht. Ik denk dat ik het zo goed verwoord heb. De stemming over de motie is dus voor de minister van groot belang. Het is echter niet van belang of we het wetsvoorstel morgen al dan niet aannemen. De minister heeft immers al toegezegd dat hij ons verzoekt om het wetsvoorstel aan te houden in afwachting van de novelle over de vergewisplicht.
**

Minister **Opstelten**: Ik hecht er zeer aan dat er duidelijkheid is over mijn positie. Als de Kamer de motie aanneemt, kom ik met een novelle waarin zal staan wat ik zojuist in antwoord op vragen van de heer Ester heb aangegeven.

De **voorzitter**: Dat hebt u mij zojuist ook horen zeggen.
**

Minister **Opstelten**: Ja. En die dat overigens zeer betreurt.

De **voorzitter**: Goed. Ik denk dat hierover voldoende duidelijkheid bestaat. Geldt dat ook voor mevrouw Strik?

**

Mevrouw **Strik**: Ja.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Wij zullen morgen over de motie stemmen. Ik dank de aanwezigen voor hun medewerking. We hebben de vergadering iets eerder kunnen beëindigen dan we van tevoren hadden gedacht.

**

Sluiting 22.50 uur.